

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Bc. KRISTÝNA KŘENKOVÁ

II. ročník – prezenční studium

Obor: český jazyk – anglický jazyk

DIDAKTICKÉ VYUŽITÍ VYBRANÝCH TEXTŮ SOUČASNÉ PŘÍBĚHOVÉ PRÓZY
S DĚTSKÝM HRDINOU

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Jana Sladová, Ph.D.

OLOMOUC 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a pouze z uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 22. 6. 2017

.....
vlastnoruční podpis

Děkuji Mgr. Janě Sladové, Ph.D., za odborné vedení diplomové práce, poskytování rad a projevenou trpělivost. Největší dík patří mé rodině, která mě podporovala během celého studia, a přáteli, jenž mi byl oporou v nejtěžších chvílích.

Obsah

| | |
|---|----|
| Úvod | 6 |
| 1 Příběhová próza s dětským hrdinou | 8 |
| 1.1 Charakteristika příběhové prózy s dětským hrdinou | 8 |
| 1.2 Dětský hrdina..... | 9 |
| 1.3 Kompoziční typy | 11 |
| 1.4 Žánrové formy, typy a varianty | 12 |
| 1.4.1 Příběhová próza s dívčí hrdinkou | 12 |
| 1.5 Jazyk a styl | 13 |
| 2 Vývoj příběhové prózy s dětským hrdinou | 15 |
| 3 Současná příběhová próza s dětským hrdinou..... | 21 |
| 3.1 Motiv outsiderství..... | 22 |
| 3.2 Handicapovaný hrdina..... | 22 |
| 3.3 Obraz rodiny | 23 |
| 3.4 Sociálně patologické jevy..... | 24 |
| 3.5 Pohledem současného čtenáře | 24 |
| 4 Současní čeští spisovatelé příběhové prózy s dětským hrdinou | 26 |
| 4.1 Ivona Březinová..... | 26 |
| 4.2 Martina Drijverová | 28 |
| 4.3 Iva Procházková | 29 |
| 4.4 Pavel Šrut..... | 30 |
| 4.5 Hana Doskočilová | 31 |
| 4.6 Petra Dvořáková | 32 |
| 4.7 Alena Ježková..... | 33 |
| 5 Kritické myšlení | 35 |
| 5.1 Třífázový model učení..... | 35 |
| 5.2 Metody kritického učení..... | 36 |
| 5.2.1 Brainstorming | 36 |
| 5.2.2 Pětílístek | 37 |
| 5.2.3 Čtení s předvídáním..... | 37 |
| 5.2.4 Řízené čtení | 37 |
| 5.2.5 Volné psaní..... | 38 |
| 5.2.6 Podvojný deník..... | 38 |
| 5.2.7 Klíčová slova | 38 |
| 6 Didaktické využití vybraných textů současné příběhové prózy s dětským hrdinou | 39 |
| 6.1 Lentilka pro dědu Edu – Ivona Březinová..... | 41 |
| 6.2 Síska Kyselá – Martina Drijverová | 45 |

| | |
|---|----|
| 6.2.1 Cvičná realizace..... | 48 |
| 6.3 Kryštofe, neblbni a slez dolů – Iva Procházková | 49 |
| 6.4 Dva lelci ve skříni (O Karlíkovi nemluvě) – Pavel Šrut..... | 52 |
| 6.5 Šimsa – Hana Doskočilová..... | 57 |
| 6.6 Julie mezi slovy – Petra Dvořáková | 61 |
| 6.7 Nazi – Iva Procházková..... | 64 |
| 6.8 Dračí polévka – Alena Ježková | 67 |
| Závěr..... | 72 |
| Seznam použitých zdrojů..... | 74 |
| Přílohy | 79 |

Úvod

„Dítě svůj život opravdu žije; jeho city, zármutky a radosti jsou závažné stejně jako pro lidi dospělé. Jeho malé nesnáze jsou malé jen v očích dospělých, ale nikdy v očích dětských. Snad je správné říci, že člověk je svým způsobem dospělý, zralý na každém stupni svého vývoje.“

Helena Šmahelová¹

Jak dokládá výše zmíněný citát spisovatelky Heleny Šmahelové, radosti i strasti dětí a dospívajících se někdy mohou dospělým zdát nicotné a malicherné. Autorka diplomové práce se nechala inspirovat tímto tvrzením a rozhodla se přenést mladého člověka a jeho prožívání do popředí veškerého zájmu, protože posláním dospělých je dětem pozorně naslouchat a brát vážně nejen je samotné, ale i jejich problémy.

Cílem diplomové práce je navrhnout didaktické využití vybraných textů současné příběhové prózy s dětským hrdinou, a to za použití odpovídajících metod a forem práce.

Diplomová práce se ve své teoretické části zaměří na žánr příběhové prózy s dětským hrdinou, nabídne čtenářům jeho stručnou charakteristiku, vyjmenuje žánrové a kompoziční typy a objasní pojem dětský hrdina se vším, co v sobě zahrnuje. Neopomene ani nastínit chronologický vývoj příběhové prózy s dětským hrdinou, což otevře čtenáři diplomové práce cestu k rozpoznání nových tendencí, které se v žánru uplatňují dnes. Stěžejně se totiž práce zaměřuje především na současnou příběhovou prózu s dětským hrdinou a autory s ní spojenými, protože právě moderní próza má nyní nejbližší k mladému čtenáři a přesně rozumí aktuálním problémům, dokáže vystihnout čtenářovo myšlení, a proto mu může skrze fiktivní svět poskytnout cenné rady i útěchu.

¹ ŠMAHELOVÁ, Helena, 1960. O specifčnosti dětské literatury a zvláště o happy endu. In: *Zlatý máj: kritická revue tvorby pro mládež*. Praha: Svaz českých spisovatelů, roč. 4. s. 159.

Závěr teoretické části se věnuje kritickému myšlení a výukovým metodám, které byly využity v části praktické, a jejich stručné charakteristice.

Teprve znalost všech výše uvedených dílčích složek umožňuje dostatečně porozumět praktické části diplomové práce, která obsahuje didaktické využití vybraných textů současné příběhové prózy s dětským hrdinou. V práci se nachází osm pečlivě vybraných ukázek od současných autorů literatury pro děti a mládež, k nimž byly vytvořeny pracovní listy s otázkami a úkoly. Tematické rozpětí ukázek je široké, ve většině případů nedochází k jejich repetici.

Pracovní listy byly koncipovány tak, aby respektovaly třífázový model učení a zvolené výukové metody byly v souladu s každou z nich. Zároveň spolu propojují různé vzdělávací oblasti a v některých pracovních listech jsou zastoupena i průřezová témata, která jsou povinnou součástí základního vzdělávání.

Jsme toho názoru, že příběhová próza s dětským hrdinou se umí svým čtenářům náležitě odměnit a veškeré jejich úsilí vložené do četby jim vrátit zpět. Je schopna dodat čtenářům odvahu, podat jim pomocnou ruku ve chvílích nouze, vykouzlit na jejich tvářích úsměv, pobavit je. Z tohoto důvodu by měla být nedílnou a pravidelnou součástí literární výuky na základních školách. Přejeme si, ačkoli je tato diplomová práce zajisté pouze kapkou v moři, aby k tomu alespoň malým dílem přispěla.

1 Příběhová próza s dětským hrdinou

1.1 Charakteristika příběhové prózy s dětským hrdinou

Příběhová próza s dětským hrdinou zaujímá v české literatuře výjimečnou pozici, patří k nejvýznamnějším a nejfrekventovanějším žánrům, se kterým se setkávají především žáci na prvním, ale rovněž na druhém stupni základních škol. Je to dáno především tím, že žánr líčí události blízké reálnému životu dítěte, předkládá před žáky základní a typické modely mezilidských vztahů a situací, čímž chce svému cílovému čtenáři pomoci v orientaci ve světě, má pro něj návodný charakter. (Toman, 1992, s. 73)

Matoušek a Reissner (2003, s. 9) navíc dodávají, že příběhová próza s dětským hrdinou je žánr, v němž se nejvíce promítají kulturní specifika národa, což žánru přidává na atraktivitě a činí jej jedním z nejzajímavějších ve způsobu uměleckého zobrazení reality vůbec.

Jak napovídá již samotný název žánru, příběhová próza s dětským hrdinou se primárně soustřeďuje na prožitek dětského hrdiny. (Matoušek a Reissner, 2003, s. 73)

Čeňková (2000, s. 38) k tomuto vymezení doplňuje: „*Žánr v obecné rovině chápeme jako historicky, sociálně, esteticky a funkčně podmíněný systém tematických a tvarových rysů, jejichž prostřednictvím se v díle prezentuje určitý postoj ke skutečnosti. Próza s dětským hrdinou je zaprvé spjata s určitým okruhem témat a motivů, které vycházejí z pozice hrdiny a jeho roviny poznání sama sebe v daném prostoru a v časové určenosti (sebeuvědomování dítěte, hrdinství dítěte, překonávání existenčních problémů, osamocení, problémy dospívání, začleňování se do kolektivu (často třídního a prázdninového), hodnoty kamarádství, vztah mezi dospělým a dětským světem, erotika, rasové problémy, život handicapovaného dítěte aj.), které se neustále proměňují.*“ Čeňková rovněž vysvětluje, že za druhé žánr přebírá vypravěčské a tvarové postupy, které dominují především v prozaických žánrech pro dospělé (hloubka psychologického zachycení hrdiny, vnitřní monology aj.). (Čeňková, 2000, s. 38)

Toman (1992, s. 73) přiřazuje příběhové próze následující znaky. Za první je žánr bezprostředně spjat s každodenními činnostmi a rutinami mladého čtenáře, kterému je předkládán obraz autentického světa dítěte jak psychického, tak sociálního. Dětský hrdina v tomto světě vystupuje jako dominantní postava.

Za druhé osu příběhu tvoří celistvý dramatický děj, v němž se odrážejí soudobé problémy doby, s nimiž je dětský protagonista konfrontován, dochází k prověřování jeho charakteru a odhodlání. V neposlední řadě příběhová próza s dětským hrdinou dítě provází všemi etapami jeho čtenářského vývoje, nejedná se pouze o četbu přechodnou, o níž mluvíme například v souvislosti s pohádkou. (Toman, 1992, s. 73)

1.2 Dětský hrdina

Hlavním nositelem děje a autorova záměru je, jak bylo již zmíněno výše, dětský hrdina. Jeho postavení v tematickém plánu je klíčové, jelikož má zásadní význam pro pochopení smyslu celého díla.

Pokud se hrdina příběhu stává svému čtenáři partnerem, rovnocenným společníkem, nazýváme jej hrdinou referenčním. Hlavní hrdina i čtenář sdílejí společné zájmy a koníčky, mívají stejný pohled na své okolí a svět, jejich motivace, potřeby a zájmy jsou shodné. Mimoto je navíc poji i identické vztahy k ostatním členům rodiny, kamarádům či spolužákům. (Toman, 1992, s. 73)

„Tato souvztažnost a spřízněnost literární postavy a dětského recipienta se následně projevuje v tom, že obraz dětského hrdiny působí pravdivě, věrohodně a přesvědčivě a že se tento hrdina stává přirozeným etickým vzorem, jehož cítění, myšlení, jednání, chování a postoje malý čtenář napodobuje, které mimoděk srovnává s vlastními životními zkušenostmi a hodnotí a s nimiž se vnitřně ztotožňuje.“ (Toman, 1992, s. 73–74)

Referenční hrdina nabízí čtenáři způsoby řešení problémových situací, pomáhá mu začlenit se do světa dospělých, orientovat se ve společenském životě. Toman (1992, s. 74) vyzdvihuje fiktivního hrdinu rovněž v tom, že může čtenáři poskytnou stimuly, které mu v reálném světě chybí, např. emocionální či fantazijní. Čtenář může v příběhu najít citovou i komunikativní kompenzaci.

Chaloupka a Nezkusil (1973, s. 43) jsou téhož názoru. Dítě podle nich během dospívání hledá svoji vlastní identitu v druhých osobách, někdy se ale stává, že reakce okolí je plná nepochopení. V takovém případě se dítě uchyluje do fiktivního světa uměleckého díla. „*Vtažen do vnitřního prostoru uměleckého textu, ztotožňuje se dětský čtenář na čas s jeho hrdinou, cítí se stejně silný a stejně schopný jako on.*“

Jiným příkladem hrdiny, ovšem neméně důležitým, je v příběhové próze referenční hrdina záporný. Čtenáře je schopen ovlivnit pozitivně, ovšem pouze za předpokladu, že mu pomůže upevnit morální a etické zásady platné ve společnosti. (Toman, 1992, s. 74)

Ostatně záporný hrdina může být pro čtenáře leckdy více přitažlivý než ten čistě kladný. Hrdina, který chybuje stejně jako mladý čtenář, působí daleko výchovněji, dítě samo dokáže vyvodit, v čem bylo protagonistovo jednání problematické. Je přirozené, že zářnému vzoru, který nikdy nechybuje, se dá uvěřit hůře, protože s ním se nelze setkat ani v reálném životě. Jak uvádí spisovatelka Helena Šmahelová: „*Jde jen o to, aby spisovatel jemně a citlivě dozoval, aby nepřeháněl ani černé ani bílé, aby se zkrátka životní pravdy držel za každou cenu.*“ (Šmahelová, 1960, s. 158)

1.3 Kompoziční typy

Toman (1992, s. 74) vymezuje tři základní kompoziční typy příběhové prózy s dětským hrdinou:

- 1) Příběh s klasickou syžetovou výstavbou, dějová linie je posloupná časově a rovněž vzhledem k příčinným souvislostem. Po prvotní expozici následuje zápletka a rozuzlení. Příběh je dějově ucelený a dovršený. (např. Iva Procházková – *Čas tajných přání*)
- 2) Příběh s epizodickou výstavbou založený na chronologickém řazení relativně samostatných příhod, funguje zde volná návaznost, zpravidla bez kauzální souvislosti. Sjednocujícím prvkem je výhradně hlavní protagonista. (Franta Župan – *Pepánek nezdara*, René Goscinny – *Mikulášovy patálie*, Astrid Lindgrenová – *Děti z Bullerbynu*)
- 3) Příběh s klasickou dějovou strukturou, ovšem zakončení je otevřené, nutí čtenáře k zamyšlení. Výrazně se v něm uplatňuje aspekt soudobého dítěte. (Ota Hofman – *Útěk*, Ivona Březinová – *Držkou na rohožce*)

Mimo tři výše uvedené základní kompoziční typy lze zmínit ještě chronologické vyprávění podávané formou deníku (*Deník Anny Frankové*, fiktivní: Sue Townsendová – *Tajný deník Adriana Molea*). Zajímavou kombinaci tvoří rovněž chronologický příběh spojený s dopisem (Jean Webster – *Táta sekáč*), případně chronologický příběh s deníkovými záznamy (Ivona Březinová – *Holky na vodítku* – *Jmenuji se Alice*, *Jmenuji se Ester*, *Jmenuji se Martina*). (Řeřichová et al., 2008, s. 463; Šubrtová et al., 2012, s. 79)

1.4 Žánrové formy, typy a varianty

Příběhová próza s dětským hrdinou může mít podobu črty, novely, povídky, románu. Vyznačuje se širokou variantností danou ukotvením příběhů jak v minulosti, tak přítomnosti a budoucnosti (Iva Procházková – *Soví zpěv*). V příběhové próze s dětským hrdinou se objevuje městské i venkovské prostředí, velmi často rovněž dochází k využívání prvků a postupů jiných žánrů: pohádky (Ota Hofman – *Chobotnice z Čertovky*), dobrodružné prózy, vědeckofantastické prózy (Iva Procházková – *Soví zpěv*), detektivní a cestopisné prózy. (Šubrtová et al., 2012, s. 164, 331; Toman, 1992, s. 73)

Nutno ještě dodat, že příběhová próza s dětským hrdinou tematicky reaguje na psychické potřeby určité věkové kategorie, z čehož vzniká prázdninový příběh a příběh s dívčí hrdinkou, případně s chlapeckým hrdinou. (Chaloupka a Nezkusil, 1976, s. 23; Toman, 1992, s. 73)

1.4.1 Příběhová próza s dívčí hrdinkou

Příběhová próza s dívčí hrdinkou již v minulém století vyvolávala jistou kontroverzi, vedly se spory a diskuze o tom, zda by se měla striktně vymezovat a oddělovat od ostatních žánrů. K řešení sporu v 1. polovině 20. století výrazně přispěla spisovatelka Marie Majerová, která rázně vystoupila proti specializaci dívčího žánru v próze pro mládež. Věřila, že knihy by neměly být určeny jen ženskému pohlaví, protože i chlapci v nich mohou najít důležitá ponaučení. Sama autorka svá díla nekoncepovala pouze pro jedno pohlaví, což paradoxně vedlo k tomu, že její dívčí literatura byla oblíbená. (Sedlák, 1972, s. 215)

Zároveň však ani termíny pro tuto oblast literatury nejsou sjednocené. Genčiová (1984, s. 130, 145) uvádí, že se v kritické literatuře můžeme setkat s pojmy román s dívčí hrdinkou, četba pro dívky, dívčí četba, dívčí román, dívčí literatura. Charakterizovat příběhovou prózu s dívčí hrdinkou není zcela snadné, přesto lze vyzvednout znaky, které jsou pro ni nejtypičtější.

Stěžejní je soustředění se na jednu hrdinku, přičemž časový děj je omezen na dobu jejího dopívání, od čehož se odvíjí dívčino jednání a prožívání.

Sedlák (1972, s. 216) zdůrazňuje ve spojitosti s příběhovou prózou s dívčí hrdinkou především tyto znaky: sentimentalitu, nedostatečně propracovanou psychologii postav, stereotypnost děje, vykonstruovanost a povrchnost.

Urbanová (1999, s. 57–58) nám přináší aktuálnější vhled do problematiky. Zmiňuje, že od 90. let převažuje označení román s dívčí hrdinkou, četba pro dívky a dívčí román. Z hlediska žánru dochází k repetici několika modelů a útvarů, které nám pomáhají zjednodušeně rozdělit prózy o dívkách do tří okruhů. První kategorie knih má charakter společenského či psychologického románu (H. Bořkovcová), druhá je naopak specifická zaměřením se na seriálovost, erotickou otevřenost a přístupnost (L. Lanczová). Poslední kategorii představují již déle působící autoři soustřeďující se na témata volby povolání, vztahu k rodičům a partnerům (E. Bernardinová).

„A tak na závěr je možno zopakovat spolu s francouzským pokrokovým kritikem Marcem Sorianem; že tyto knihy „nejsou a nemohou být více než knihami přechodu pro další četbu. Musí ve své oblasti přispět k dosažení dospělé rovnováhy a ústit v literaturu pro dospělé, v umění, důležité po život.“ A právě proto jsou potřebné.“ (Genčiová, 1984, s. 145)²

1.5 Jazyk a styl

„Dětský aspekt se v literárním díle vyjadřuje pomocí jazykových, stylových a textově výstavbových prostředků v zásadě dvojím způsobem. Přímý odraz dětského aspektu je založen na autentičnosti jazyka a stylu dětí a mládeže, samozřejmě v umělecké stylizaci autora.“ (Uličný, 1987, s. 18–19)

² Citát Marca Soriana naleznete na straně 22 v publikaci *Dívky pro román* vydané roku 1967.

Autentičnosti textu lze dosáhnout především tím, že se autor vyjadřuje lexikálními a frazeologickými prostředky, které jsou specifické pro mladší děti, využívá slangu mládeže. (Uličný, 1987, s. 19)

Výše zmíněné tvrzení doložíme lexikálními prostředky na konkrétní ukázce č. 6 (Příloha 12) příběhové prózy s dětským hrdinou, se kterou bylo pracováno v praktické části diplomové práce. Petra Dvořáková například v knize *Julie mezi slovy* používá skrze mladou hrdinku Julii hovorová slova (dospělák, vofuky), slang (matika, posledňák), slova citově zabarvená (písmenka, hrnečky, zásobička, knihovnička). Objevují se i odborné termíny, které jsou zakrátko jednoduše vysvětleny (Áro: anesteziologicko-resuscitační oddělení: Alou rychle operovat).

Uličný (1987, s. 19) dále komentuje, že v syntaxi dominuje jednoduchá a neumělá stavba vět a souvětí, objevují se specifické spojovací prostředky (když tak, že by apod.). Ve výstavbě textu se dětský aspekt projevuje skrze rozdílné stylové příznaky, což dodává textu na expresivitu typické pro děti.

Kapitolu výstižně uzavřeme slovy Vladimíry Gebhartové (1989, s. 18): „*Úspěch začíná ve specifčnosti autorova talentu, nakolik má předpoklady porozumět dítěti, aby se mohl literárními prostředky zmocnit reality dětského světa, dát jí estetický tvar, a to takový, který by zaujal malého a mladého vnímatele... Nárok na specifické prostředky vyjádření je tím větší, čím je dítě jako adresát uměleckého díla menší.*“

2 Vývoj příběhové prózy s dětským hrdinou

Než čtenáři diplomové práce představíme současnou příběhovou prózu s dětským hrdinou, je nutné nejprve nastínit její historický vývoj, protože tato znalost je důležitá pro komplexní pochopení problematiky. Proměn, kterými si příběhová próza s dětským hrdinou prošla, je mnoho. Následující kapitola se zaměří na nejdůležitější etapy vývoje žánru, přední autory a jejich díla, která měla určující vliv. Hlavní zřetel bude brán na českou literaturu, světoví autoři budou zmíněni pouze v případě, pokud do tvorby u nás výrazně zasáhli, případně ji zásadním způsobem ovlivnili.

Důvody pro vysoké postavení a výjimečnost příběhové prózy s dětským hrdinou v současné literatuře lze hledat již na konci 18. století, protože už tehdy byl na zmíněný žánr kladen značný důraz. Díla, která vznikla od dob tzv. národního obrození, jsou sice do značné míry didaktizující, avšak pro vývoj žánru sehrála nezastupitelnou roli. Z autorů, kteří se v tomto směru angažovali nejvíce, zmíníme Václava Matěje Krameria (*Zrcadlo šlechtnosti pro mládež českou*), Františka Douchu a Františka Pravdu. (Matoušek a Reissner, 2003, s. 9)

Ve svých prvopočátcích se příběhová próza s dětským hrdinou potýkala s mnohými problémy nejen u nás, ale také ve světě. Chaloupka (1989, s. 24–25) zdůrazňuje především oddělenost od skutečného světa, uzavírání hrdinů i čtenářů do fiktivního prostředí, snahu autorů filtrovat informace a psát jen o tom, co uznali za vhodné. Navíc hlavními postavami jsou často veselá a roztomilá stvoření. Chlapečtí hrdinové bývají dokonce označováni za odporně půvabné.

Pozvolna se však od tohoto trendu začalo upouštět, protože svou odtržeností od opravdového života žánr neuspokojoval čtenáře. Do příběhové prózy s dětským hrdinou začaly pozvolna pronikat nové tóny. Zatímco ve *Svéhlavičce* (1887) od Elišky Krásnohorské ještě čtenář cítí jistý sentiment, jiní autoři se pomalu snaží o realističtější zachycení světa (např. Marie Gebauerová – *Jurka*, 1892), ovšem mravoučné vyznění je přítomno stále. (Chaloupka, 1989, s. 25–26).

Od počátku 20. století se setkáváme se snahou autorů kriticky zachytit psychiku a sociální postavení mládeže, od zploštělosti se směřuje ke komplexnějšímu zachycení hrdiny. V intencionální próze z počátku století vzniká již povídková a novelistická próza. O analyticko-kritické studie dětské psychiky se snaží např. Božena Benešová, Růžena Svobodová a Marie Gebauerová. Další autoři (Karel Půlpán, Pavel Sula, Josef Krušina) obracejí svou pozornost k hrdinům z venkovského prostředí. (Toman, 1992, s. 76)

Čeňková a kol. (2006, s. 34) zdůrazňuje, že neopomenutelným přínosem z počátku 20. století je tvorba Františka Procházky, pišícího pod pseudonymem Franta Župan, jenž stál za zrodem čtyřdílného *Pepánka nezdary* (1907–1921). Jedná se o klasické realistické dílo s prvky humoru až grotesky. František Pilař jako editor vytvořil výbor z jeho prvních dvou dílů, ten poté vycházel od roku 1957. Matoušek a Reissner (2003, s. 10) vystihují hlavního hrdinu takto: „prototyp hloubavého a do problémů se permanentně rítícího neposedy, který je však sociálně přizpůsobitelný“.

Po první světové válce musíme zmínit zejména spisovatele Jaromíra Johna, protože jeho román *Rajský ostrov* (1938) se stal průkopnickým především vzhledem k využívání vnitřního monologu a ich-formy. John v románu zachycuje dětství na Žofině, přičemž v textu obsáhl i významné dějinné události z druhé poloviny 19. století, mimo jiné i stavbu a požár Národního divadla v Praze. (Čeňková et al., 2006, s. 34)

Na humoristicky laděné dílo Franty Župana v meziválečném období navázal prozaik a novinář Eduard Bass dílem *Klapzubova jedenáctka* (1922), v něm čtenáře zavádí do sportovního prostředí, konkrétně do rodinného fotbalového mužstva. Školské prostředí ve svém díle obsáhl satirik Jaroslav Žák, k jeho nejznámějším románům patří *Študáci a kantoři* (1937) a z téhož roku i *Škola, základ života*. Vrchol humoristické prózy ovšem přišel až s Karlem Poláčkem. V románu *Bylo nás pět* (posmrtně 1946) vzpomíná autor na své dětství v Rychnově

nad Kněžnou. Ústředním hrdinou je Petr Bajza, jenž se dostal do povědomosti především díky televizním a rozhlasovým adaptacím. (Matoušek a Reissner, 2003, s. 10)

Čeňková a kol. (2006, s. 34–35) komentuje: „*Meziválečné a poválečné prózy s dětským hrdinou, které začleňují postavy do vyostřených sociálně třídních vztahů, mají spíše dokumentující literárněhistorickou hodnotu, zejména pro výstižnou charakteristiku rodinných vztahů.*“

V dílech z tohoto období je patrná schematičnost a orientace na brakové čtení. Přispěla k tomu zejména autorka Marie Wágenerová (pod pseudonymem Felix Háj) a její seriál o Kájovi Maříkovi (po roce 1926), který byl ovšem veřejností přijat s pozitivními ohlasy, především díky svému vtipu a idylickému zachycení rodinného života v souladu s křesťanským učením. Vedle Felixe Háje je do této kategorie řazen rovněž Josef Věromír Pleva s dílem *Malý Bobeš* (1931–1934). Tato historická románová kronika zachycuje tři roky mladého školáka, v němž se postupně probouzí třídní smýšlení. Komické vyznění vyplývá především z dialogů hlavního protagonisty s opačným pohlavím. (Čeňková et al., 2006, s. 35; Matoušek a Reissner, 2003, s. 10–11).

Moderní linii příběhové prózy s dětským hrdinou započal Václav Voňavka (pod pseudonymem Václav Řezáč). Novely *Kluci, hurá za ním* (1933) a *Poplach v Kovářské uličce* (1934) vynikají svou kriminální zápletkou, díla působí díky skvělému vypravěčskému talentu autora autenticky, čtenář se cítí být součástí děje, je do něj vtažen. Hlavním motivem je důvěra a souhra uvnitř party kluků a jejich vzájemná solidarita. Podobně je tomu v díle *Bratrstvo bílého klíče* od Františka Langer (1934), v němž se opuštěná zahrada stává novým světem. (Genčiová, 1984, s. 104)

Jak Václav Řezáč, tak František Langer a další autoři byli ovlivněni tvorbou německého spisovatele Ericha Kästnera. Jeho nejznámější dílo *Emil a detektivové* (1928, česky 1932) v sobě skrývá detektivní zápletku, ale detektivka v pravém slova smyslu to není. Liší se od ní

především tím, že hlavní protagonista pachatele zná, snaží se je pouze usvědčit, není třeba je odhalovat. Díla *Kulička a Toník*, *Létající třída* a *Luisa a Lotka* od téhož autora se mimo jiné zaměřují na téma spravedlivého společenského zřízení, je v nich hmatatelné sociální pozadí a třídní cítění. V tomto směru vyniká švédská spisovatelka Astrid Lindgrenová s cyklem o detektivu Kalle Blomkvistovi. Autorka se oprostila od jakékoli politiky, zaměřila se pouze na kriminální motiv spojený s dětskou hrou. (Genčiová, 1984, s. 103–105)

Čeňková a kol. (2006, s. 36) uvádí, že k velkému rozmachu došlo ve 20. a 30. letech 20. století, především v souvislosti s tvorbou Marie Majerové. Novela *Bruno aneb dobrodružství německého chlapce v české vesnici* (1930) se zaměřuje na česko-německé vztahy, konec novely se nese v duchu uzavření míru. Hlavním dílem, které autorku proslavilo, je příběh s dívčí hrdinkou nazvaný *Robinsonka* (1940), v němž se dospívající protagonistka pere s nástrahami nemilosrdného osudu. Dalším literárním počinem stojícím za zmínění je *Předtucha* (1942) od levicově orientované autorky Marie Pujmanové, která se zaměřuje na realistické vykreslení postavy patnáctileté Jarmily. (Matoušek a Reissner, 2003, s. 10)

Úplně samostatnou kapitolu tvoří dílo Jaroslava Foglara, které dosáhlo u čtenářů značné popularity, avšak svými literárními kvalitami nepřesvědčilo. Objevuje se v něm schematismus, didaxe a rovněž příběh nepůsobí živě. Matoušek a Reissner (2003, s. 12) v této souvislosti ale poznamenali: „*Objektivnímu hodnocení uměleckých hodnot Foglarova díla však stále brání vědomí perzekuce, již byl autor během války a později za komunistického režimu vystaven, a neusnadňuje je ani činnost četných zájmových klubů, které se k autorovu odkazu dodnes hlásí se značnou náruživostí.*“ Jmenujeme alespoň dvě novely: *Přístav volá* (1934) a *Hoši od Bobří řeky* (1937). Foglar rovněž napsal sérii románů o Rychlých šípech, v nichž vystupuje pětice chlapců, která společně tvoří tento klub a svým čtenářům udílí rady, jak by se měli správně chovat.

Komunistický puč v únoru 1948 se nevyhnutelně odrazil i v příběhové próze s dětským hrdinou. Dětský hrdina se stává ideovým hlasatelem, tlumočí názory strany, většinou je členem pionýrské organizace. Jako příklad nám může posloužit Evžen Peřina a jeho příběh o chlapcích a dívkách ze 3. A nesoucí název *Pod červenou stužkou* (1952). Řadí se zde také dílo Bohumila Říhy *Na znamení zvonku* (1953). Říhovi se podařilo alespoň částečně vymanit ze schematismu v pozdější tvorbě, důležitým milníkem pro příběhovou prózu s dětským hrdinou jsou jeho knihy *Honzíkova cesta* (1954) a *O letadélku Káněti* (1957), v nichž se mu podařilo zachytit opravdu soudobý obraz dítěte. (Čeňková et al., 2006, s. 38; Toman, 1992, s. 78)

V příběhové próze s dívčí hrdinkou v tomto období vynikla zejména Helena Šmahelová, která dokázala opravdově vylíčit postavy hlavních hrdinek, přičemž se soustředila především na jejich lidské kvality. Autorka prokázala dobrou znalost psychologie dospívajících. Šmahelová se nebála otevřít ožehavé téma rozvodu rodičů v románu *Velké trápení* (1957). Z dalších děl stojí za jmenování *Dva týdny prázdnin* (1960). (Stejskal, 1960, s. 54–57)

Změnu v 60. letech přinesla tzv. nová vlna psychologické prózy pro mládež. „*Zobrazovali vypjaté situace, vyhrocené konflikty, stresové stavy a deziluze, jimiž procházeli mladí protagonisté při střetávání s mravně narušeným a citově okoralým světem dospělých. Autoři, většinou spjatí s filmovou tvorbou, uplatňovali v této próze také netradiční umělecké postupy a prostředky zvýrazňující dětský aspekt, například vyprávěcí ich-formu, televizní a filmové řazení motivů a obrazů, dějové zkratky, dokumentární, faktografický nebo sociologický pohled aj. (např. O. Hofman).*“ (Toman, 1992, s. 78)

Podobně se vyjadřují rovněž Matoušek a Reissner (2003, s. 14), období 60. let označují za „*dobu tání a posouvání hranic možného*“. Ota Hofman podle autorů představuje další důležitý milník ve vývoji příběhové prózy s dětským hrdinou. Zejména jeho novela *Útěk* (1966), v níž dva mladí hrdinové poznávají skutečné životní hodnoty, zaznamenala nevídaný úspěch.

V roce 1969 následovala *Hra na třetího* zaměřující se na obdobné téma, v pozdějších letech zdůrazněme dílo *Lucie a zázraky* (1980) a *Chobotnice z Čertovky* (1987).

Gebhartová (1989, s. 66–67) vyzdvihuje ve spojitosti s příběhovou prózou s dětským hrdinou 2. polovinu 70. let. Důraz je kladen na dětskou obrazotvornost, do prózy se vrací dětská naivita ruku v ruce s humorem a vřelým vztahem mezi dospělými a dětmi. Pokrok v posunu žánru je viditelný.

Následující 80. a 90. léta přinesla do příběhové prózy s dětským hrdinou témata závažnější. Jak se tento žánr vyrovnával s velkými změnami po revoluci v roce 1989, se podíváme v následující kapitole této diplomové práce.

3 Současná příběhová próza s dětským hrdinou

Kapitola č. 3 se zaměří na současnou příběhovou prózu s dětským hrdinou, vyjmenuje a rozebere nová témata, která se v žánru začala objevovat především po revoluci v roce 1989, zaměří se na preference současných čtenářů žánru a nastíní celkový obrázek současné příběhové prózy s dětským hrdinou.

Po roce 1989 zaznamenala česká literatura pro děti a mládež mnohé změny, které souvisely zejména s otevřením se vnějším vlivům a zahraniční tvorbě. Pozitivní proměny spatřujeme především v tom, že literatura přestala plnit politickou funkci, do literatury pro děti a mládež začala pronikat dříve tabuizovaná témata. „*V nich se odkrývají zamlčovaná traumata, emotivní a lidsky silné příběhy, společensky drásavá a naléhavá fakta o dnešní světě, respektive o světě dětí a mládeže.*“ (Sladová et al., 2014, s. 5–6)

Na druhou stranu tato získaná volnost s sebou přinesla i trivialitu, nároky na hodnotu uměleckého díla pro děti a mládež či ediční práce klesly, především v souvislosti s narůstajícím zájmem o média. Komerční zaměření na kvantitu se bohužel promítlo i v literatuře pro děti a mládež. (Sladová et al., 2004, s. 5)

Podobný názor sdílí i Svatava Urbanová. Oproštěním se od ideologických témat vzniklo najednou v literatuře pro děti a mládež prázdné místo, které bylo nešťastně zaplněno reedicemi knih typu Kája Mařík, což Urbanová vnímá jako značný posun zpět. Sama Urbanová (2000, s. 2) příběhovou prózou s dětským hrdinou po roce 1989 charakterizuje slovy: „*potlačení žánrovosti, smývání kódů vysoké a nízké literatury*“. Do jaké míry byl však výše zmíněnými tendencemi žánr deformován, nebylo zatím důkladněji posouzeno.

3.1 Motiv outsiderství

Složité problémy outsiderství, který je v současné příběhové próze s dětským hrdinou nanejvýš frekventovaný, přesně vystihuje Urbanová a kol. (2004, s. 15): „*Být jiný, a přitom mít právo zůstat stejný.*“

Výskyt motivu outsiderství v příběhové próze s dětským hrdinou není rozhodně po roce 1989 ničím novým, nicméně dochází ke změně jeho pojetí a funkce. Outsider je charakterizován jako jedinec, jenž stojí na okraji sociální reality, v níž se nachází. V počátcích literatury pro děti a mládež byli tito jedinci chápáni veskrze v pozitivním slova smyslu, vybočovali z kolektivu tím, že excelovali v určité oblasti. V současné tvorbě tomu je však naopak. „*Tato sociokulturní kategorie dětské postavy se sice stále odvíjí od postavy kolektivní, ale opačným směrem: outsider je nositelem jejich průměrných rysů, a to v tak intenzivní míře, že se oním určujícím, vydělujícím rysem stává absolutizace jeho průměrnosti.*“ (Urbanová et al., 2004, s. 123–125)

Zejména příběhová próza s dětským hrdinou je žánrem, v němž se nejčastěji odráží motiv outsiderství. Zasloužily se o to především autorky: Monika Elšíková (*Bubu*, 1999), Martina Drijverová (*Sísa Kyselá*, 1988; *Zajíc a sovy*, 1990) a Iva Procházková (*Hlavní výhra*, 1996).

3.2 Handicapovaný hrdina

Od 90. let 20. století se v příběhové próze s dětským hrdinou začíná častěji objevovat hrdina, jenž má fyzický, psychický či sociální handicap. Tento trend souvisí především se snahou integrovat handicapovaného jedince do kolektivu. Je nutné si uvědomit, že tematika handicapu se může někdy překrývat s outsiderstvím. Mezi oběma ovšem existuje rozdíl. Na handicapovaného hrdinu je nahlíženo s většími předsudky. Mimoto handicapovaný hrdina se snadno dostává zároveň i do pozice outsidera, přičemž však má šanci se z ní vymanit. (Urbanová et al., 2004, s. 126–132)

Frekventovaně bývá v literatuře zobrazován zejména hrdina tělesně postižený. Příkladem může být próza Jarmily Mourkové *Darina* (1993), která je inspirovaná skutečnými událostmi. Novela Ivy Procházkové *Pět minut před večeří* (1996) se dotkla tématu slepoty. V první zmíněné próze se Darina nakonec naučí se svým handicapem žít a myslet pozitivně, próza od Procházkové končí happyendem. Mladším dětem je určen příběh *Kluk a pes* od Ivony Březinové (2011), ve kterém je hlavní hrdina upoután na vozíček. (Sladová et al., 2014, s. 44–45; Šubrtová et al., 2012, s. 331; Urbanová et al., 2004, s. 133)

Od 90. let mimoto proniká do příběhové prózy s dětským hrdinou i hrdina postižený mentálně. Téma otevřel Ivan Remunda novelou *Bryčka pro biskupa* (1996), Martina Drijverová s obrovským úspěchem navázala v próze *Domov pro Martány* (1998) a výrazně Remundu předešla. (Šubrtová, 1998, s. 9–10; Urbanová et al., 2004, s. 134–137)

Milena Šubrtová (1998, s. 10) se k dílu vyjádřila následovně: „*Největší předností novely je bezesporu suverénní zvládnutí náročného tématu. Povahu Downovy choroby autorka výstižně přibližuje „marťanskou“ metaforou a s ohledem na dětský způsob vnímání se zabývá rovněž nápadnými tělesnými znaky nemocných, které bývají častým zdrojem posměchu. S pochopením dokázala ztvárnit i traumatizující ambivalentní poměr zdravého sourozence k nemocnému.*“

3.3 Obraz rodiny

Vyobrazení rodiny v současné příběhové próze s dětským hrdinou odráží naši soudobou společnost. Jedná se o téma velmi frekventované, v majoritní většině děl se mladý protagonista vyrovnává s rozchodem rodičů, popisuje sžívání se s novou rodinou, přičemž tento proces nebývá příliš harmonický.

Sladová a kol. (2014, s. 9–23) vysvětluje, že autoři se snaží skrze hlavní hrdiny mladým čtenářům ukázat, že problémům je třeba postavit se čelem. Zakončení knih bývá pozitivní ve snaze dodat čtenářům odvalu a naději. Z novějších děl uveďme například knihu Petry

Braunové *Nejhorší den v životě třetíáka Filipa L.* (2011). V prvotině Michaely Fišerové *Nikolina cesta* (2012) se navíc objevuje téma týraní dětí a domácího násilí. Složitě rodinné vztahy popisuje *Úplná prázdnota* (1998) od Ivety Vochalové a *Maminko, prosím tě, nepij!* (2004) od Kateřiny Havlové. Život mladých hrdinů dětského domova přibližuje v knize *Jen neskoučít v děčáku* (2006) Věra Řeháčková.

3.4 Sociálně patologické jevy

Zatímco do roku 1989 se sociálně patologické jevy v knihách pro mládež nezobrazovaly v plném rozsahu, nebo byly přímo tabuizovány, po revoluci se situace změnila. Autoři začali podávat realistický obrázek o drogové závislosti, prostituci, kriminalitě, gamblerství, rasové nesnášenlivosti. Není neobvyklé, že autoři mnohdy vycházejí ze svých vlastních zkušeností (např. *Bílá moc: Autentická výpověď dívky, která prošla rájem i peklem drogové závislosti* (2000) od Karolíny Vaverkové). Vyzdvihnout lze dílo Ivony Březinové *Jmenuji se Alice* (2002) z trilogie *Holky na vodítku*, ve kterém hlavní protagonistka bojuje se závislostí na drogách. (Sladová et al., 2014, s. 31–35)

3.5 Pohledem současného čtenáře

Čeňková (2000, s. 40) upozorňuje, že současní čtenáři chtějí od příběhové prózy s dětským hrdinou především silný příběh, který je zaujme časem a prostorem, jenž oni sami důvěrně znají. Čtenáři upřednostňují nejen realistické příběhy, ale vítají rovněž zapojení fantazijní složky do díla. Přitom poměr mezi imaginací a realitou nepovažují za určující.

Urbanová (1999, s. 114) nicméně tvrdí, že v příběhové próze s dětským hrdinou je důležitá v první řadě převaha reálné fikce, která posiluje věrohodnost příběhu. Dětský čtenář se snadněji ztotožní s příběhem, v němž jsou pojmenována konkrétně místa, osoby apod., přičemž ta ale mohou být zcela fiktivní.

Významnou roli pro čtenáře hraje časoprostorová souřadnice, která je pokládána za důležitější než lokalizace místa děje. Čtenářova znalost toho, že se příběh odehrává např. v období letních prázdnin, mu ihned evokuje jeho vlastní prožitky. Urbanová (1999, s. 114) uvádí konkrétní příklad asociace: „*Nejsme spoutáni žádnými konvencemi a každodenními povinnostmi. Cítíme se volnější, jsme nakloněni seznamovat se zajímavými lidmi, prožívat nečekaná dobrodružství.*“

Závěrem uvedme zajímavé zamyšlení se Jany Čeňkové nad tím, kam dál může současná příběhová próza s dětským hrdinou směřovat v souvislosti s budoucím čtenářem 21. století. Čeňková (2000, s. 40) má pocit, že: „*tvarové obměny a škála vypravěčských postupů v literatuře jako celku je koncem tohoto století vyčerpána*“. Podle Čeňkové není pravděpodobné, že by došlo k výrazné inovaci žánru.

4 Současní čeští spisovatelé příběhové prózy s dětským hrdinou

V této kapitole se zaměříme na současné české spisovatele knih pro děti a mládež. Důraz bude kladen na autory ukázek příběhové prózy s dětským hrdinou, s nimiž bylo pracováno v praktické části diplomové práce. Nabídneme jejich stručný životopis, nejvýznamnější díla a hlavní motivy objevující se v jejich tvorbě.

4.1 Ivona Březinová

„Na gymnáziu jsem se zamilovala do Máchy. Přečetla jsem od něj snad všechno včetně poznámek k zamýšlenému cyklu Kat. Dokonce jsem se jednu dobu zabývala myšlenkou, že Kata dopíšu za něj – za Máchu! No, když už to nestačil...“³

Ivona Březinová se narodila 12. května 1964 v Ústí nad Labem, kde úspěšně složila maturitu a pokračovala zde ve studiu na Pedagogické fakultě. Zaměřila se na obor český jazyk a literatura v kombinaci s dějepisem, později pokračovala v doktorandském studiu. Od roku 1997 je spisovatelkou na volné noze, i když pár let ještě vyučovala tvůrčí psaní. V Praze, kde nyní žije se svým manželem a rodinou, si otevřeli v roce 2011 knihkupectví Fantazie. Od té doby zde každý měsíc pořádá setkání se známými spisovateli, mimo jiné se snaží svými aktivitami podpořit rozvoj dětského čtenářství. (Šubrtová et al., 2012, s. 78–79)

Tvorba Ivony Březinové našla základ jinde, než tomu bývá ve většině případů příběhové prózy s dívčí hrdinkou. Ústředním motivem není hledání lásky a strasti s tím spojené, protože

³ HUTAŘOVÁ Ivana a Marie HANZOVÁ, 2003. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání – Divize Nakladatelství TAURIS. s. 22. ISBN 80-211-0461-9.

její hlavní hrdinky dospívat teprve začínají. Příkladem necht' je povídka z roku 1997 *Panenka z ebenového dřeva* o desetileté Regině, se kterou se čtenář přemísťuje do exotického prostředí Konga, což s sebou přináší netradiční realie. Dětský vývoj zachytila Březinová bez didaxe, přesto ale v knize mladý čtenář nalezne ponaučení. (Sieglová, 1998, s. 11)

Březinová se dotkla svým cyklem próz s dívčí hrdinkou *Holky na vodítku* (2002–2003): *Jmenuji se Alice*, *Jmenuji se Ester*, *Jmenuji se Martina* tematiky závislosti na drogách, gamblerství a mentální anorexie. Příběhy všech tří dívek se místy v knihách prolínají, nejsou striktně odděleny. Hlavní hrdinky promlouvají ke čtenáři skrze terapeutický deník, případně dopisy, dílo působí autenticky. Třebaže Vařejková (2003, s. 23) tuto autorčinu snahu o prevenci sociálně patologických jevů oceňuje, nelíbí se jí náhlé ukončení příběhu *Jmenuji se Alice* a grafické provedení knihy, které prozrazuje komerční orientaci díla. Ještě dodává, že Alicin sugestivně napsaný deník, ve kterém se nezřídka objevují ostré výrazy, není zcela vyvážen s pozitivní vizí na konci knihy.

Sieglová (2003, s. 15–16) nicméně vyzdvihuje, že: „*forma emotivního příběhu pravděpodobně umocní ochotu akceptovat jeho poučný charakter a návodnost*“. Proto považuje vhodné zařadit trilogii *Holky na vodítku* do četby na základních školách.

S chlapeckým hrdinou střetávajícím se s realitou dětského domova se setkáváme v próze *Držkou na rohožce* (2010). *Lentilka pro dědu Edu* (2006) pro změnu seznamuje čtenáře s Alzheimerovou nemocí. Poslední zmíněnou knihou se důkladněji zabývá pracovní list č. 1 v praktické části diplomové práce (Příloha 7).

4.2 Martina Drijverová

„Definice nejsou mou silnou stránkou. Brak by měl člověk v mládí číst, aby následně poznal, že jde o brak.“⁴

Martina Drijverová se narodila 10. července 1951 v Praze. Pochází z bilingvní rodiny, díky čemuž studovala na Sorbonně a chvíli zde i pracovala jako ošetřovatelka. Dobrou znalost francouzštiny využila po svém návratu do vlasti, věnovala se překladatelství a tlumočnictví. Později studovala produkci na FAMU, od roku 1986 je ve svobodném povolání. V roce 1979 ji vyšla první kniha *Táta k příštím vánocům*, ve které mladé sestry hledají samy sobě nového tatínka. Následoval román *Táta pro radost i pro zlost* (1984) a *Táta nemá smutky rád* (1985). (Šubrtová et al., 2012, s. 112–113)

Za zdařilý literární počín Drijverové je pokládána novela *Sísa Kyselá* (1988), kterou obohatil ilustracemi Adolf Born. Sylva Kyselá a Jeník Placka velmi příznačně zobrazují vztahy mezi mladými školáky, příběhu nechybí ani komika. Vařejková (1998, s. 2–5) komentuje dílo slovy: „Je to příběh krátký, sevřený, spádový, vázaný na individuální charakteristiku obou dětských postav, v níž se kříží jejich vzájemné poznávání s pohledem nabádavých rodičů, příběh soustředěný k ústřednímu konfliktu a zvažující funkčnost každého detailu a výrazu, přímočaře orientovaný k pointě.“ Onou nosnou myšlenkou je prozření, že kamarád se pozná především v nouzi. S ukázkou z knihy *Sísa Kyselá* se blíže seznámíme v pracovním listu č. 2 (Příloha 8).

Volné pokračování *Sísa Kyselá a ušmudlaný rytíř* (2002) zůstalo stylisticky a jazykově věrně předcházející novele. Ušmudlaného rytíře představuje Jenda Placka, kterému je přisouzena role outsidera, avšak nakonec se mu podaří nalézt ztracenou sebedůvěru. Z novějšího díla si zaslouží být jmenována kniha *České dějiny očima psa: Co bylo, to bylo* (2004, 2. díl 2006), která vtipně přibližuje dějiny našeho národa od samotného počátku, *Čeští panovníci byli taky jenom lidi* (2010) a *Lásky českých spisovatelů* (2011) vnášejí nové a netradiční pohledy na životy historických osobností. (Šubrtová, 2003, s. 18–19; 2012, s. 113–114)

⁴ HUTAŘOVÁ Ivana a Marie HANZOVÁ, 2003. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání – Divize Nakladatelství TAURIS. s. 36. ISBN 80-211-0461-9.

4.3 Iva Procházková

„Ráda bych znala Danta. Chtěla bych se ho zeptat, jestli v Pekle osobně byl a jestli ve své Božské komedii spíš přehání, anebo některé věci naopak ze soucitu zamlčuje.“⁵

Iva Procházková se narodila 13. června 1953 v Olomouci. Jejím otcem byl spisovatel Jan Procházka, jenž měl v době normalizace z politických důvodů zakázáno publikovat, dcera Iva Procházková ze stejných důvodů nemohla studovat na vysoké škole, chvíli se musela živit uklízením. V roce 1983 emigrovala společně s rodinou do Rakouska, v zahraničí jí vyšlo několik děl. V současné době žije v Praze, působí jako dramaturgyně v České televizi. (Šubrtová et al., 2012, s. 330)

Z 90. let zaujala zejména díla *Středa nám chutná* (něm. 1991, česky 1994), *Pět minut před večerí* (něm. 1992, česky 1996), *Hlavní výhra* (něm. 1994, česky 1996) a *Únos domů* (něm. 1996, česky 1998). Společným znakem propojující zmíněná díla je zřetelná láska k člověku, touha po poznání, hledání radosti a štěstí. Nadto Iva Procházková zařazuje do svých děl fantastické prvky, které přispívají ke zvýšení napětí, zároveň však rovněž dokáží podněcovat fantazii samotného čtenáře. (Mikešová, 2000, s. 6–11; Urbanová, 1999, s. 96–97)

Pro mladší děti Procházková napsala knihu *Eliáš a babička z vajíčka* (2002). Na hlavního hrdinu Eliáše nemají rodiče vůbec čas a on se trápí. Chybějící lásku najde u drobné babičky Aty, která se vyklube z vajíčka. Od té doby se Eliáš stává jejím ochráncem. Další dílo *Kam zmizela Rebarbora?* (2004) čtenářům připomene, že radovat se z maličností, je to největší štěstí. Román *Uzly a pomeranče* (2011) osloví o trochu starší čtenáře. Zachycuje osudy téměř patnáctiletého hrdiny, kterého po smrti maminky čekají nelehké chvíle. (Matoušek a Reissner, 2003, s. 22–23; 2005, s. 32–33; Šubrtová et al., 2012, s. 331–332)

⁵ HUTAŘOVÁ Ivana a Marie HANZOVÁ, 2003. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání – Divize Nakladatelství TAURIS. s. 99. ISBN 80-211-0461-9.

4.4 Pavel Šrut

„Vědci se většinou věnují věcem, kterým normální člověk nemůže rozumět. Třeba černým díram. Že se v jakýchsi černých dírách se ztrácejí planety a hvězdy a celé hvězdokupy, to je sice na pováženou, ale každého normálního člověka víc trápí záhada, kam se mu ztrácejí ponožky.“⁶

Pavel Šrut se narodil v Praze 3. dubna 1940. Jeho pole působnosti je velmi široké, psal básně, překládal do češtiny (Johna Updika, Roberta Gravesa atd.), tvořil písňové texty, napsal mnoho knížek pro děti. Vystudoval anglistiku a hispanistiku na FFUK. Značnou část svého života byl ve svobodném povolání, působil ale také jako redaktor (Naše vojsko) a v rozhlasové stanici Vltava. Od roku 2001 Pavel Šrut úzce spolupracuje s výtvarnicí a režisérkou Galinou Miklínovou. (Hutařová a Hanzlová, 2003, s. 146; Šubrtová et al., 2012, s. 402–405)

Specifičnost Šrutovy tvorby spočívá zejména v autorově nápaditosti, originalitě, vyžívání se v absurditě, nonsensu a experimentu. Z jeho básnických sbírek jmenujeme *Petrklíče a petrklíky* (1966), *Motýlek jde do tanečních* (1969), *Kočka v houslích* (1969), v nichž lze ocenit především Šrutovu hravost, invenci a nekonvenčnost. Autor rovněž převyprávěl slovenské pohádky (*Zlatý pecen* – 1985), zdařile se zaměřil i na oblast Velké Británie a Irska (*Kočičí král* - 1989). *Prcek Tom, Dlouhán Tom a jiné velice americké pohádky* (1993) představují opak naší tradiční pohádkové tvorby, hlavním představitelem je mazaný bráška Králík, jenž dokáže hravě obelstít ostatní zvířátka. Nutno poznamenat, že v těchto amerických pohádkách zcela chybí morální ponaučení, vyzdvihován je důvtip a vynalézavost. (Šubrtová et al., 2012, s. 402–405)

Kvalitní autorskou pohádku představuje *Verunka a kokosový dědeček* (2004), v níž šestiletá holčička najde ve vánočním balíčku z Haiti dědečka, jenž se jí stane průvodcem. Pohádce

⁶ Blog č. 1. *Lichožrouti* [online]. [cit. 2017-06-14]. Dostupné z: <<http://www.lichozrouti.cz/cz/blog-c-1-1404041529.html>>.

nechybí hravost a ani situační komika. Neobvyklá stvoření zodpovědná za ztrácející se ponožky popsal Šrut v *Lichožroutech* (2008) a v následném pokračování *Lichožrouti se vracejí* (2010). V roce 2009 byl vyznamenán za *Lichožrouty* Zlatou stuhou, v roce 2011 bylo zmíněné dílo vyhlášeno Knihou desetiletí.⁷ (Matoušek a Reissner, 2005, s. 37)

4.5 Hana Doskočilová

„Z už nežijících spisovatelů bych se nejraději poznala s panem Vernem. A jak se znám, asi bych spíš mlčela a poslouchala. V čem je to kouzlo, že dokázal předvídat tolik vynálezů, které v jeho době ještě vůbec nebyly vynalezeny?“⁸

Hana Doskočilová (provdaná Sekyrková), prozaička, scénáristka a dramatička, se narodila 11. července 1936 v Jihlavě. Maturovala na gymnáziu ve Znojmě, pracovala jako úřednice, později ve Státním nakladatelství dětské knihy a Albatrosu, od let 1972 je na volné noze. (Hutařová a Hanzlová, 2003, s. 31)

Doskočilová uvádí, že ze všech knih, které napsala, má nejbližší vztah k básnivému příběhu *Kudy chodí malý lev* (1972), v němž je rovněž spokojena s ilustracemi Gabriely Dubské, které považuje za jedny z nejlepších doprovázející její tvorbu. (Hutařová a Hanzlová, 2003, s. 32)

Do povědomí čtenářů vešla především tím, že vytvářela texty k ilustracím Krtečka od Zdeňka Milera. Námětově zajímavým dílem je *O mamě Romě a romském Pámbíčkově: Dvanáct romských příkázání, jak je svým dětem vypravují romské maminky* (2001), v něm se zaměřila na historii a způsob myšlení Romů. Zpracovávala rovněž báje a pověsti, jimž vdechla svůj styl (*Diogénes v sudu: a dalších dvacet zajímavých příběhů z doby dávné a nejdávnější* – 1991). (Šubrtová et al., 2012, s. 109)

⁷ Pavel Šrut. *Lichožrouti* [online]. [cit. 2017-06-14]. Dostupné z: <<http://www.lichozrouti.cz/cz/pavel-srut-1940-1404041532.html>>.

⁸ HUTAŘOVÁ Ivana a Marie HANZOVÁ, 2003. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání – Divize Nakladatelství TAURIS. s. 32. ISBN 80-211-0461-9.

Od 70. let se zaměřila na prózu ze života dětí, některá z těchto děl byla uveřejňována na pokračování v *Mateřídoušce*, kde v letech 1969-1974 působila v redakční radě. Hlavní protagonisté Doskočilové jsou hrdinové kladní, kteří se snaží změnit svět kolem sebe k lepšímu. Platí to pro díla: *Eliška a táta Král* (1977), *Jak se vychovává papoušek* (1978), *Pejskování s Polynou* (1990). Ani dílo *Šimsa* z roku 1999, jemuž je věnován celý pracovní list č. 5 (Příloha 11) v praktické části diplomové práce, není výjimkou. Zahrnuje v sobě mnoho společensky aktuálních témat. Šimsa žije pouze s dědečkem, který je upoután na invalidní vozík. Oba se chovají nekonvenčně, čtenáře neustále něčím překvapují. *Šimsa* se vyjadřuje rovněž v jedné kapitole k otázce soužití s Romy, vyzdvihuje chování jednotlivce nad rasovou příslušnost. (Šubrtová et al., 2012, s. 108–110)

4.6 Petra Dvořáková⁹

„Když píšu knihu, tak je mou základní ambicí nejen to, že chci, aby byla dobře napsaná, ale aby mohla nějak vstoupit do života druhého člověka. Aby měla přesah do jeho běžného života, aby mu třeba otevřela nějaký nový pohled na problém, který sám zažívá.“¹⁰

Petra Dvořáková se narodila v roce 1977. Ve čtrnácti letech vstoupila do kláštera, právě zde získala velmi cennou životní zkušenost, která ji ovlivnila do budoucna, přestože z něj později odešla. Její životní příběh je velmi pohnutý, trpěla anorexií, její syn prodělal závažnou nemoc, rozvedla se, nový přítel tragicky zesnul a děti, které společně vychovávali, už poté neviděla. Je obdivuhodné, s jakou pokorou Petra Dvořáková všechny rády osudu přijala. O svém životě se nebojí otevřeně mluvit, důležité momenty zachytila i ve svých knihách, které jsou značně autobiografické. V současné době působí jako spisovatelka a scénáristka. Věnuje se jak tvorbě

⁹ Petra Dvořáková. *HOST* [online]. 2017 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <<http://nakladatelstvi.hostbrno.cz/nakladatelstvi/autori/dvorakova-petra>>.

¹⁰ Boj s anorexií, život v klášteře, smrt partnera. Prostě dost snesu, říká Dvořáková. *Lidovky.cz* [online]. 2016 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <http://www.lidovky.cz/boj-s-anorexii-zivot-v-klastere-smrt-partnera-proste-dost-snesu-rika-spisovatelka-dvorakova-idk-/kultura.aspx?c=A160429_114051_ln_kultura_hep>.

pro dospělé, tak pro děti a mládež. Spolupracuje s Českou televizí na tvorbě scénářů pro děti a mládež.

V *Proměněných snech* (2006) zachytila autorka názor na otázku víry a náboženství. Další dílo *Já jsem hlad* (2009) přináší čtenáři autobiografický pohled na boj s anorexií, který autorka sama úspěšně svedla. V roce 2016 vydala knihu *Sítě*, v níž se zabývá otázkou nízkého sebevědomí, rovněž zde Dvořáková vychází ze svých vlastních zkušeností a zážitků.

Julie mezi slovy (2013) představuje autorčinu první knihu určenou dětem. Desetiletá Julie, hlavní protagonistka, si zvyká na novou tetu, kterou si našel její tatínek. Mimoto vede různé další boje, například často nerozumí významům slov, která používají dospělí, díky čemuž tápe. Ukázka z knihy *Julie mezi slovy* a k ní vytvořený pracovní list č. 6 se nachází v praktická části diplomové práce (Příloha 12). Petra Dvořáková pokračovala ve tvorbě pro děti a mládež knihou *Flouk a Líla: Dobrodružství z mrakodrapu* (2015).

4.7 Alena Ježková¹¹

„Většinou mne strhne nějaké téma, které buď stojí na okraji zájmu a nebylo dosud zpracováno, anebo zpracováno bylo, ale hodně dávno, a já cítím, že je třeba jej znovu otevřít.“¹²

Alena Ježková se narodila 6. října 1966 v Praze. Studovala na filozofické fakultě češtinu a pedagogiku. Působila jako publicistka, editorka, spojená je zejména s časopisem *Reflex*. Její nejnovější tvorba se zaměřuje na témata, která nejsou v literatuře příliš často zastoupena, zároveň se snaží popularizovat historii jak dětem, tak dospělým.

Na hlavní město České republiky se zaměřila v celé řadě svých knih: *Praha babka měst* (2002), *77 pražských legend* (2006), *Strážci pražských ulic* (2006), *Prahou kráčí lev* (2008).

¹¹ Alena Ježková [online]. 2017 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <<http://www.alenajezkova.cz/>>.

¹² Alena Ježková: Knihy jsou v životě člověka nezastupitelné. *Žena-In.cz* [online]. 2014 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <<http://zena-in.cz/clanek/alena-jezkova-knihy-jsou-v-zivote-cloveka-nezastupitelne>>.

Vyvážený poměr faktografie a fabulace dělá její knihy poučné a zároveň čtenářsky přitažlivé. *Dračí polévka* (2011), které se věnuje pracovní list č. 8 (Příloha 14) v praktické části diplomové práce, čtenářům představuje vietnamského chlapce Longa jako hlavního hrdinu knihy. Autorka v této knize otevírá otázku rasové snášenlivosti a začleňování minoritních menšin do většinové společnosti.

O *Dračí polévce* Šubrtová a kol. (2012, s. 188–189) nicméně tvrdí, že je: „*prací nevyrovnanou a těžící z efektivity tématu, trpící nepravděpodobným fabulováním a kalkulující s vžitým klišé většinové společnosti o vietnamské minoritě*“.

5 Kritické myšlení¹³

Pátá kapitola diplomové práce vysvětlí pojem kritické myšlení a provede výčet výukových metod, které se k němu váží. Zaměří se zejména na metody využitě při tvorbě pracovních listů v praktické části práce a jejich následné objasnění.

Kritické myšlení se do našeho systému vzdělávání postupně dostávalo především skrze program Čtením a psaním ke kritickému myšlení (Reading and Writing for Critical Thinking). Program poskytuje jak učitelům, tak široké veřejnosti nejen teoretické rady, ale zároveň konkrétní metody a strategie využitelné ve výuce.

Mezi hlavní principy programu patří samostatné myšlení žáků, snaha nezůstat pouze na povrchu problému, ale prozkoumat jej do hloubky, vytvořit si na problematiku vlastní názor. Důležitým aspektem je aktivizování dřívějších zkušeností žáků, což pomáhá k utváření celkového obrazu o probíraném tématu, žáci nezískávají pouze dílčí znalosti bez kontextu. „*Kriticky myslet znamená uchopit myšlenku, pochopit její obsah, prozkoumat ji, podrobit ji zdravému skeptickému posouzení, porovnat s jinými názory a s tím, co již o dané problematice vím, a posléze zaujmout vlastní stanovisko.*“ (Maňák a Švec, 2003, s. 159)

5.1 Třífázový model učení¹⁴

Je ústředním momentem kritického myšlení, tvoří základ programu.

- 1) fáze: EVOKACE – snaží se nadchnout žáky pro danou problematiku. V této fázi učitel zjišťuje, jaké dřívější znalosti o probírané tematice žáci mají, snaží se je aktivizovat. Učitel žáky vybízí ke kladení otázek.

¹³ Principy programu. *Čtením a psaním ke kritickému myšlení* [online]. 2001 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <<http://www.kritickemysleni.cz/oprogramu.php>>.

¹⁴ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC, 2003. *Výukové metody*. Brno: Paido. s. 160-161 ISBN 80-7315-039-5.

- 2) fáze: UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU – žák hledá nové informace, propojuje je s dřívějšími znalostmi, staví je do vzájemné konfrontace a zároveň se soustředí na sledování svých vlastních myšlenkových procesů.
- 3) fáze: REFLEXE – dochází k upevnění a prohloubení učiva, žák systematizuje získané vědomosti, tvoří si smysluplný obrázek o dané problematice.

5.2 Metody kritického učení

Výukové metody spojené s kritickým učením se zaměřují na výrazné zapojení žáků do výukového procesu a jejich celkovou angažovanost během všech aktivit. Podporují vlastní učení žáků, snaží se u nich posílit samostatné myšlení a řešení problémů. *„Zejména se zdůrazňuje, že aktivizující metody ve zvýšené míře umožňují poskytovat žákům něco víc než jen odborné informace, že počítají se zájmem žáků, vycházejí vstříc individuálním učebním jednotlivých žáků při respektování úrovně jejich kognitivního rozvoje...“* (Maňák a Švec 2003, s. 105–106)

5.2.1 Brainstorming

Brainstorming bývá v naší republice nazýván v překladu jako bouře mozku či burza nápadů. Klíčové pro tuto metodu je vyprodukovat co největší množství nápadů v časově ohraničeném prostoru. Při této metodě nedochází k řešení problémů, brainstorming je pouze východiskem pro další fáze. V rámci třífázového modelu bývá řazen do fáze evokace a reflexe. (Maňák a Švec, 2003, s. 164)

Při brainstormingu je nutno dodržovat tyto zásady: přijímat všechny návrhy, nepouštět se do jejich kritiky, podporovat žáky v produkci dalších, každý nápad zapisovat. Učitel by měl nejprve žákům vysvětlit metodu, poté napsat na tabuli problém, ke kterému se budou žáci vyjadřovat. Následně mají žáci prostor vyjádřit své nápady. Se zaznamenanými nápady se nepracuje ihned. Nejprve se mohou pouze shrnout, případně je možné se k nim vracet v průběhu výuky. (Maňák a Švec, 2003, s. 164–165)

5.2.2 Pětilístek

Metoda pětilístku může sloužit ve fázi evokace jako motivace k tématu, které bude následovat, případně ve fázi reflexe pro utřídění získaných poznatků. Metoda vybízí žáky ke stručnému vyjádření se k zadanému tématu. Pětilístek se skládá z pěti řádku, jak napovídá samotný název. Na první řádek žáci napíší jedno podstatné jméno vystihující zadané téma. Na druhý dvě přídavná jména, na třetí tři slovesa vyjadřující děj tématu, na čtvrtém řádku shrnou dosavadní poznatky do věty o čtyřech slovech. Závěrečný řádek tvoří jedno slovo, které podle žáků nejlépe vyjádří podstatu zadaného tématu. (Zormanová, 2012, s. 126)

5.2.3 Čtení s předvídáním

Zormanová (2012, s. 127) uvádí, že čtení s předvídáním je vhodné zařadit do fáze evokace, tedy ještě před samotné čtení. Metoda funguje tak, že žáci se dozvědí pouze název knihy, případně dostanou k přečtení pouze část úryvku, na jehož základu se snaží představit si, o čem ukázka, případně kniha, bude. Své odhady zapisují do tabulky, přičemž jsou vedeni k tomu, aby své předpovědi podložili textem samotným, mohou však vyjít i ze svých vlastních zkušeností. Poté následuje vyhodnocení. Důležitým předpokladem je, že se žák nad textem zamýšlí do hloubky a pečlivě vyhodnocuje a zkoumá získané informace.

5.2.4 Řízené čtení

Řízené čtení náleží do fáze uvědomění si významu. Učitel rozdělí text do několika částí, za každou částí klade otázky, které žáka vybízejí hlubšímu zamyšlení se nad textem. Díky tomuto postupu má učitel možnost upozorňovat žáky na podstatné jevy a myšlenky, které se v textu nachází, a navádět jejich pozornost požadovaným směrem. (Zormanová, 2012, s. 132)

5.2.5 Volné psaní

Zormanová (2012, s. 138) uvádí, že metoda volného psaní se využívá v počáteční fázi evokace. Učitel zadá žákům téma a stanoví časový limit. Žáci během pěti minut píšou všechno, co je napadá k dané problematice. Učitel by měl žákům zdůraznit, že pravopis nebude při tomto úkolu hodnocen, jde o zachycení proudu myšlenek studentů. Nutno rovněž poznamenat, že žáci se nesmějí vracet k již napsaným myšlenkám a musí se vyjadřovat v celých větách. Pokud je v daný okamžik nic nenapadá, zachytí svoje momentální pocity. Později mohou plynule opět navázat tam, kde skončili.

5.2.6 Podvojný deník

Podvojný deník je jednou z metod uvědomění si významu. Zmíněná metoda pomáhá propojit žákům jejich vlastní prožitky se čteným textem, formulovat vlastní myšlenky a následně je prezentovat třídě. Žáci si rozdělí papír svislou čarou. Na levou stranu napíší větu, popřípadě pasáž, která je v textu nejvíce zaujala. Na pravou stranu obhájí svou volbu a podloží ji argumenty, případně připojí komentář. (Zormanová, 2012, s. 141)

5.2.7 Klíčová slova

Při této metodě pracují žáci ve dvojici, nebo samostatně. Učitel napíše čtyři až pět klíčových slov na tabuli, z nichž se žáci snaží vydedukovat obsah textu. Následuje společná prezentace možných řešení. Žáci by měli pomocí klíčových slov vhodně argumentovat, proč se jejich příběh odvíjí daným směrem. Metoda klíčových slov se řadí do fáze evokace. Lze ji však využít rovněž ve fázi reflexe, pokud se zvolí opačný postup. V tom případě žáci čtyřmi až pěti klíčovými slovy shrnou obsah přečteného textu. (Zormanová, 2012, s. 127–128)

6 Didaktické využití vybraných textů současné příběhové prózy s dětským hrdinou

Pracovní listy obsažené v praktické části diplomové práce respektují třífázový model učení (Evokace – Uvědomění si významu – Reflexe), jenž je v našem vzdělávacím systému rozšířen především díky programu Čtením a psaním ke kritickému myšlení¹⁵. Každá fáze je realizována skrze pečlivě zvolené výukové metody odpovídající konkrétnímu stádiu. Kritické myšlení žáků je ve fázi uvědomění si významu rozvíjeno především metodou řízeného čtení, čtení s otázkami a podvojným deníkem. V počáteční fázi evokace a finální fázi reflexe převažují výukové metody: brainstorming, pětilístek, klíčová slova, čtení s předvídáním, volné psaní.

Pracovní listy podporují mezipředmětové vztahy, zejména propojují vzdělávací oblast¹⁶ Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura) s oblastí Člověk a příroda (Přírodopis) a rovněž se vzdělávací oblastí Umění a kultura (Výtvarná výchova).

Zároveň jsou do pracovních listů integrována i některá průřezová témata¹⁷, která jsou povinnou součástí základního vzdělávání. S jejich pomocí se snažíme rozvíjet klíčové kompetence u žáků. Nejhojněji je v pracovních listech zastoupeno průřezové téma Osobnostní a sociální výchova, výrazně pak subtémata Mezilidské vztahy a Komunikace. Průřezové téma Multikulturní výchova je zastoupeno výrazněji ve dvou pracovních listech, dominujícími subtématy jsou Princip sociálního smíru a solidarity, Kulturní diference a Lidské vztahy.

V praktické části diplomové práce se nachází celkem osm pracovních listů, jejich časová náročnost se liší. Časová organizace je ponechána na uvážení zkušeného pedagoga, který by měl přihlídnout ke zvláštnostem a specifikům konkrétní třídy, v níž bude pracovní list

¹⁵ Principy programu. *Čtením a psaním ke kritickému myšlení* [online]. 2001 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <<http://www.kritickemysleni.cz/oprogramu.php>>.

¹⁶ Vzdělávací oblasti RVP ZV. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/vzdelavaci-oblasti-rvp-zv>>.

¹⁷ Projekt PRUT. *Průřezová témata* [online]. [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <<http://www.prurezovatemata.cz/>>.

realizován, a uzpůsobit tomu svůj časový plán. Z totožného důvodu není nikde uveden ani specifický ročník, pro který by byl pracovní list určen. Avšak je závazné, že všechny pracovní listy jsou určeny pro žáky 2. stupně základních škol a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií.

Úkoly jsou v pracovních listech uvozeny ikonou bubliny, jedná-li se o diskuzi, znázorňuje ji ikona panáčků. Poslední využívanou ikonou je tužka upozorňující na úkol spojený s kreslením. Toto grafické označení slouží k rychlejší orientaci v pracovních listech jak žákům, tak pedagogům. Všechny pracovní listy jsou černobílé. Pod každý úkolem je ponecháno dostatečné místo na zaznačení odpovědi. Na konci pracovních listů jsou žáci vyzváni, aby do sluníčka ohodnotili danou ukázkou známkou 1-5 (klasifikace jako ve škole). Hlavním kritériem známkování je to, jak se jim ukáзка líbila. Hodnocení poskytuje pedagogovi zpětnou informaci o tom, do jaké míry ukáзка žáky oslovila.

Ke všem úkolům z pracovních listů je v praktické části práce zaznamenáno správné řešení, popřípadě možné správné řešení. Druhá zmíněná možnost převládá, jelikož si v první řadě klademe za cíl, aby žáci byli tvůrčí při interpretaci textu, přetvářeli jej a na jeho základě tvořili svůj vlastní. Z tohoto důvodu není možno uvést pouze jednu správnou odpověď.

Ke každému pracovnímu listu najde pedagog detailní postup práce a výčet potřebných pomůcek. Přesto necháváme na pedagogovi, aby sám uvážil, zda chce některé úkoly vypracovat jako domácí, případně je přeskočit úplně. Rovněž je čistě v jeho kompetenci zvolit způsob jejich kontroly.

Knihy a úryvky z nich byly vybírány pečlivě, objevují se v nich aktuální témata velmi blízká žákům na druhém stupni, přičemž každé z nich se dotýká určité problematiky. Pedagog by měl citlivě uvážít, jaká témata zvolit do konkrétních tříd. Věříme, že se pedagogům námaha s realizací pracovních listů vrátí a že žáci najdou v příbězích odpovědi na otázky, se kterými se potýkají.

6.1 *Lentilka pro dědu Edu* – Ivona Březinová

Ukázka z knihy *Lentilka pro dědu Edu* od Ivony Březinové si klade za cíl přiblížit žákům téma Alzheimerovy nemoci. Hlavním záměrem není určení přesné definice nemoci, ale zamyšlení se nad jejími projevy, percepcí ze strany veřejnosti a možném přístupu k jedinci, kterého tato nemoc postihla.

Žáci jsou k tématu přivedeni pozvolna, ukázka z úplného začátku knihy nás teprve nepřímou uvádějí do problematiky, čtenář nejprve neví, co stojí za zvláštním chováním dědečka Edy. A právě v této první fázi mají žáci možnost popustit uzdu své fantazii a vymyslet jejich vlastní krátké pokračování příběhu, zamyslet se, kam asi bude děj směřovat. Poté jsou konfrontováni s originálním pokračováním příběhu, v pracovním listu mají otázky, které je nutí přemýšlet nad jednáním hlavních protagonistů knihy.

Následuje poslední ukázka z knihy, která nás časově posouvá dopředu. Dědečkovu prapodivné chování již dostalo své přesné označení – Alzheimerova nemoc. A společně s ním se do ukázky nevyhnutelně vkrádají i smutné příhody dědečka Edy. Po této části následuje opět pár otázek, které se věnují především vztahu dědečka Edy a Honzíka. Posledním úkolem pro žáky je napsat Honzíkovi dopis. Proč právě jemu a ne dědečkovi? Dědeček Eda o své nemoci neví, nemá fyzické bolesti, dalo by se říci, že žije ve svém vlastním světě, ve kterém si neuvědomuje své strádání. Ale jeho rodina a především Honzík jsou těmi, kteří se musí dennodenně s jeho nemocí vyrovnávat, a přesto být velmi trpěliví a obětaví. Žáci mají skrze dopis prostor Honzíkovi cokoli vzkázat, možná mu i poradit, popřát mnoho sil, ocenit jeho nápad s lentilkami, nebo sdělit své vlastní zkušenosti s touto nemocí.

Časová organizace závisí na pedagogovi, který by měl přihlédnout ke zvláštnostem a specifikům konkrétní třídy, v níž bude pracovní list realizován, a uzpůsobit tomu svůj časový plán. Poslední úkol číslo 10 je možné realizovat jako domácí, případně jej začlenit do výuky slohu.

Pomůcky: nakopírovaný pracovní list č. 1 (viz Příloha 7), psací potřeby

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova (Mezilidské vztahy, Komunikace, Hodnoty, postoje, praktická etika)

Žáci si přečtou první část ukázky.

Úkol: Pokračuj v příběhu! V minimálně deseti větách každý žák písemně zaznamená, jak si představuje, že se bude příběh dále vyvíjet. Zaměřuje se především na dědečka Edu a objasnění toho, proč jej domů přivezla policie.

Možné správné řešení: Děda Eda se na maminku také nepodíval. Jen stydlivě klopil oči do země. Honzík už to nevydržel. Nenápadně došel k dědečkovi, zatahal ho za rukáv a potichu se ho zeptal, co provedl, že ho domů musela přivést policie. Dědeček Eda se k němu malinko natočil a zašeptal: „Honzíku, já jsem ale popleta. Šel jsem si jen nakoupit pár pomerančů, rohlíky na snídani a sušenky na večer k televizi. Jenže jsem si doma zapomněl peněženku. Chtěl jsem vysvětlit paní prodavačce, že jí peníze ráno poctivě přinesu, ale ona o tom nechtěla ani slyšet. Začali jsme se hádat a než jsem se nadál, stáli u mě policajti. Jak to dopadlo, vidíš sám.“

Žáci si samostatně přečtou, jak se celá situace odehrála podle knihy.

Úkol 1: Žáci porovnejí svou verzi příběhu s tou původní v knize. Zaměřují se na to, jestli se v něčem trefili do originálu, nebo naopak v čem se obě verze rozcházejí nejvíce.

Možné správné řešení: Obě verze se od sebe hodně liší. Dědu Edu domů přivezla policie proto, že se ztratil a nemohl najít cestu zpátky domů, ne kvůli tomu, že by neměl na zaplacení nákupu. V obou případech je ale děda Eda v jistém pohledu popleta – ztrácí se a zapomíná.

Úkol 2: Žáci mají odpovědět, jak si vysvětlují neobvyklé chování dědy Edy.

Možné správné řešení: Dědeček Eda je už asi hodně starý a zapomíná.

Úkol 3: Žáci se mají vcítit do kůže dědy Edy. Jak se asi cítí?

Možné správné řešení: Dědečkovi je trapně, hodně stydí. Nedokáže pochopit, proč nenašel cestu domů, když už po ní tolikrát předtím šel.

Úkol 4: Žáci mají přijít s odpovědí na otázku, jak se k celé situaci postavila rodina, především maminka a Edův syn Arnošt.

Možné správné řešení: Maminka je hodně vyplašená, má strach se na dědu i podívat. Edův syn Arnošt si nesprávně myslí, že Eda pil alkohol, a proto netrefil domů. Zní trochu vyčítavě, snaží se dědovi domlouvát.

Následuje společná kontrola úkolů 1-4. Vyvolaní žáci čtou své odpovědi nahlas, třída má možnost je komentovat. Diskutuje se nad možnými správnými odpověďmi. Poté žáci čtou poslední ukázkou z knihy.

Diskuze se spolužákem v lavici: Žáci ve dvojici diskutují, zda už někdy slyšeli pojem Alzheimerova nemoc a v jaké souvislosti. Zamýšlí se nad tím, jak se asi nemoc projevuje. Následuje diskuze celé třídy.

Možné správné řešení: Alzheimerovo onemocnění je nejčastější typ demence, projevuje se mimo jiné zapomínáním, ztrácením věcí, sníženou orientací v prostoru a také ovlivňuje chování nemocného.

Úkol 5: Žáci zodpoví otázku, jak dědečkovu nemoc nese Honzík.

Možné správné řešení: Honzík se s dědečkovou nemocí vyrovnává po svém, vymyslí pro něj vlastní léčbu. Velmi ho mrzí, když si jej dědeček nepamatuje. Honzík se k dědečkovi chová vždy trpělivě a obětavě.

Úkol 6: Žáci v textu vyhledají, jak se rozhodne Honzík dědečkovi pomáhat.

Možné správné řešení: Dědeček si nepamatuje, že bere své skutečné léky a dožaduje se jich stále dokola. Honzík mu neodporuje a rozhodne se mu dávat místo dědečkových pravých léků pouhé lentilky.

Úkol 7: Žáci se zamýšlejí nad tím, zda má tato pomoc smysl. Svůj názor musí podložit argumenty.

Možné správné řešení: Myslím si, že taková pomoc má určitě smysl. Honzík se s dědečkem nemusí hádat, vychází mu vstříc, i pro něj je to v tomto ohledu mnohem jednodušší. Navíc už jen to, že se Honzík snaží dědečkovi pomoci, je od něj moc pěkné, není mu lhostejné, co s dědečkem bude.

Úkol 8: Žáci se snaží vcítit do role Honzíka. Zachovali by se stejně? Nebo jinak?

Možné správné řešení: Být na Honzíkově místě, asi by mě to nenapadlo, dávat dědečkovi lentilky. Ale ten nápad se mi líbí, kdyby mi ho někdo poradil, určitě bych to dělal stejně jako Honzík.

Úkol 9: Žáci vysvětlí, jaký mají dědeček a Honzík mezi sebou vztah. Rozhodnou, zdali jsou si blízcí. Doloží pasážemi v textu.

Možné správné řešení: Honzík a dědeček Eda jsou si velmi blízcí. Honzík mu dokonce šetří svoje lentilky, které by za jiných okolností sám dávno snědl. Z toho jde dobře vidět, jak moc má dědečka rád, proto ho velmi mrzí, když dědeček zapomene, kdo Honzík je. Ten mu ale vždy poví, jak moc se mají rádi, pak se i dědeček honem rozpomene.

Úkol 10: Žáci mají za úkol napsat Honzíkovi krátký dopis. Mohou mu poradit, svěřit se mu, podělit se s ním o své vlastní zážitky a zkušenosti, případně mu něco vzkázat.

Možné správné řešení:

Milý Honzíku,

chtěla bych Ti říct, že dědeček Eda Tě má určitě moc rád, i když někdy zapomene, kdo jsi. Za to on nemůže! To ta nemoc... Sama jsem se s ní naštěstí nesetkala a doufám, že ani nesetkám. Obdivuju, jak se o dědečka Edu hezky staráš, já nevím, jestli bych to vydržela. A to s tou lentilkou! Páni, to byl ale nápad.

Drž se! Myslím na Tebe i dědečka.

Zdravím Tě

Kamila

6.2 *Sísa Kyselá* – Martina Drijverová

Úryvek z knihy *Sísa Kyselá* byl vybrán se záměrem, aby u žáků oživil jejich vlastní vzpomínky, aby se mohli do textu vcítit a snažit se pochopit a vysvětlit chování hlavních hrdinů. Díky tomu, že téma není žákům vzdálené, ale naopak velmi blízké, je velká pravděpodobnost, že budou věnovat textu větší pozornost a aktivně se zapojí do diskuze, projeví svůj názor.

Motivace před četbou se zaměřuje především na psychologickou přípravu a navození dvou hlavních témat, která jsou v ukázce dominantní – přátelé a domácí mazlíčci, jejich důležitost a postavení v životě každého z nás. Následuje četba ukázky a poté již práce s textem. Každý žák má za úkol vytvořit svůj vlastní podvojný deník, za prvé vybrat pasáž textu, která jej nejvíce zaujala, a za druhé zdůvodnit svůj výběr. Výhodou této metody je, že poskytuje učiteli doložitelný výstup žákovy činnosti v hodině. Mimoto, žáci se učí vyjadřovat své myšlenky a názory, logicky je formulovat a poté prezentovat před třídou a případně si je obhájit. To, že mají nejprve prostor si své myšlenky utřídit a zároveň možnost si je zapsat, jim pomůže své

vlastní závěry prezentovat, mají podklad, kterého se mohou držet a nahlédnout do něj, pokud znejistí, nebo nevědí, co říct. Následuje společná diskuze, kterou učitel řídí požadovaným směrem, hlídá, aby nedošlo k odklonu od tématu, případně klade návodné otázky, pokud si žáci nevědí rady.

Časová organizace závisí na pedagogovi, který by měl přihlédnout ke zvláštnostem a specifikům konkrétní třídy, v níž bude pracovní list realizován, a uzpůsobit tomu svůj časový plán.

Pomůcky: nakopírovaný pracovní list č. 2 (viz Příloha 8), psací potřeby

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova (Mezilidské vztahy, Komunikace)

Mezipředmětové vztahy: Přírodopis

Samotnou četbu ukázky předchází psychologická příprava žáků. Pedagog vede rozhovor s žáky na téma, které se objeví v ukázce. Zaměřuje se na dětská přátelství a domácí mazlíčky.

Příkladové otázky: Mají/měli žáci domácího mazlíčka? O jaké zvíře se jednalo? Jakých vlastností si na něm nejvíce cenily? Kdo se o něj staral? Mají žáci svého nejlepšího kamaráda? Kterých vlastností si na něm nejvíce cení? Které se jim naopak nelíbí?

Pedagog také zajistí věcnou přípravu před čtením ukázky, objasní žákům neznámá slova. (Vivárium – prostor upravený pro chov teplomilných živočichů.) Poté již následuje čtení ukázky.

Úkol 1: Metoda podvojného deníku (vysvětlení metody a následně praktické provedení žáky). Žáci si vyberou jednu větu/pasáž z ukázky, která je nejvíce zaujala. Na druhou stranu stránky obhájí důvod svého výběru.

Možné správné řešení: „Ale na nohou ani na hlavě mu nyní nezáleželo. Josef. Musí zachránit Josefa.“ → Tuto pasáž jsem si vybrala, protože je v ní vidět, jak moc Jeník své zvířátko miluje. Udělal by pro něj všechno, dokonce kvůli němu riskuje i své vlastní zdraví.

Následuje společná diskuze, žáci představují své záznamy třídy, třída je komentuje. Učitel se snaží vyzvednout hlavní myšlenky ukázky a vede diskusi tímto směrem:

- Síska překonala svůj odpor k myším a Josefa zachránila.
- Jeníkova změna pohledu na Sísu → poznal kamaráda v nouzi.
- Jeníkova oddanost k Josefovi.

Úkol 2: Brainstorming. Žáci mají do prázdných bublin napsat slova, která jim přijdou na mysl v souvislosti s příjmením Kyselá. Zaznamenají, co v nich toto příjmení evokuje.

Možné správné řešení: protivná, nepřátelská, škodolibá, zákeřná, nudná, nepříjemná

V knize se ze Sísy Kyselé stane „jen“ Sylva. Tato proměna souvisí s tím, jak pěkně se k Jeníkovi zachovala. Pedagog vybízí žáky, aby na základě ukázky vymysleli Sylvě nové příjmení. Takové, které by zohlednilo její statečné jednání.

Možné správné řešení: Dobrotivá, Jahůdková, Duhová

Úkol 3: Pedagog zadává domácí úkol. (V deseti větách popiš, jak si představuješ svého vysněného domácího mazlíčka. Jaké zvíře by to bylo? Jak by se jmenovalo? Jak by vypadalo? Co by umělo? Pokud chceš, připoj ilustraci.)

Možné správné řešení: Mým velkým přáním je mít doma kočku. Jmenovala by se Linda. Celé dny by jen odpočívala. A v létě by se vyhřívala na terase na sluníčku. Poctivě bych se o ni starala. Kupovala bych jí mlíčko. Taky srst bych jí pravidelně vyčesávala. Ona by mě za to poslouchala. A neutíkala by mi pryč. Všude by se mnou chodila.

6.2.1 Cvičná realizace

Pracovní list byl realizován ve výuce na 2. stupni základní školy, práce s touto ukázkou zabrala jednu vyučovací hodinu. Žáci o dané téma projevovali zájem, v hodině byla výborná pracovní atmosféra, žáci svědomitě plnili zadané úkoly. Motivace v úvodu hodiny fungovala dobře, každý se chtěl podělit o svůj zážitek, takže se spíše musela udržovat kázeň ve třídě, taktně ukončovat promluvy žáků, aby vůbec měli prostor mluvit ti druzí.

Text se přečetl jednou společně nahlas, žáci byli vyvoláváni po jednotlivých odstavcích. Neměli problém s pochopením obsahu, jediný termín, který by možná nemuseli znát, vivárium, byl vysvětlen ještě před samotnou četbou. Následoval prostor pro samostatnou práci, žáci vytvořili své vlastní podvojně deníky a poté je prezentovali jeden po druhém. U mnoha žáků se objevovaly věty z prvního odstavce: *Jeník skákal přes tři schody. Věděl, že si může zlomit nohu. Nebo rozbít hlavu o zábradlí. Ale na nohou ani hlavě mu nyní nezáleželo. Josef. Musí zachránit Josefa.* Druhým nejčastějším pak byl odstavec poslední, konkrétně: *Že prý kamaráda poznáš v nouzi. Nikdy nevěděl, jak to s tou nouzí má být. Ted' už to ví.* Většina třídy si vybrala některou z výše zmíněných vět, vnímali je jako nejsilnější v textu. Žáci obhajovali svou volbu tím, že se jim líbilo, jak se Jeník bezhlavě vrhal do nebezpečí jen proto, aby zachránil svého přítele. Argumentovali, že oni by to samé udělali pro svého mazlíčka, vztáhli příběh na sebe, představovali si, jak by se zachovali, kdyby se něco podobného stalo jim. Ztotožnili se s příběhem, to je určitě pozitivum. Zbytek třídy se zaměřil na přítele v nouzi, shodli se, že by chtěli mít někoho, kdo jim pomůže, pokud budou v nesnázích, a proto vybírali věty z posledního odstavce.

Na podvojný deník plynule navázala diskuze na toto téma. Žáci byli poté vedeni k tomu, aby se zamysleli nad příjmením Kyselá, co v nich evokuje. Zaměřili se pouze na to konkrétní slovo a vymýšleli k němu synonyma, vytvářeli domněnky, jaké vlastnosti by mohla mít osoba s tímto příjmením. Třída došla k závěru, že takový člověk je nejspíš mrzutý, pořád se mračí, je

nepříjemný ke svému okolí, nechápe legraci, není v kolektivu oblíbený, straní se. To, jak se Sylva v závěru ukázky zachovala, ale tomuto popisu neodpovídalo, a proto dostali žáci za úkol vymyslet Sylvě příjmení nové, takové, které by zohlednilo její kamarádkové počínání. Děvčata vymýšlela příjmení jako Jahůdková, Duhová, Červená, chlapci přišli na Sylvu Dobrou, Hodnou apod.

Za domácí úkol měli žáci v deseti větách popsat svého vysněného mazlíčka. Každý z nich to pojal po svém, mezi odevzdanými pracemi byly velké rozdíly. Někteří žáci konkrétně popsali do nejmenších detailů jedno zvíře, přitom mnohonásobně přesáhli hranici deseti vět. Jiní popustili uzdu své fantazii a vytvořili neexistující zvířata, která byla obdařena nezvyklými vlastnostmi. Ve dvou případech se stalo, že žákyně popsaly domácího mazlíčka, kterého měly dříve, ale sdělily, že další zvířátko už nikdy nechtějí, protože v minulosti o to své přišly. Z velké části byly domácí úkoly doplněny ilustracemi, které byly ale dobrovolné. Naskenované ukázky domácích úkolů jsou přiloženy na konci této diplomové práce (viz Příloha 1-3).

6.3 *Kryštofe, neblbni a slez dolů* – Iva Procházková

Iva Procházková se v knize *Kryštofe, neblbni a slez dolů* dotýká citlivého tématu. Hlavního hrdinu knihy Kryštofa opustil jeho tatínek, zůstal jen s maminkou. Nelehké téma promítá autorka skrze příběh o kamarádství dvou mladých chlapců, které pojí pevné pouto přátelství, ale zároveň ukazuje, jak moc mohou zbrkle vyřčená slova ranit toho druhého, jak křehký a bezbranný najednou mladý hrdina je.

Tato kniha a ukázky z ní byly vybrány záměrně, protože téma odchodu jednoho z rodičů zde není žákům podstrkováno násilně, vyplouvá na povrch nejprve nenápadně, navíc skrze kamarádství mladých kluků, čímž se přibližuje cílové čtenářské skupině. Cílem ukázky je přiblížit žákům toto téma, donutit je uvažovat nad možnými řešeními nelehkých situací, do nichž se mohou leckdy nečekaně dostat.

Pro přípravnou fázi před četbou byla vybrána metoda pětílístku. Hlavním slovem je skála, na kterou Kryštof vylezl, zároveň však funguje jako symbol samoty i uzavřenosti, kterou Kryštof cítí. Následuje samotná četba a poté úkoly a otázky, které nutí žáky hlouběji se zamýšlet nad chováním hlavních protagonistů knihy, především Aleše a Kryštofa. Žák je otázkami veden k tomu, aby vyjádřil svůj postoj a názor na celou situaci a byl schopen si jej obhájit. Na závěr žáci shrnou pěti klíčovými slovy podstatu příběhu.

Časová organizace závisí na pedagogovi, který by měl přihlédnout ke zvláštnostem a specifikům konkrétní třídy, v níž bude pracovní list realizován, a uzpůsobit tomu svůj časový plán.

Pomůcky: nakopírovaný pracovní list č. 3 (viz Příloha 9), psací potřeby

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova (Mezilidské vztahy, Komunikace, Psychohygienu)

Úkol 1: V první fázi evokace si žáci vytvoří svůj vlastní pětílístek na slovo skála. Doplní pravý sloupeček podle zadání na levé straně.

Možné správné řešení: SKÁLA: tvrdost; pevná, nebezpečná; ční, tyčí se, hrozí; Skály mohou být nebezpečné.; uzavřenost

Žáci si přečtou první ukázkou z knihy a následně splní úkoly pod ní.

Úkol 2: Žáci mají za úkol přemýšlet, co symbolizuje skála a jaká je možná souvislost mezi ní a Kryštofem.

Možné správné řešení: Skála pro Kryštofa znamená útočiště, perfektní úkryt před okolím. Je v ní sám, opuštěný. Stejně jako je skála pevná, může být i Kryštofovo odhodlání na ní zůstat.

Úkol 3: Žáci mají za úkol vyčíst z textu důvod, proč Kryštof vylezl na skálu, a doložit jej. Pokud tam žádný důvod uveden není, mají za úkol vymyslet svou vlastní verzi.

Správné řešení: Důvod Kryštofova pobývání na skále se v textu nenachází, neznáme jej.

Možné správné řešení: Kryštof se možná pohádal s maminkou, a proto teď truceje na skále.

Nebo něco provedl Alešově mamince, protože je v textu upozorňováno na to, že už se na něj nezlobí.

Úkol 4: Žáci vymyslí alespoň pět přídavných jmen, která by charakterizovala Kryštofa tak, jak jej známe z ukázky.

Možné správné řešení: tvrdohlavý, neoblomný, neústupný, svéhlavý, vytrvalý, drzý

Úkol 5: Žáci mají rozhodnout, jestli se maminka chová přehnaně, nebo ne. Mají možnost jí poradit, jak by se měla zachovat.

Možné správné řešení: Maminka má o Kryštofa strach, přehnaně se nechová. Neví si s ním rady, nechce, aby slézal dolů potmě. Zvažuje, že zavolá hasiče. Poradil bych jí, aby na nic nečekala a hned zvedla telefon.

Žáci si přečtou druhou ukázkou z knihy. Z ní se dozvídáme, proč Kryštof vylezl na skálu.

Úkol 6: Žáci objasní, proč došlo mezi Kryštofem a Alešem ke sporu.

Správné řešení: Kryštof na příkaz učitele odnesl Alešova křečka panu školníkovi. To chápe Aleš jako zradu, tvrdí, že on by to kamarádovi neudělal. Na druhou stranu Aleš v rozčilení řekne Kryštofovi, že jeho tatínek se už nevrátí. Tím se celý spor posouvá na jinou úroveň. Kryštof mlčí a poté shodí Aleše z kola do bláta.

Úkol 7: Žáci mají rozhodnout, zda nesou oba kluci stejný podíl viny, nebo jestli se jeden z nich podle jejich názoru zachoval hůř.

Možné správné řešení: Každý si nese svůj podíl viny, ale z mého pohledu Kryštof neměl na výběr, když jej učitel oslovil, ať donese křečka panu učiteli. Aleš ale neměl říkat to o Kryštofově tatínkovi, tím ho moc ranil. Myslím, že Aleš se unáhlil.

Úkol 8: Žáci se musí rozhodnout, na čí stranu by se postavili. Svůj názor musí obhájit.

Možné správné řešení: Postavil bych se na stranu Kryštofa. Když mi učitel řekne, že musím něco udělat, nechci se s ním hádat, mohla by z toho ještě být poznámka.

Úkol 9: Žáci napíší, proč Kryštof vylezl na skálu.

Správné řešení: Dotkla se jej Alešova poznámka o tom, že se jeho tatínek už nevrátí.

Možné správné řešení: Chce být sám, nechce s nikým mluvit.

Úkol 10: Žáci napíší, jak by se podle nich dala celá situace řešit.

Možné správné řešení: Aleš by mohl jet za Kryštofem a říct mu, že to tak nemyslel.

Úkol 11: Žáci dopíší do každé z pěti bublin klíčové slovo, které vyjadřuje podstatu příběhu.

Možné správné řešení: přátelství, zrada, spor, útěk, neoblomnost

6.4 *Dva lelci ve skříni (O Karlíkovi nemluvě)* – Pavel Šrut

Ukázka z knihy *Dva lelci ve skříni* poskytuje pedagogovi široké pole využití. Text má vtipně a netradičně zpracovanou hlavní myšlenku, se kterou se dá dále kvalitně pracovat, ale zároveň je také hravý po stránce jazykové. Po přečtení ukázky a zpracování všech úkolů z pracovních listů by žáci měli být schopni vyjádřit hlavní myšlenku, která prostupuje celou knihou a je zřejmá i z vybraných ukázek. Zároveň si žáci zopakují rčení a přísloví, pochopí, v čem vězí úsměvnost celého textu a podle stejného principu napíší svůj vlastní krátký příběh.

Před samotnou četbou ukázky si žáci zopakují definice toho, co je to přísloví a rčení, doplní je o příklady. Některá rčení byla zvolena záměrně méně známá, aby žáci měli prostor rozšířit své znalosti. Postupně se seznámí i se rčením chytat lelky, jehož znalost je nezbytná pro pochopení celé ukázky a následnou práci s ní. Poté se již seznámí s ukázkou, zodpoví první otázku, následuje druhá ukázka, diskuze se spolužákem v lavici, poté závěrečné otázky. Posledním úkolem je napsat vlastní krátký příběh, ve kterém žáci vezmou rčení mít kliku doslova. Tím prokáží pochopení přečteného textu a zároveň procvičí vlastní kreativitu.

Časová organizace závisí na pedagogovi, který by měl přihlídnout ke zvláštnostem a specifikům konkrétní třídy, v níž bude pracovní list realizován, a uzpůsobit tomu svůj časový plán. Poslední úkol číslo 10 je možné realizovat jako domácí, případně jej začlenit do výuky slohu.

Pomůcky: nakopírovaný pracovní list č. 4 (viz Příloha 10), psací potřeby, počítač, dataprojektor, obrázek lelka (viz Příloha 4)

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova (Komunikace, Kreativita)

Mezipředmětové vztahy: Přírodopis, Výtvarná výchova

Úkol 1: Žáci přiřadí věty (a-j) do správného sloupečku – buďto k přísloví, nebo ke rčení. Připojí i správnou definici (k-l). Řádky, které zůstanou prázdné, doplní vlastními příklady.

Správné řešení: Rčení: a), b), e), h), i), l) – definice 2; Přísloví: c), d), f), g), j), k) – def. 1

Možné správné řešení: Další příklady rčení: např. házet perly sviním, utáhnout na vařené nudli, prásknout do bot, být na roztrhání. Další příklady přísloví: Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá. Kdo chce psa bít, hůl si vždycky najde. Co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš. Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.

Pedagog společně s žáky zkontroluje odpovědi, společně si vysvětlí význam rčení/přísluví, která jsou žákům neznámá.

Úkol 2: Žáci vyberou jedno z uvedených přísloví, které se jim líbí nejvíce. Svou volbu zdůvodní.

Možné správné řešení: Komu se nelení, tomu se zelení. Toto přísloví se mi líbí ze všech nejvíce, protože je v něm kus pravdy. Pracovitým lidem se jejich snaha a úsilí vrátí.

Úkol 3: Žáci napíší přísloví/rčení, které sami nejčastěji používají.

Možné správné řešení: Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.

Úkol 4: Žáci vysvětlí, co znamená chytat lelky. Určí, zda se jedná o přísloví, nebo rčení.

Správné řešení: Jedná se o rčení. Znamená v podstatě nic nedělat, jen tak koukat.

Následuje četba první ukázky z knihy.

Úkol 5: Žáci napíší, v čem se liší Leoš od Leona.

Správné řešení: V textu není uvedeno nic, čím by se lišili. Leoš s Leonem jsou vzhledově stejní, oba mají velký nos a malé břicho. Oba dva se narodili z totožného vejce – jsou bratři. Oba jsou lelci. Jediný ne příliš podstatný rozdíl je, že jeden z nich je o něco málo starší.

Úkol 6: Žáci zaznamenají, který z lelků je starší.

Správné řešení: Leoš je pravděpodobně starší. Je v ukázce označen jako ten první.

Úkol 7: Žáci rozhodnou, co mají lelci a Karlík společného.

Správné řešení: Karlík i oba lelci stejně rádi lenoší a jen tak okouní.

Úkol 8: Žáci uvedou, co je hlavní příčinou sporu Karlíka s lelkou.

Správné řešení: Karlík tvrdí, že žádné lelky nechytá, že ani neví, jak se to dělá. Karlík tvrdí, že nedělá nic. Tím nažene vodu na mlýn lelkům, kteří mu objasní, že právě proto je chytá.

Úkol 9: Žáci z textu vyvodí, do které třídy chodí Karlík.

Správné řešení: Karlík chodí do 3. A. V textu je uvedeno, že Petrmichvík chodí vedle do béčka (3. B).

Úkol 10: Žáci mají za úkol nakreslit Leoše a Leona tak, jak jsou popsáni v ukázce. Propojení s předmětem Výtvarná výchova.

Pedagog promítne ve třídě obrázek lelka (viz Příloha 4).

Úkol 11: Žáci se mají podívat na obrázek skutečného lelka a stručně popsat, jak vypadá. Propojení s předmětem Přírodopis.

Správné řešení: Lelek je štíhlý, černo-šedo-hnědý pták. Má velké černé oči, malý široký zobák, dlouhý ocásek.

Pedagog žákům prozradí doplňující informace: Obě pohlaví jsou si velmi podobná, ale sameček má bílé skvrny na ocase a křídlech. Lelka lesního bychom mohli najít téměř po celé Evropě. U nás patří k zvláště chráněným, silně ohroženým druhům. Potravu si shání za soumraku a v noci. Živí se hmyzem, převážně motýly a brouky.

Následuje čtení druhé části ukázky, která čtenáře posouvá až téměř na samotný konec knihy.

Úkol 12: Žáci ve dvojici prodiskutují, co je důvodem pro to, že lelci zdřevněli. Poté své vysvětlení stručně formulují písemně.

Možné správné řešení: Karlík si s lelkou už nehrál, neměl na ně čas, místo toho se začal bavit s kluky, chodil s nimi hrát fotbal. Už se vůbec nenudil, dokonce se těšil do školy. Přestal chytat lelky, už na Leoše a Leona neměl vůbec čas.

Úkol 13: Žáci napíší, proč se Karlíkovi lelci vůbec objevili.

Možné správné řešení: Karlík totiž pořád lenošil, lelkoval, okouněl, nebavilo ho chodit do školy, nejráději nedělal nic, jen se díval na televizi.

Úkol 14: Žáci mají napsat, jak se podle nich zachová Karlík, až zjistí, že mu lelci zdřevěněli.

Možné správné řešení: Ani si toho nevšimne, protože už myslí jen na své nové kamarády a na to, jak s nimi zase půjde hrát fotbal.

Správné řešení z konce knihy (není v ukázkách): Karlík si nejprve myslí, že to lelci jen hrají. Potom si uvědomí, že jsou skutečně dřevění a rozpláče se. Když je pak s nimi v pokoji sám, venku zavane příznivý vítr, díky kterému lelci pookřejí, vítr se jim dostane do rukávů a odnáší je pryč. Lelci se s Karlíkem rozloučí a vrací se zpátky, on už je totiž nepotřebuje. Má opravdové kamarády.

Úkol 15: Žáci mají odhadnout, co bude s lelky dál.

Možné správné řešení: Lelci se asi přemístí zase k nějaké holčičce, nebo klukovi, kteří nic nedělají a jen tak okouní.

Úkol 16: Žáci si vezmou příklad z autora knihy Pavla Šruta a vymyslí příběh, v němž bude rčení *mít kliku* bráno doslova.

Možné správné řešení: Blondatý Pét'a bydlel s maminkou, tatínkem a starším bráchou v paneláku nedaleko od nás. Byl to obyčejný kluk, ale jedna věc na něm byla přece jen zvláštní. Měl obrovské štěstí. Ostatní nad tím jen nechápavě kroutili hlavou. Každý týden našel na chodníku aspoň desetikorunu, když zrovna venku pršelo a on neměl s sebou deštník, hned jak vyšel z budovy, najednou přestalo a z mraků vykouklo sluníčko. Chleba s máslem mu padal namazanou stranou vždycky nahoru. A tak to bylo se vším.

Jendou jsem za Pét'ou došla a zeptala jsem se ho, jak to dělá, že má pořád takové štěstí. Mrknul na mě a říká: „Pojď. Něco ti ukážu.“ Zašli jsme za roh, Pét'a otevřel svoji aktovku, chvíli v ní hrabal a pak z ní vytáhl velkou naleštěnou kliku. Podíval se na mě a říká: „Mám prostě kliku.“

6.5 *Šimsa* – Hana Doskočilová

Autorka Hana Doskočilová zakomponovala do knihy široké množství témat, která bychom mohli označit za citlivá. *Šimsa* žije pouze s dědečkem, který je na invalidním vozíku. Oba dva v jistém ohledu vybočují z davu, jejich chování je nekonvenční. V knize čtenář naráží rovněž na téma soužití s Romy, odchod jednoho z rodičů apod. Každé z nich by jistě stačilo na samostatnou knihu, v *Šimsovi* jsou ale vměstnána v rychlém sledu za sebou a nejsou příliš detailně rozpracována. Navíc z nich občas čtenář až moc cítí didaktický záměr. Přesto si myslíme, že správně zvolené ukázky doplněné vhodnými úkoly jsou využitelné v hodinách literatury a jsou schopny jejich čtenáře obohatit.

Žáci by měli po přečtení ukázek a splnění úkolů být schopni přiřadit hlavnímu hrdinovi charakterové vlastnosti, dokázat je přehodnotit podle toho, co se dočetli v každé následující ukázce, a odhadnout, jakým směrem se bude postava vyvíjet s ohledem na znalosti, které o ní během četby nashromáždili.

V úvodní fázi hodiny žáci odhadují podle názvu knihy *Šimsa*, o jakého hrdinu se bude jednat, kolik bude mít asi let a podobně. Pedagog je otevřený různým nápadům. Poté se již žáci seznamují se Šimsou, zatím toho ale není mnoho, co se o něm dozvěděli. Sami si zkusí napsat krátkou charakteristiku souseda v lavici, drží se přitom jasného zadání, předlohou jim je první ukázka z knihy. Následují úkoly soustředující se především na charakterové vlastnosti Šimsy. Na základě znalosti prvních dvou ukázek doplní jména protagonistů do třetí ukázky, čímž prokáží porozumění textu. Žáci jsou následně seznámeni s metodou podvojného deníku, vytvoří svůj vlastní zápis ke třetí ukázce. V této ukázce je hlavním tématem hanlivý nápis namířený

proti Romům, na jejím konci pak dochází až k příkladnému vyřešení celé situace. Žáci se k tomuto tématu vyjádří písemně, je na pedagogovi, jaký další postup zvolí. Zda nechá číst žáky jejich zápisy nahlas před třídou, nebo jestli vyplněné pracovní listy pouze vysbírání.

Časová organizace závisí na pedagogovi, který by měl přihlídnout ke zvláštnostem a specifikům konkrétní třídy, v níž bude pracovní list realizován, a uzpůsobit tomu svůj časový plán.

Pomůcky: nakopírovaný pracovní list č. 5 (viz Příloha 11), psací potřeby

Průřezová témata: Multikulturní výchova (Lidské vztahy, Princip sociálního smíru a solidarity)

Pedagog žákům sdělí název knihy *Šimsa* od autorky Hany Doskočilové. Žáci se hlasitě vyjadřují k názvu knihy, odhadují, kdo bude hlavním protagonistou knihy, jeho věk apod. Následuje četba první ukázky.

Úkol 1: Žáci toho zatím neví příliš o hlavním hrdinovi Šimsovi, jistý obrázek již ale mají. Napiší alespoň tři vlastnosti, které by přiřadili Šimsovi z ukázky.

Možné správné řešení: zvědavý, nepředvídatelný, všudypřítomný

Úkol 2: Žáci rozhodnou, zda převažují negativní, nebo pozitivní vlastnosti.

Možné správné řešení: U mě převažují pozitivní vlastnosti.

Úkol 3: Žáci uváží, jestli mají ve třídě spolužáka, který by odpovídal autorčině popisu Šimsy.

Úkol 4: Žáci mají za úkol napsat o spolužákovi, se kterým sedí v lavici, stejný příběh. (O sedmi řádcích, jméno Šimsa nahradí jménem spolužáka, předložku na začátku věty zachovají.) Např. PEŤA je moje spolužačka z 5. A. Bez PETI bych se o přestávkách tak nenasmála.

Možné správné řešení:

- a) DENISA se mnou sedí v lavici.
- b) Bez DENISY si neumím představit zábavu.
- c) DENISE přijde všechno vtipné, pořád se směje.
- d) DENISU mají všichni rádi.
- e) DENISO! Proč chvíli neposedíš?
- f) O DENISE bych mohla napsat celou knihu.
- g) S DENISOU v lavici hodiny utíkají daleko rychleji.

Následuje kontrola úkolů, která se odvíjí od časového rozvržení pedagoga. Úkol číslo 5 může zkontrolovat hned v hodině, vyvolávat žáky postupně, nebo jej případně vysbírat. Žáci pokračují četbou druhé ukázky.

Úkol 5: Žáci mají napsat pět přídavných jmen, která vystihují Šimsu z ukázky. Přihlížejí především k tomu, co se dočetli v druhé ukázce. Proto se přídavná jména mohou lišit od charakterových vlastností jemu přiřazených v úkolu č. 1.

Možné správné řešení: vynalézavý, nápaditý, dobrosrdečný, spolehlivý, kamarádský

Úkol 6: Žáci odpoví na otázku, co se snažil Šimsa ukázat Bohouškovi.

Možné správné řešení: Že dárek by měl být překvapením a že k tomu, aby z něj měl obdarovaný radost, stačí velmi málo. Důležitý je nápad, ne kolik stál peněz.

Úkol 7: Žáci rozhodnou, zda se mu to podařilo.

Možné správné řešení: Bohoušek měl nejprve zlost na Šimsu, ale postupně byl napjatý, protože nevěděl, co dostane. Nakonec celá příhoda s botou pobavila i Bohouška.

Úkol 8: Žáci rozhodnou, zda je jim sympatičtější Šimsa, nebo Bohoušek. Svou odpověď zdůvodní.

Možné správné řešení: Bohoušek mi přijde rozmazlený. Šimsa je mi daleko sympatičtější, má dobré nápady.

Úkol 9: Žáci napíší, jaký originální dárek by v krabici donesli Bohouškovi oni. Připojí, co by se s ním dalo zajímavého dělat.

Možné správné řešení: Bohouškovi bych dal obyčejný papír. Mohl by z něj něco poskládat, nebo z něj udělat kuličku, abychom si mohli spolu házet.

Úkol 10: V textu se objevuje spojení zezelenat závistí. Člověk ale mění barvu i při jiných příležitostech. Žáci spojí slova z levého sloupečku s odpovídajícími slovy z pravého.

Správné řešení: zčervenat studem, zbělat zlostí/vzteky, zešednout smutkem, zmodrat zimou

Úkol 11: Žáci si přečtou celou třetí ukázkou. Všimnou si, že jsou v ní vynechána jména dvou žáků I. A. Šimsy a Romana. Protože už Šimsu znají z předchozích ukázek, rozhodnou, kdy je aktérem on a kdy Roman. Správně doplní jejich jména na vytečkovaná místa v textu.

Správné řešení:

- Jenom ŠIMSA vstal a mlčky sáhl do kapsy.
- „Tobě to připadá spravedlivý?“ podivil se ROMAN.
- „Ne,“ broukl ŠIMSA nevrle.
- „My zase někteří píšeme na zdech sprostý nápisy!“ odsekl ŠIMSA.

Úkol 12: Žáci vyberou větu/pasáž z ukázkou, která je nejvíce zaujala. Přepíší ji do levého sloupce. Do pravého sloupce vysvětlí důvod svého výběru.

Možné správné řešení: „Tobě to připadá spravedlivý?“ podivil se Roman. Tato pasáž mne nejvíce zaujala, protože i já jsem si říkala, jestli je toto řešení spravedlivé. Nevím.

6.6 *Julie mezi slovy* – Petra Dvořáková

Kniha *Julie mezi slovy* není jen o rozvodu rodičů a sžívání se s novou rodinou, jak to o ní nejčastěji bývá uváděno. *Julie mezi slovy* mimo výše zmíněná témata zachycuje všední realitu očima desetileté holčičky, Julie, která se v jejím podání velice liší od pojetí dospělých. A přesně tento motiv jsme zvolili jako výchozí pro naše ukázky.

Žáci jsou postaveni před zdánlivě banální problémy mladé dívky, avšak při hlubším zamyšlení poznávají, jak velké potíže a trápení mohou i malá nedorozumění způsobit, a ztížit tak Julii život. Například neznalost cizích slov, která dospělí dennodenně používají při komunikaci s okolím. Julie výrazům nerozumí, tápe, je mezi slovy.

Žáci by měli po přečtení ukázek a splnění všech úkolů umět formulovat, proč se Julie občas cítí ztracená, porovnat obsah ukázky s názvem knihy, najít mezi nimi souvislost, vztáhnout obsah úryvku na sebe a krátce popsat svůj pohled na danou problematiku.

V první fázi evokace si žáci skrze brainstorming uvědomí, jaká slova je napadají v souvislosti s dospělostí, čímž se psychologicky připraví na ukázku, která bude následovat. Po četbě následují úkoly na zamyšlení, žáci jsou nuceni přemýšlet nad textem, zaměřovat se na zdánlivé drobnosti, které toho však mohou hodně napovědět o hlavní postavě. Následuje diskuze se spolužákem v lavici. Druhý úryvek se zaměřuje na takzvané vofuky, žáci nejprve vyhledávají informace v textu, poté sami vytvoří vlastní Vofukovník.

Časová organizace závisí na pedagogovi, který by měl přihlédnout ke zvláštnostem a specifikům konkrétní třídy, v níž bude pracovní list realizován, a uzpůsobit tomu svůj časový plán.

Pomůcky: nakopírovaný pracovní list č. 6 (viz Příloha 12), psací potřeby

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova (Mezilidské vztahy, Komunikace)

Úkol 1: Žáci do prázdných bublin napíší, která slova je napadají v souvislosti s dospělostí.

Možné správné řešení: zodpovědnost, samostatnost, volnost, vážnost, nuda, práce

Žáci si přečtou ukázkou s názvem Dospělí.

Úkol 2: Žáci odhadnout, kolik je vypravěčce let. Svůj názor zdůvodní.

Možné správné řešení: Vypravěčka bude mladá, protože nerozumí dospěláckým slovům a brečí kvůli tomu.

Správné řešení (není v ukázce): Julii je deset let.

Úkol 3: Žáci odpoví na otázku, jak vypravěčka vnímá dospělé. Negativně, či pozitivně?

Možné správné řešení: Vypravěčku otravují dospěláci tím, že používají různá slova, kterým ona nerozumí. Nelíbí se jí to, je ráda, když jí někdo vysvětlí jejich význam. Také píše, že s nesrozumitelnými slovy mají i dospěláci trápení, a pak jsou mrzutí. V tomhle ohledu je vnímá spíše negativně.

Úkol 4: Vypravěčka by nejraději všechny sankce vymazala gumou. Žáci napíší, co jim uvedená informace o vypravěčce prozrazuje.

Možné správné řešení: Vypravěčka pravděpodobně nechápe význam slova sankce, protože jinak by věděla, že se nedají jen tak gumou vymazat. Asi bude ještě malá.

Úkol 5: Žáci se zamyslí nad obsahem ukázky a názvem knihy *Julie mezi slovy*. Žáci písemně formulují, jakou mezi nimi spatřují souvislost.

Možné správné řešení: Název knihy úzce souvisí s úryvkem. Julie nerozumí mnohým slovům, která slyší od dospělých. Julie se v nich ztrácí, potácí se mezi slovy.

Úkol 6: Autorčin název kapitoly je Dospělí. Žáci vymyslí vlastní název kapitoly, který by vystihoval její obsah.

Možné správné řešení: Neznámá slova; Sankce je had?

Úkol 7: Žáci prodiskutují se spolužákem v lavici, jestli se jim někdy stává, že nerozumí tomu, o čem si dospělí povídají. Vzpomenou si, jaké slovo je zaskočilo naposledy.

Úkol 8: Žáci si představí, že žijí v cizině a neznají tamní jazyk domorodců. Formulují, jak by se pravděpodobně cítili. Dále se zamýšlejí, jestli podle nich prožívá Julie něco podobného.

Možné správné řešení: Julie do jisté míry prožívá něco podobného, protože když dospělým nerozumí, cítí se ztracená. Určitě by se cítila příjemněji, kdyby chápala, co ostatní říkají. Já bych to tak určitě měla.

Žáci přečtou druhou ukázkou s názvem Vofuky.

Úkol 9: Žáci najdou v textu konkrétní vofuky, které použila Julie na tatínka a tetu.

Správné řešení: Když měla Julie dávat nádobí do myčky, tvrdila tetě, že musí nejdřív napsat domácí úkol. Nebo také s nádobím třískala, případně říkala, že to nejde, že se nádobí zaseklo.

Úkol 10: Žáci v textu vyhledají, jaké hlavní rady dává Julie těm, kteří chtějí vofuky používat.

Správné řešení: Musí si vymýšlet stále nové a nové vofuky, protože když se opakují pravidelně, přestanou účinkovat.

Možné správné řešení: Zapisovat si vofuky do sešitu. Když pak člověka žádné vofuky nenapadají, může se do něj jít podívat a inspirovat se.

Úkol 11: Žáci zaznamenají, kdy se mohou vofuky vymstít.

Správné řešení: Když si dospělí všimnou, že používáte vofuky, nemusí vám potom věřit ani to, co je pravda. A tak se klidně může stát, že půjdete do školy, i když jste skutečně nemocní.

Možné správné řešení: Může se vymstít i to, když někdo najde váš Vofukovník. Jako třeba Ela Julii. Potom to na ní vždycky prozradila.

Úkol 12: Žák vymyslí vofuk, který by použil, aby nemusel vyplňovat tento pracovní list.

Možné správné řešení: Pracovní list vyplním, až se mi zahojí zlomená ruka. Nemůžu vyplnit pracovní list, protože mi přestaly psát všechny propisky a na nové nemám peníze.

Úkol 13: Vofukovník. Žáci nejprve namalují otevřený sešit s prázdnými řádky. Do něj napíší alespoň jeden vofuk, který někdy doma zkusili oni, nebo jejich sourozenci.

Možné správné řešení: Vždycky když jsem měla jít utírat nádobí, tvrdila jsem, že jsem ho utírala minule, že je na řadě moje sestra. A když jsem měla jít pomývat, šla jsem si honem nalakovat nehty, abych pak mohla říkat, že nemůžu, abych si je hned nezničila.

6.7 *Nazí* – Iva Procházková

Autorka za výše jmenovanou knihu obdržela cenu Magnesia Litera 2010 v kategorii knihy pro děti a mládež. Nejen z toho důvodu byl úryvek z knihy *Nazí* zařazen mezi pracovní listy. *Nazí* jsou blízcí svým čtenářům jak obsahem, tak jazykem, žáci se mohou s textem knihy snadno identifikovat. Zvolená ukázka zachycuje dva mladé hrdiny, Evitu a Niklase, v nelehkých okamžicích jejich života.

Cílem je, aby žáci po přečtení všech ukázek dokázali charakterizovat jednotlivé postavy, zamysleli se nad možnými motivy a příčinami, které předcházely jejich současnému stavu. Žáci jsou rovněž vedeni úkoly k tomu, aby přemýšleli nad riziky spojenými s rostoucí svobodou,

kteřou jim dospívání přináší. Zároveň se zaměřují na vnitřní provázanost textu, ve dvojici skládají rozkouskované úryvky do souvislého a chronologicky posloupného textu.

Samotnému čtení ukázky předchází volné psaní na téma svoboda a dospívání, čímž se žáci psychologicky připravují na vybranou ukázkę. Následuje chronologické seřazení úryvků a úkoly vztahující se k nim. Část otázek vede spíše k zamyšlení se nad problematikou, ponechává žákům volnost v interpretaci, nemá pouze jednu správnou odpověď. V poslední fázi reflexe je zvolena metoda pětílístku na téma droga.

Časová organizace závisí na pedagogovi, který by měl přihlédnout ke zvláštnostem a specifikům konkrétní třídy, v níž bude pracovní list realizován, a uzpůsobit tomu svůj časový plán.

Pomůcky: nakopírovaný pracovní list č. 7 (viz Příloha 13), psací potřeby

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova (Mezilidské vztahy, Komunikace, Řešení problémů a rozhodovací dovednosti)

Úkol 1: Žáci mají pět minut na to, aby napsali vše, co je napadá na téma svoboda a dospívání. Pedagog žákům nejprve vysvětlí metodu volného psaní. Žáci by se neměli vracet k již napsanému textu, nepiší heslovitě, tvoří souvislý text. Pravopis v tomto úkolu není hodnocen.

Možné správné řešení: Dospělost s sebou přináší do jisté míry i svobodu. Ta je ale relativní, pořád člověk není úplně nezávislý, i když by většinou už chtěl být. Vadí mu, když ho něco svazuje, snaží se vymanit z pout. A tím se stává zranitelným...

Následuje čtení úvodní ukázky, která žáky zběžně seznamuje s Evitou a Tillem.

Úkol 2: Žáci pracují ve dvojici. Přečtou si všechny části textu (1-5). Společně se spolužákem se je pokusí chronologicky poskládat tak, jak jdou za sebou v knize. Správné pořadí textu zaznačí do znázorněných obrazců ve tvaru šipek.

Správné řešení: Text 3 → Text 1 → Text 2 → Text 5 → Text 4 (začátek → konec)

Úkol 3: Žáci z textu vypíšou všechna podstatná/přídavná jména popisující postavu Tilla.

Správné řešení: galantní, plný porozumění, ochotný, bohatý, laskavý, chápavý podnikatel, stejný jako ostatní, pozorný, hajzl

Úkol 4: Žáci si podle vypsanych podstatných a přídavných jmen popisujících Tilla v předchozím úkolu vytvoří celkový obrázek o jeho postavě. Žáci charakterizují Tilla.

Možné správné řešení: Till je galantní a chápavý jako podnikatel, nevíme, jestli takový i jako obyčejný člověk. Je ochotný pravděpodobně proto, že je Evita jeho zákaznicí, vydělává na ní. Sice jí říká, ať přibrzdí, ale asi to tak nemyslí. Není tu pro ni, nepomůže jí.

Úkol 5: Žáci odpoví, jestli vnímají Tilla jako kladnou, nebo zápornou postavu.

Možné správné řešení: Till je záporná postava, obyčejný dealer.

Úkol 6: Žáci uvedou, v čem spočívá podle Evity svoboda.

Správné řešení: Evita vnímá svobodu v tom, že se může odpoutat od reálného světa, prorazí jakousi zátarasu a dostane se na její druhou stranu.

Úkol 7: V textu se dvakrát objevuje slovo **tam** (kurzívou, tučně). Žáci popíšu, jak se dá **tam** dostat a co tam je.

Možné správné řešení: Je to místo, kde začíná dálka. Už tam není nic známé. Evita vidí oblásky, stromy a vysokou trávu, na obzoru se tyčí bílá věž, za kterou se rozprostírá celý svět. Nachází zde útočiště, všude vládne pocit jednoty. Dostává se tam, když užívá drogy.

Úkol 8: Žáci zatím znají postavu Niklase jen z Evitina vyprávění. Odpoví, jaký k němu má asi Evita vztah, co pro ni Niklas znamená.

Možné správné řešení: Niklasovi Evita věří, ví, že jí pomůže. Niklas totiž není stejný jako Till. U Niklase Evita hledá ochranu a porozumění.

Následuje četba závěrečné ukázky, ve které se dozvídají žáci více o Niklasovi.

Úkol 9: Žáci odpoví, v čem spatřují hlavní rozdíl mezi Tillem a Niklasem.

Možné správné řešení: Niklas má Evitu rád jako člověka, nevidí v ní pouze zákaznici. Je to kladná postava, i když se nachází v těžké situaci a udělal věci, které neměl.

Úkol 10: Žáci napíší, kdo má podle jejich názoru na Evitu větší vliv a proč.

Možné správné řešení: Till má nad Evitou navrch, protože jí prodává to, co ona potřebuje. Ale větší vliv na ní podle mě bude mít Niklas, tomu důvěřuje.

Úkol 11: Žáci zaznamenají, proč si chce dát Niklas na chvíli pohov a být čistý.

Správné řešení: Má pocit, že jim to leze na mozek a začínají blbnout. Znervózňuje ho, že přestává mít přehled o tom, co se skutečně událo.

Úkol 12: Žáci si vytvoří svůj vlastní pětílístek na slovo droga. Doplní pravý sloupeček podle zadání na levé straně.

Možné správné řešení: Droga: závislost; návyková, nebezpečná; ničí, boří, posouvá; Droga může člověka změnit.; risk

6.8 Dračí polévka – Alena Ježková

Alena Ježková se ve své knize *Dračí polévka* zaměřila na téma, které nemá v naší literatuře příliš široké zastoupení. Hlavním hrdinou knihy je vietnamský chlapec Long, jehož rodina pochází z velmi odlišného prostředí, než v jakém se nyní chlapec nachází. Long je tudíž

neustále v konfrontaci se dvěma rozdílnými světy a skloubit to v něm samém, mu dá někdy pořádně zabrat.

Ukázka z *Dračí polévky* byla vybrána se záměrem upozornit žáky na problematiku začlenění minoritních menšin do naší společnosti. Žáci jsou po přečtení ukázky vedeni k tomu, aby se zamysleli nejen nad situací hlavního protagonisty knihy Longa, ale také nad chováním obyvatel většinové společnosti. Žáci zaujmou k dané problematice stanovisko, jsou nuceni argumentovat a obhájit si ho.

Před četbou ukázky žáci předvídají, o čem úryvek bude, k dispozici mají pouze krátký citát Longa, na jehož základě vytvářejí své předpoklady. Následuje četba první části ukázky, která je násilně přerušena v bodě zvratu. V tomto okamžiku pedagog promítne žákům obrázek z knihy, který se přímo vztahuje k pokračování ukázky. Žáci vykreslí situaci a napíší vlastní krátké pokračování. Poté je jim předložena druhá část ukázky, žáci plní úkoly, zamýšlejí se nad chováním hlavních hrdinů. Vyplní podvojný deník, následuje diskuze celé třídy. Na závěr každý žák vymyslí pět klíčových slov, která by vystihla podstatu ukázky.

Časová organizace závisí na pedagogovi, který by měl přihlédnout ke zvláštnostem a specifikům konkrétní třídy, v níž bude pracovní list realizován, a uzpůsobit tomu svůj časový plán.

Pomůcky: nakopírovaný pracovní list č. 8 (viz Příloha 14), psací potřeby, počítač, dataprojektor, obrázek přebalu knihy *Dračí polévka* (viz Příloha 5), obrázek z kapitoly Nářez, strana 57 z téže knihy (viz Příloha 6)

Průřezová témata: Multikulturní výchova (Kulturní diference, Lidské vztahy, Princip sociálního smíru a solidarity)

Úkol 1: Žáci napíší, co jim prozradil o hlavním hrdinovi dále uvedený citát. (Long: „*Škola je pro mě taková stínohra. Tam chodí Láďa, já tam vlastně nejsem.*“)

Možné správné řešení: Long má dvě tváře, ve škole nastavuje spolužákům tu druhou, neprojevuje se stejně jako doma. Jeho pravé já spolužáci asi neznají.

Úkol 2: Žáci odhadnou, kolik může být Longovi let a odkud pochází.

Možné správné řešení: Asi bude chodit do základní školy. Podle jména Long bych tipoval nějaký asijský stát.

Správné řešení (není zatím uvedeno v ukázce): Long má dvanáct let. Je Vietnamec.

Úkol 3: Žáci mají odhadnout název knihy, jejímž hlavním hrdinou je Long. Možnosti:
a) Egyptský zázrak, b) Dračí polévka, c) Hovězí vývar

Správné řešení: b) Dračí polévka

Pedagog promítne žákům obal knihy (viz Příloha 5). Žáci si zkontrolují svou odpověď u úkolu číslo 3.

Úkol 4: Žáci zjistí jméno autora knihy a napíší si ho do pracovního listu.

Správné řešení: Alena Ježková

Žáci čtou první část ukázky Nářez. Doporučuje se společná četba nahlas, žáci po přečtení začnou samostatně vypracovávat úkoly 5–7. Pedagog na dataprojektoru promítne obrázek z knihy ze strany 57 (viz Příloha 6)

Úkol 5: Žáci se podívají na obrázek. Odpoví, co/koho uviděl Long, když otevřel oči.

Správné řešení: Long otevře oči a kolem sebe vidí pět mužů v mikínách s vyholenými hlavami.

Úkol 6: Žáci napíší, jaké myšlenky se pravděpodobně Longovi v ten okamžik honily hlavou. Co mohl cítit?

Možné správné řešení: Long asi nejprve nechápal, co se děje, protože byl ještě rozespálý. To, co viděl, ho asi rychle probralo, nejspíš dostal strašný strach, že mu něco udělají. Báł se.

Úkol 7: Žáci přemýšlí, jak se děj bude dále vyvíjet. Sami vymyslí pokračování příběhu minimálně o deseti větách.

Možné správné řešení: Viděl jsem, že nade mnou stojí pět neznámých chlapů. Nevypadali zrovna kamarádsky. Tohle zjištění mě hodně rychle probralo. Ještě štěstí, že nejedu ve vagonu sám. Snad si na mě netroufnou. Oni ale vůbec nevypadali, že by jim společnost ostatních lidí vadila. Začali do mne strkat. Teď už šlo do tuhého. Otočil jsem se a zavolal přes uličku na pána, který si četl. Muž odtrhnul oči od knihy a pozorným pomalým hledem zhodnotil celou situaci.

Žáci pokračují v četbě druhé části ukázky.

Úkol 8: Žáci zaznamenají, zda očekávali podobný vývoj situace. Odpoví, co je nejvíce překvapilo.

Možné správné řešení: Podobný vývoj situace se trochu očekávat dal, ale nemyslel jsem si, že chlapce zmlátí tak surově a budou sprostí. Myslel jsem si, že budou jen tak vyhrožovat. Nejvíce mne překvapilo, že když chlapce vedli z vagonu, nikdo z ostatních cestujících nic neřekl.

Úkol 9: Žáci podrobně komentují, jak se podle nich zachovali ostatní cestující z vagonu. Zamýšlí se, proč nic neudělali a jak mohli pomoci. Odpoví, zda to takto podle nich funguje i v reálném světě.

Možné správné řešení: Ve vagonu jely ještě dvě dospělé holky, které se dívaly na špičky svých bot, a jeden pán, který se soustředil jen na dění venku za oknem. Neudělali vůbec nic. Možná měli strach, že by zmlátili i je. To je ale neomlouvá. Mohli třeba zavolat policii, nebo

nějakým způsobem upozornit řidiče. Mám ale strach, že to takhle funguje i v reálném světě, že jsou druzí lhostejní k tomu, co se děje druhým. Nehasí oheň, dokud je nepálí.

Úkol 10: Žáci napíší, jak by se na jejich místě zachoval oni.

Možné správné řešení: Pokud by šlo procházet mezi vagony, šel bych do vedlejšího pro pomoc. Kdyby byl prázdný, tajně bych z něj zavolal policii.

Úkol 11: Žáci rozhodnou, kdo je podle jejich názoru horší. Jestli ti, kteří Longa napadli, nebo cestující, kteří mu nepřispěli ničím na pomoc.

Možné správné řešení: Špatné chování vidím na obou stranách. Horší jsou sice podle mě útočníci, ale pasivní spolucestující jsou jen o málo lepší. Vím, že měli strach, ale tohle je neomluvitelné.

Úkol 12: Žáci charakterizují postavu dědy, který Longovi pomohl.

Možné správné řešení: Je ironií, že jediný člověk, který nabídl Longovi pomocnou ruku, byl právě bezdomovec. Přestože toho sám moc neměl, o to málo byl ochotný se s Longem podělit. Pomohl mu dostat se z prvotního šoku a poradil mu, aby šel domů. Děda měl velmi kladný vztah ke svému jezevčíkovi Báře, láskyplně jí drbal kožich, měli jen sebe. Byl to dobrý člověk.

Úkol 13: Žáci vyberou větu/pasáž z ukázky, která je nejvíce zaujala. Přepíše ji do levého sloupce. Do pravého sloupce vysvětlí důvod svého výběru.

Možné správné řešení: *Jak hodili zápalnou láhev do baráku k nějaké malé cikánské holčičce, co málem uhořela. Vybavil jsem si její spálený obličej bez vlasů. Vybavil jsem si fotky těch kluků, co jí to udělali.* Tato pasáž mne zaujala nejvíce, protože jsem to také četl v novinách. Nechápal jsem tehdy, jak se něco takového mohlo vůbec stát. Autorka vložila do knihy skutečnou událost.

Úkol 14: Žáci napíší pět klíčových slov, která podle nich vystihují podstatu ukázky.

Možné správné řešení: odlišnost, násilí, agrese, pomoc, laskavost

Závěr

Diplomová práce, na jejímž závěru se nyní nacházíte, si v úvodu stanovila za svůj hlavní cíl navrhnout didaktické využití vybraných textů současné příběhové prózy s dětským hrdinou a použít přitom odpovídající metody a formy práce.

Teoretická část čtenáře komplexně seznámila s žánrem příběhové prózy s dětským hrdinou. Provedla jeho charakteristiku, vysvětlila pojem dětský hrdina, vyjmenovala kompoziční typy žánru a rovněž jeho formy a varianty. Zároveň odborně vymezila, jak se dětský aspekt odráží v jazyce a stylu příběhové prózy s dětským hrdinou, přičemž tyto teoretické poznatky převedla do praxe na konkrétní ukázce z praktické části.

Následovalo stručné nastínění vývoje žánru od konce 18. století až po současnost, důraz byl kladen především na tvorbu tuzemskou. Zahraniční autoři byli rovněž zmíněni, pokud významným způsobem ovlivnili vznik děl u nás. Při popisu současné příběhové prózy s dětským hrdinou se autorka práce zaměřila především na motivy, které se v žánru začaly výrazně prosazovat po revoluci v roce 1989. Kapitulu uzavřel pohled současného čtenáře na příběhovou prózu s dětským hrdinou.

Předposlední kapitola teoretické práce se zabývala současnými českými spisovateli pro děti a mládež, přičemž byli vybráni autoři, s jejichž díly bylo pracováno v praktické části diplomové práce. Autorka vylíčila důležité momenty jejich života, shrnula literární tvorbu spisovatelů a vyzdvihla hlavní motivy, na které se ve svých dílech zaměřují.

Závěrečná kapitola teoretické práce seznámila čtenáře s pojmem kritické myšlení, metodami pro něj typickými a třífázovým modelem učení, jelikož z něj bylo vycházeno v části praktické.

Praktická část předložila čtenáři návrhy didaktického využití vybraných textů současné příběhové prózy s dětským hrdinou. Autorka pracovala s osmi ukázkami. Na začátku každé z nich je stručně uvedeno hlavní téma a definován cíl, jenž by měl být naplněn skrze pečlivě zvolené úkoly, k nimž čtenář diplomové práce nalezne i správná řešení. Vzhledem k tomu, že úkoly a otázky jsou koncipovány tak, aby podporovaly samostatné a kreativní myšlení žáků, autorka práce většinou nabízí pouze možná správná řešení.

Teoretická část diplomové práce se opírá především o tištěnou literaturu a periodika, avšak bylo využito rovněž internetových zdrojů, především v části zabývající se současnými autory.

Domníváme se, že cíle vytyčené v úvodu diplomové práce byly naplněny. Vytvořené pracovní listy obsahují podnětné ukázky z vybraných textů současné příběhové prózy s dětským hrdinou, dotýkají se různých tematických oblastí, přičemž v jejich centru vždy stojí mladý protagonista. Nicméně vzhledem k tomu, kolik zajímavých a kvalitních děl příběhové prózy s dětským hrdinou existuje, téma této diplomové práce není dozajista plně vyčerpáno.

Seznam použitých zdrojů

Primární literatura

BŘEZINOVÁ, Ivona, 2006. *Lentilka pro dědu Edu*. Praha: Albatros. ISBN 80-00-01583-8.

DOSKOČILOVÁ, Hana, 2013. *Šimsa*. Praha: Albatros. ISBN 978-80-00-03092-0.

DRIJVEROVÁ, Martina, 1988. *Sísa Kyselá*. Praha: Albatros.

DVOŘÁKOVÁ, Petra, 2013. *Julie mezi slovy*. Brno: Host. ISBN 978-80-7294-966-3.

JEŽKOVÁ, Alena, 2011. *Dračí polévka*. Praha: Albatros. ISBN 978-80-00-02757-9.

PROCHÁZKOVÁ, Iva, 2004. *Kryštofe neblbni a slez dolů*. Praha: Albatros. ISBN 80-00-01326-6.

PROCHÁZKOVÁ, Iva, 2013. *Nazí*. Vyd. 2. Praha: Paseka. ISBN 978-80-7432-275-4.

ŠRUT, Pavel, 2010. *Dva lelci ve skříni (O Karlíkovi nemluvě)*. Praha: XYZ. ISBN 978-80-7388-314-0.

Odborná literatura

ČEŇKOVÁ, Jana, 2000. Proměny prózy s dětským hrdinou na přelomu 20. století. In: *Proměny literatury pro mládež – vstup do nového tisíciletí*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-2521-2.

ČEŇKOVÁ, Jana et al., 2006. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-095-X.

GEBHARTOVÁ, Vladimíra, 1989. *Literatura pro děti (s ukázkami textů)*. Vyd. 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

GENČIOVÁ, Miroslava, 1984. *Literatura pro děti a mládež*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

HUTAŘOVÁ Ivana a Marie HANZOVÁ, 2003. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání – Divize Nakladatelství TAURIS. ISBN 80-211-0461-9.

CHALOUPKA, Otakar, 1989. *Próza pro děti a mládež: její otázky, působení a perspektivy*. Praha: Albatros.

CHALOUPKA, Otakar a Vladimír NEZKUSIL, 1973. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury I*. Praha: Albatros.

CHALOUPKA, Otakar a Vladimír NEZKUSIL, 1976. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury II*. Praha: Albatros.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava, 2002. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Jinočany: H & H. ISBN 80-7319-020-6.

MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC, 2003. *Výukové metody*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-039-5.

MATOUŠEK, Petr a Martin REISSNER, 2003. *Naděje má dětské oči: česká kniha pro děti a mládež 2002*. Praha: Ministerstvo kultury České republiky. ISBN 80-86310-32-9.

MATOUŠEK, Petr a Martin REISSNER, ©2005. *Bylo, nebylo, bude: česká kniha pro děti a mládež 2004*. Praha: Ministerstvo kultury České republiky. ISBN 80-86310-51-5.

MOCNÁ, Dagmar a Josef Peterka et al., 2004. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka. ISBN 80-7185-669-X.

ŘEŘICHOVÁ, Vlasta et al., 2008. *Literatura pro děti a mládež anglicky mluvících zemí*. Olomouc: Hanex. ISBN 978-80-7409-019-6.

SEDLÁK, Ján, 1972. *Epické žánre v literatúre pre mládež*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvá.

SLADOVÁ, Jana et al., 2014. *Dětství a dospívání v současné literatuře pro děti a mládež*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4025-5.

STEJSKAL, Václav, 1960. *Cesty současné literatury pro děti*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy.

ŠUBRTOVÁ, Milena et al., 2012. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež II., Čeští spisovatelé*. Praha: Libri. ISBN 978-80-7277-506-4.

TOMAN, Jaroslav, 1992. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: Pedagogická fakulta JU Č. Budějovice. ISBN 80-7040-055-2.

ULIČNÝ, Oldřich, 1987. *Prostor pro jazyk a styl*. Praha: Albatros.

URBANOVÁ, Svatava, 1999. *Metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia. ISBN 80-7198-379-9.

URBANOVÁ, Svatava et al., 2004. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století: (reflexe české tvorby a recepce)*. Olomouc: Votobia. ISBN 80-7220-185-9.

ZORMANOVÁ, Lucie, 2012. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4100-0.

Periodika

MIKEŠOVÁ, Dana, 2000. Fantazie v prózách Ivy Procházkové. In: *Ladění: časopis pro teorii a kritiku dětské literatury*. Brno: Ústav literatury pro mládež Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, roč. 5, č. 3, s. 6-11. ISSN 1211-3484.

SIEGLOVÁ, Naděžda, 1998. Dětský svět nepotřebuje hranice. In: *Ladění: časopis pro teorii a kritiku dětské literatury*. Brno: Ústav literatury pro mládež Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, roč. 3, č. 1, s. 11. ISSN 1211-3484.

SIEGLOVÁ, Naděžda, 2003. Třetí holka na vodítku. In: *Ladění: časopis pro teorii a kritiku dětské literatury*. Brno: Ústav literatury pro mládež Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, roč. 8, č. 3, s. 15-16. ISSN 1211-3484.

ŠMAHELOVÁ, Helena, 1960. O specifičnosti dětské literatury a zvláště o happy endu. In: *Zlatý máj: kritická revue tvorby pro mládež*. Praha: Svaz českých spisovatelů, roč. 4. s. 158-159.

ŠUBRTOVÁ, Milena, 1998. Domov jako útočiště. In: *Ladění: časopis pro teorii a kritiku dětské literatury*. Brno: Ústav literatury pro mládež Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, roč. 3, č. 3, s. 10. ISSN 1211-3484.

ŠUBRTOVÁ, Milena, 2003. Radosti a trápení dětského věku. In: *Ladění: časopis pro teorii a kritiku dětské literatury*. Brno: Ústav literatury pro mládež Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, roč. 8, č. 1, s. 18-19. ISSN 1211-3484.

URBANOVÁ, Svatava, 2000. Meandry v dětské literatuře. In: *Ladění: časopis pro teorii a kritiku dětské literatury*. Brno: Ústav literatury pro mládež Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, roč. 5, č. 4, s. 2. ISSN 1211-3484.

VAŘEJKOVÁ, Věra, 1998. K problematice novely pro děti. In: *Ladění: časopis pro teorii a kritiku dětské literatury*. Brno: Ústav literatury pro mládež Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, roč. 3, č. 4, s. 2-5. ISSN 1211-3484.

VAŘEJKOVÁ, Věra, 2003. Příběh narkomanky Alice. In: *Ladění: časopis pro teorii a kritiku dětské literatury*. Brno: Ústav literatury pro mládež Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, roč. 8, č. 1, s. 23. ISSN 1211-3484.

Internetové zdroje

Alena Ježková [online]. 2017 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <<http://www.alenajezkova.cz/>>.

Alena Ježková: Knihy jsou v životě člověka nezastupitelné. *Žena-In.cz* [online]. 2014 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <<http://zena-in.cz/clanek/alena-jezkova-knihy-jsou-v-zivote-cloveka-nezastupitelne>>.

Boj s anorexií, život v klášteře, smrt partnera. Prostě dost snesu, říká Dvořáková. *Lidovky.cz* [online]. 2016 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <http://www.lidovky.cz/boj-s-anorexii-zivot-v-klastere-smrt-partnera-proste-dost-snesu-rika-spisovatelka-dvorakova-idk-/kultura.aspx?c=A160429_114051_ln_kultura_hep>.

Lelek lesní. In: *Chov zvířat.cz* [online]. 2014 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <<http://www.chovzvirat.cz/zvire/1548-lelek-lesni/>>.

Lichožrouti [online]. [cit. 2017-06-14]. Dostupné z: <<http://www.lichozrouti.cz/>>.

Petra Dvořáková. *HOST* [online]. 2017 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <<http://nakladatelstvi.hostbrno.cz/nakladatelstvi/autori/dvorakova-petra>>.

Principy programu. *Čtením a psaním ke kritickému myšlení* [online]. 2001 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <<http://www.kritickemysleni.cz/oprogramu.php>>.

Projekt PRUT. *Průřezová témata* [online]. [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <<http://www.prurezovatemata.cz/>>.

Vzdělávací oblasti RVP ZV. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/vzdelavaci-oblasti-rvp-zv>>.

Přílohy

Příloha 1 – Ukázkový domácí úkol 1 k pracovnímu listu č. 2

Příloha 2 – Ukázkový domácí úkol 2 k pracovnímu listu č. 2

Příloha 3 – Ukázkový domácí úkol 3 k pracovnímu listu č. 2

Příloha 4 – Obrázek lelka lesního

Příloha 5 – Obálka knihy *Dračí polévka*

Příloha 6 – Obrázek z knihy *Dračí polévka*

Příloha 7 – Pracovní list 1

Příloha 8 – Pracovní list 2

Příloha 9 – Pracovní list 3

Příloha 10 – Pracovní list 4

Příloha 11 – Pracovní list 5

Příloha 12 – Pracovní list 6

Příloha 13 – Pracovní list 7

Příloha 14 – Pracovní list 8

Příloha 1 – Ukázkový domácí úkol 1 k pracovnímu listu č. 2

1. Chci být pro líce a nos a hlavu městem.
2. Chci být, aby líce a nos měly.
3. Aby mě prohledali a byc. měly.
4. Chci být, aby mě malý oči.
5. Chci být, aby mě malý.
6. Aby mě malý na mě.
7. Aby mě malý oči.
8. Aby mě malý nos.
9. Aby mě malý nos.
10. Aby mě malý nos.



Příloha 2 – Ukázkový domácí úkol 2 k pracovnímu listu č. 2

Co bych chtěl na domácího morlíčka

1. chtěl bych sušičku
2. hluboký by mluvil
3. byl cirkusová hvězda
4. byl by malý
5. a hodný
6. a byl ručkový
7. a modrý
8. směl by být
9. měl by moji podobu
10. byl by marmeládový
11. likvidoval by mafianů

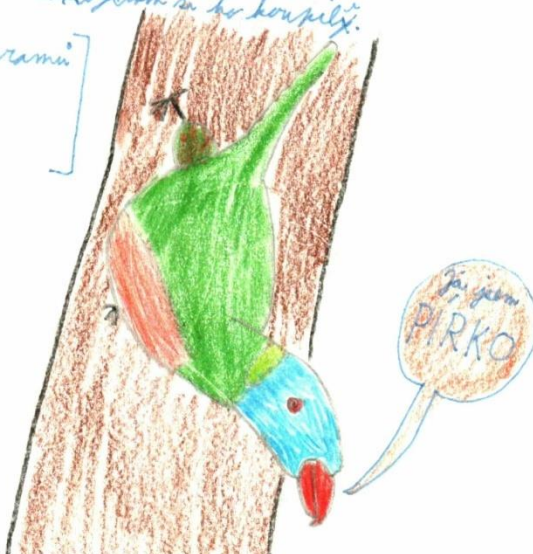
Příloha 3 – Ukázkový domácí úkol 3 k pracovnímu listu č. 2

Můj domácí mazlíček

H

La domácího mazlíčka jsem si vybral papouška. Papoušci jsou krmí a člověka polaví. Například, papoušek Leregaleky, má krásné zbarvení křídla do zeleně. Není velký ani malý, proto ne musí mít velkou klec. Určitě bych mu našel místo v našem pokojíku. Učili bychom ho s bráčkou mluvit, chodit po stole, aby mohl s námi jíst. Taktím nevím jak se bude jmenovat, to rozhodneme podle jeho povahy. Takový papoušek se dožije až 50 let. Může to být pro mě kamarád na celý život. Aby mi vydržel, musím se o něj dobře starat. To znamená dávat mu pestrá strava: Ořechy, proso, slunečnice, pohanka a vařená rýže. Takový čerstvý salát s umytým papričkou mu udělá velkou radost, protože se v nich může i vykoupat. Papoušek má rád společnost, proto ho budeme brát se sebou kma chata. Jsem si musíme dávat pozor na to, aby nám neuletěl. Teď už musíme s bráčkou přemýšlet, maminka bychom si ho koupili.

! [váha: 155-170 gramů
velikost: 23 cm
šířka: 9 cm]

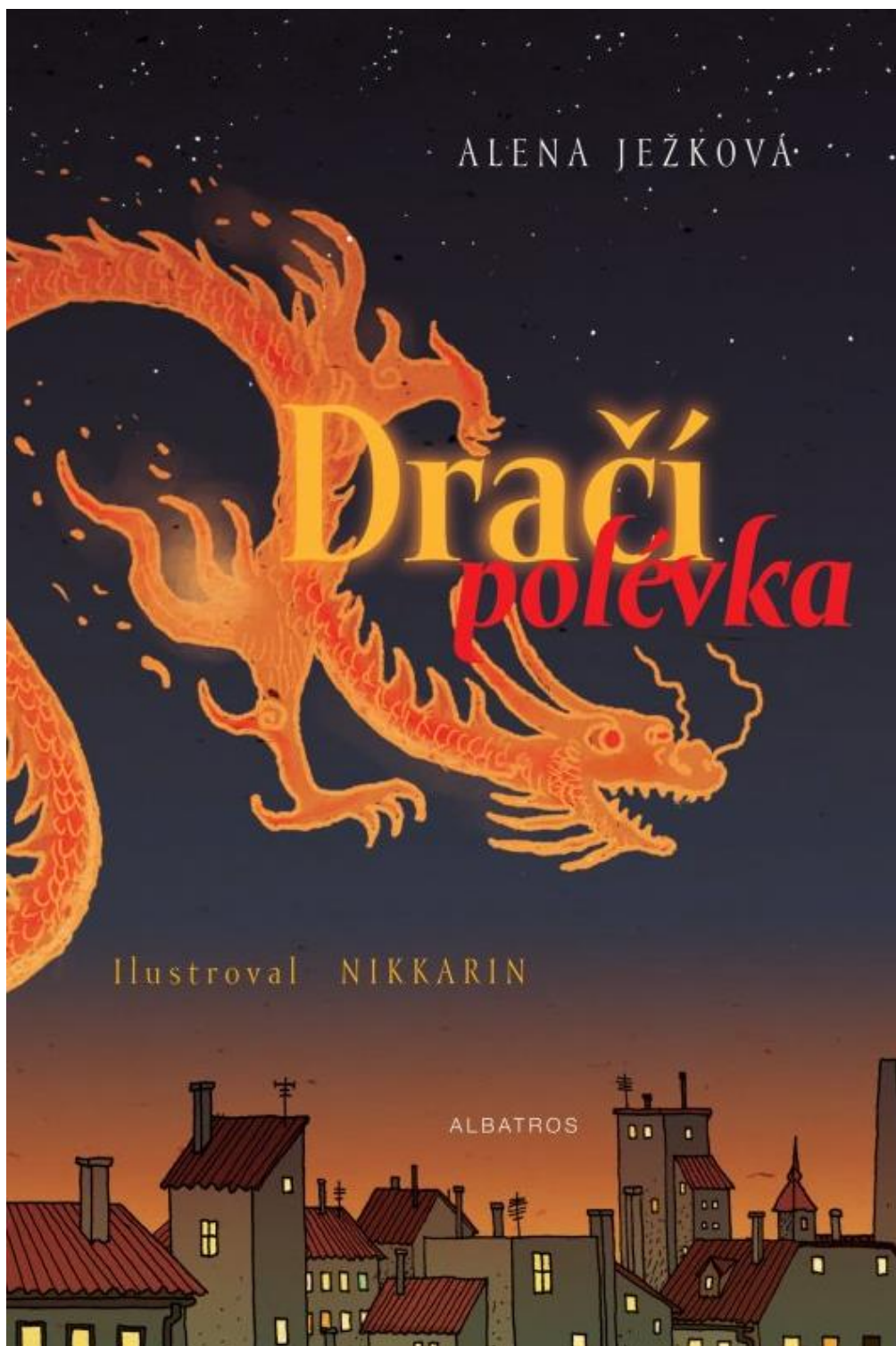


Příloha 4 – Obrázek lelka lesního¹⁸



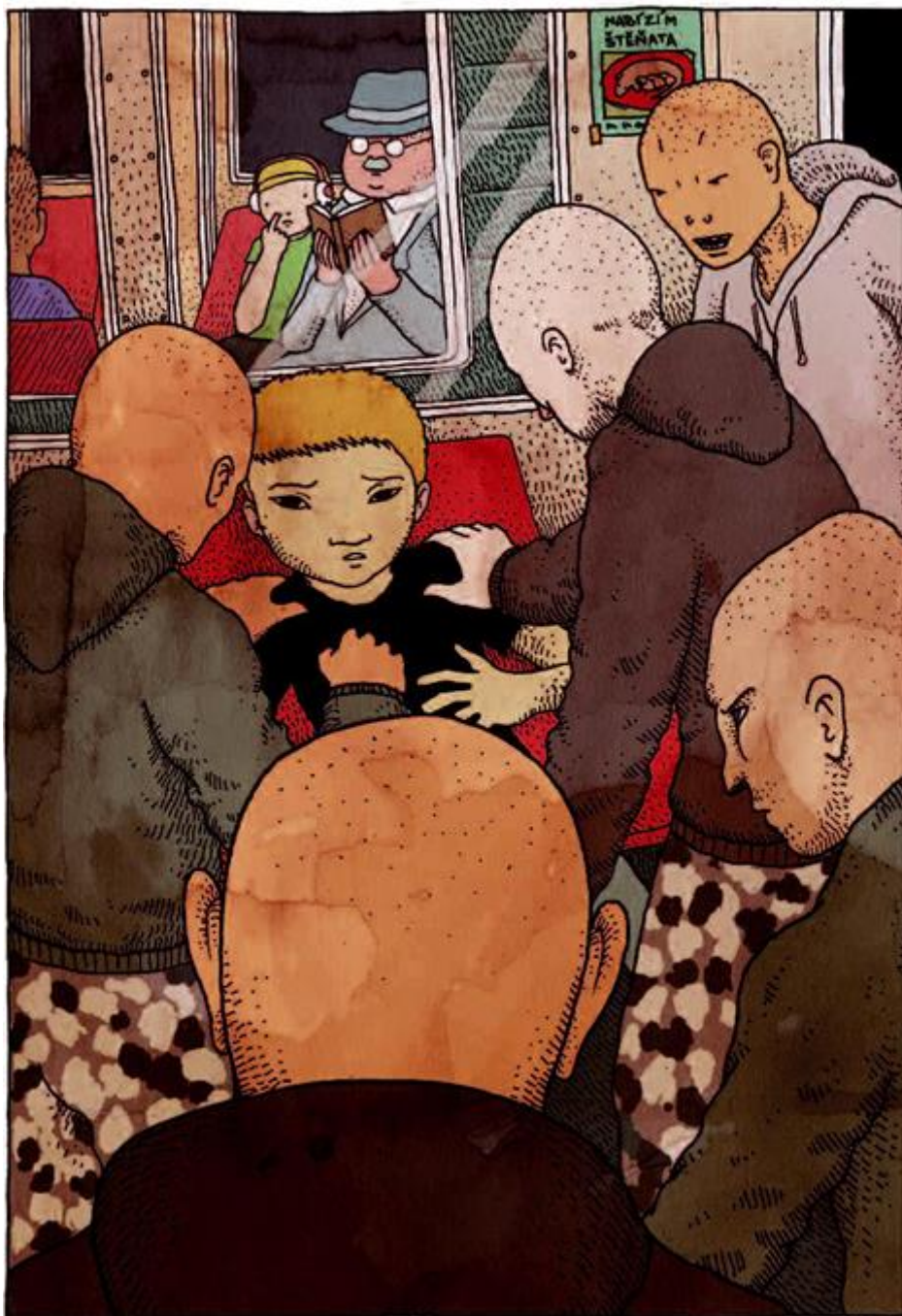
¹⁸ Lelek lesní. In: *Chov zvířat.cz* [online]. 2014 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <<http://www.chovzvirat.cz/zvire/1548-lelek-lesni/>>.

Příloha 5 – Obálka knihy *Dračí polévka*¹⁹



¹⁹ JEŽKOVÁ, Alena, 2011. *Dračí polévka*. Praha: Albatros. ISBN 978-80-00-02757-9.

Příloha 6 – Obrázek z knihy *Dračí polévka*²⁰



²⁰ JEŽKOVÁ, Alena, 2011. *Dračí polévka*. Praha: Albatros. s. 57. ISBN 978-80-00-02757-9.

Příloha 7 – Pracovní list 1²¹

PRACOVNÍ LIST Č. 1

Jméno:

Ukázka z knihy *Lentilka pro dědu Edu* (Ivona Březinová)

Všechno začalo tím, že dědu Edu přivedla domů městská policie.

Honzík byl tehdy ještě docela malý, ale mohly mu vypadnout oči, aby mu nic neušlo. Jen nechápal, proč ani jeden z těch policistů na dědu Edu nemíří pistolí. Dokonce ani pouta na ruce mu nedali. To Honzík rozladilo. V televizi tedy viděl lepší policajty.

Zato maminku nenadálá návštěva vyděsila i tak.

„U všech blech, co se stalo?“ vyjekla a nechápavě se dívala z jednoho policisty na druhého. Na dědu Edu se bála byť jen juknout.



Pokračuj v příběhu!

Minimálně v deseti větách popiš, jak si představuješ pokračování příběhu.

Zkus se zaměřit především na dědu Edu. Co asi vyváděl?

- 1)
 - 2)
 - 3)
 - 4)
 - 5)
 - 6)
 - 7)
 - 8)
 - 9)
 - 10)
-
-

²¹ BŘEZINOVÁ, Ivona, 2006. *Lentilka pro dědu Edu*. Praha: Albatros. ISBN 80-00-01583-8.

Jak se všechno seběhlo v knize...

„Ale, tady dědeček se vám nějak zatoulal,“ mávl rukou jeden z policistů rukou, jako aby si maminka nedělala zbytečné starosti. „Našli jsme ho sedět u zimního stadionu, a prý, že netrefí domů.“

„Tak dobrý, pane Koudelko?“ poplácal druhý policista dědu po rameni. „Jste doma. Vidíte, jak jsme to společně zvládli.“

„Prosím tě, táto, kolik jsi těch piv vypil, že jsi ani nenašel cestu domů,“ domlouval pak dědovi Edovi jeho syn, děda Arnošt. „Takhle za bílého dne dělat rodině ostudu.“

„Honzík napjatě poslouchal. Tak vida, děda Eda dělá rodině taky ostudu. Totiž úplně stejně, jako to minulý týden říkala maminka Honzíkovi, když se u obchodu s hračkami vztekal, že chce nové auto na dálkové ovládání. A přitom to nebylo ledajaké auto, ale sanitka. A sanitka by v žádné rodině neměla chybět, o tom je Honzík přesvědčený. Ovšem maminka řekla, že jim zcela stačí obyčejná lékárníčka, a Honzík se uraženě rozeřval přímo na ulici. Čímž právě udělal rodině ostudu. Jenže koho by to nenaštvalo, když ta sanitka byla tak pěkná.

Honzík nadále špicoval uši, protože pradědeček, kterému všichni říkají děda Eda, se zaraženě ozval tichým hlasem: „Já nepil, hochu. Já jen seděl na zídce u stadionu, ale pak mi začala být zima. Tak jsem si řekl, že půjdu domů. Člověče, já ti najednou nevěděl kam. Přesně jsem si vybavil, jak náš dům vypadá, ale neměl jsem nejmenší tušení, jak se tam k němu dostat.“



- 1) Porovnej vlastní pokračování příběhu s originální verzí z knihy. Najdeš nějaké shodné prvky? V čem se oba příběhy liší nejvíce?

.....
.....
.....

- 2) Jak si vysvětluješ neobvyklé chování dědečka Edy?

.....
.....

- 3) Vžij se do kůže dědečka Edy. Jak se asi cítí?

.....
.....

- 4) Jak na celou situaci zareagoval zbytek rodiny? (maminka, Edův syn Arnošt)

.....
.....

Aha, tak to tedy je...

Po večeři se děda Eda dožadoval svých léků. Ty právě už dostal před večeří, a tak mu dal Honzík zapít dvě lentilky. Zelenou a žlutou. Potom začali s dědou Edou hrát domino. Dřív hráli i člověče nezlob se, ale děda Eda pořád zapomínal, jakou barvu mají jeho figurky. Pexeso nemohli hrát vůbec, to bylo na dědu teprve těžké. Ale domino, to měl rád.

„Už bude večeře?“ zeptal se děda Eda, sotva si na stole rozložili kostičky domina.

„Už byla, dědo. Před chvílí.“

„To je jasný,“ řekl děda Eda a položil na stůl první kostičku.

Honzík správně napojil druhou a děda další.

„Už bude večeře?“ zeptal se znovu.

„Bude. Ale zase až zítra, dědo. Teď hraj.“

„Neměl jsem léky,“ připomněl ještě děda a Honzík odběhl pro další lentilku.

Nejdřív si řekl, že si taky jednu vezme. Dokonce ji i vylovil, byla červená. Jenže v krabičce už jich chrastilo jen pár. Honzík chvíli bojoval sám se sebou. Až se mu z toho zpotila dlaň. Nakonec zavrtěl hlavou. Nevezme si, děda Eda je potřebuje víc. Strčil lentilku zpátky do krabičky a začervenou dlaň si utřel do kalhot. Třeba dědu ty lentilky vyléčí, napadlo ho a byl rád, že si tu červenou nevzal.

Nemoc pokračovala rychleji, než všichni čekali. Už to nebyla jen Alzheimerova nemoc. Byla to hlavně dědova nemoc. Nemoc jejich dědy Edy. A tím i celé jeho rodiny. Zasáhla do každého kousičku bytu, do každé chvílky, kterou děda Eda trávil doma. Museli mu být stále nablízku. A chtěli mu být nablízku, i když to všechny hodně vyčerpávalo.

Jednoho dne Honzík přišel za dědou Edou do pokoje. Chtěl, aby si s ním pradědeček hrál.

Ten se na něj však obrátil cizím, skoro nepřátelským pohledem: „Co tu děláš? A kdo vůbec jsi?“

Honzík ztuhl.

„Já... já jsem přece Honzík.“

„Honzík?“ opakoval pomalu děda Eda, jako by to jméno nikdy neslyšel.

„A ty jsi můj děda Eda,“ dodal Honzík opatrně.

„Aha. To je jasný. Mám tě rád, že jo?“ vypadalo to, že si děda konečně vzpomíná.

„Máš mě rád,“ kýval Honzík horlivě hlavou. „A já tebe taky. Hrozně moc.“



Slyšel jsi někdy o **Alzheimerově nemoci**? Co všechno o ní víš?
Své znalosti a postřehy nejprve prodiskutuj se spolužákem v lavici.



5) Jak dědečkovu nemoc nese Honzík?

.....
.....

6) Honzík se rozhodne pomáhat dědečkovi netradičně. Jak?

.....
.....

7) Má taková pomoc smysl? Co si myslíš? Obhaj svůj názor.

.....
.....

8) Zachoval by ses na Honzíkově místě stejně? Nebo jinak?

.....
.....

9) Jaký mají Honzík a dědeček Eda k sobě vztah? Jsou si blízcí? Dolož pasážemi z textu.

.....
.....

10) Napiš krátký dopis Honzíkovi.

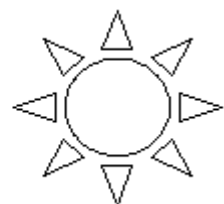
Máš jedinečnou příležitost mu něco vzkázat, poradit mu, podělit se s ním o vlastní zkušenosti.

.....
.....
.....
.....
.....

Jak se ti líbila ukázka?

Oznámkuj ji do sluníčka

(jako ve škole 1-5).



Příloha 8 – Pracovní list 2²²

PRACOVNÍ LIST Č. 2

Jméno:

Ukázka z knihy *Sísa Kyselá* (Martina Drijverová)

Jeník skákal přes tři schody. Věděl, že si může zlomit nohu. Nebo rozbít hlavu o zábradlí. Tak mu to aspoň říkala paní správcová, když hopsal po schodech. Ale na nohou ani hlavě mu nyní nezáleželo. Josef. Musí zachránit Josefa.

Jestli nedoběhne včas, nebude už mít živé zvíře. Kolem jejich domu jezdí auta. Myš skončí pod některým z nich.

Budou dveře domu otevřené? Asi ano. To je tedy konec. Leda že by Jeník myš dohonil. Kdepak. Stačil zahlédnout jen to, jak Josef vyběhá na ulici. Jeník zůstal stát. Už nemá myš. Další mu nekoupí. A i kdyby. On už žádnou nechce – jediné Josefa. A o toho právě přišel.

A pak to uslyšel. Příšerný, nelidský řev. Kdo to tak ječí? Takhle může pištět jen jeden člověk na světě. Kyselá.

Jeník došel ke dveřím domu. Co se Kyselé stalo? Ječí tak, jak ještě nikdy neječela. Když Jeník Kyselou uviděl, zůstal stát. Stál a koukal s otevřenou pusou. Bylo na co!

Kyselá klečela na kolenou na chodníku před domem. Ječela. Pravou ruku měla nataženou co nejdál od těla. A v té ruce držela...myš. Myš Josefa.

„Kyselá...ty...tys ho chytla...“

Kyselá přestala ječet.

„Vem si ho!“ vyhrkla. „Vem si ho, prosím tě! Nebo mi bude zle!“

„Seš prima holka,“ řekl Jeník o hodinu později. Seděli s Kyselou na zdi před domem.

„Ale ne,“ řekla Kyselá.

„Ba jo,“ řekl Jeník. „Protože jsi ji chytla, i když se myší štítíš.“

„No ale ječela jsem,“ řekla Kyselá.

„To nevadí,“ řekl Jeník.

Doma si sedl k viváriu. Díval se na svoji myš. Spala. Jeník myslel na to, co říká tatínek. Že prý kamaráda poznáš v nouzi. Nikdy nevěděl, jak to s tou nouzí má být. Teď už to ví. Ode dneška je Kyselá – totiž Sylva – jeho kamarádka.

²² DRIJVEROVÁ, Martina, 1988. *Sísa Kyselá*. Praha: Albatros.

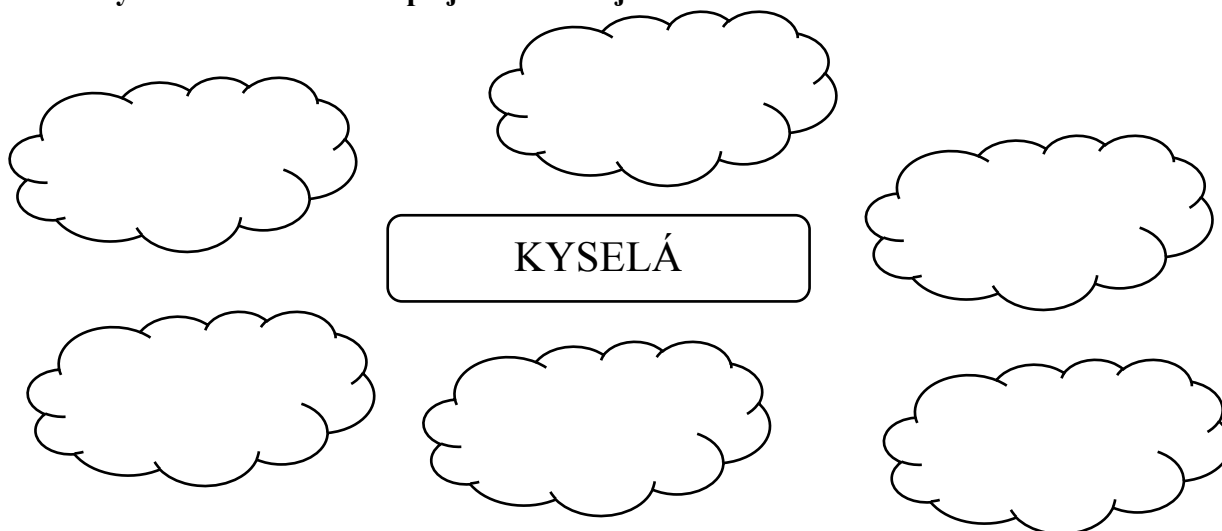


1) PODVOJNÝ DENÍK

Vyber větu/pasáž z ukázky, která tě nejvíce zaujala. Přepiš ji do levého sloupce. Do pravého sloupce vysvětli důvod svého výběru.

| | |
|--|--|
| | |
|--|--|

2) Do prázdných bublin vepiš slova, která tě napadají v souvislosti s příjmením Kyselá. Co v tobě toto příjmení evokuje?



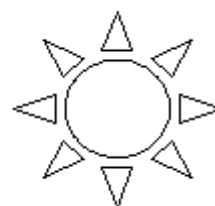
3) Domácí úkol

V deseti větách popiš, jak si představuješ svého vysněného domácího mazlíčka. Jaké zvíře by to bylo? Jak by se jmenovalo? Jak by vypadalo? Co by umělo? Pokud chceš, připoj ilustraci.

Jak se ti líbila ukázka?

Oznamkuj ji do sluníčka

(jako ve škole 1-5).



Příloha 9 – Pracovní list 3²³

PRACOVNÍ LIST Č. 3

Jméno:

1) Podle zadání v levém sloupečku doplň pravý sloupeček.

| SKÁLA | |
|--|--|
| 1 podstatné jméno vystihující téma | |
| 2 přídavná jména popisující téma | |
| 3 slovesa vyjadřující děj tématu | |
| věta o 4 slovech shrnující znalosti o tématu | |
| 1 slovo rekapitulující podstatu tématu | |

Ukázka z knihy *Kryštofe, neblbni a slez dolů* (Iva Procházková)

„Kryštofe?“

Trhnu sebou.

„Neblbni a slez dolů!“

Mámin hlas přichází seshora. Je udýchaná. Oběhla celou vesnici až k fotbalovému hřišti. To je jediné místo, odkud se dá neplánovaně vlézt do horního lesa – a o nenápadnost mámě šlo, jak ji znám. Nesnáší, když je středem pozornosti. V lese se pak musela širokým obloukem vrátit ke skále. Zvednu hlavu. Stojí tři metry šikmo nade mnou, opírá se o borovici, prudce oddychuje.

„Co je zase?“ řeknu. Je to už její několikátý pokus domluvit se se mnou. Předtím to zkoušela přes mobil. Než jsem ho vypnul.

„Slez. Už bude večer.“

„Nechce se mi.“

„Alešova maminka už se na tebe nezlobí.“

„Alešova maminka mi může...!“

„Jestli do hodiny neslezeš, zavolám hasiče! Potmě tě dolů šplhat nenechám!“

„Nebudu šplhat potmě,“ řeknu. „Nebudu šplhat vůbec. Zůstanu na skále.“

„Smím vědět proč?“

„Je tu čerstvej vzduch.“

Schválně se hodně zhluboka nadechnu a vydechnu.

Máma mě pozoruje. Vidím, že přemýšlí, jak by se sem dostala. Chachá! To už se pokoušelo vymyslet lidí! Nikdy si nikdo netroufl. Plošinka, na které sedím, je z horního lesa nedosažitelná. Jenom zezdola se sem dá vylézt. Když má člověk dost malé nohy a když ví, kam šlápnout. Máma to neví.

²³ PROCHÁZKOVÁ, Iva, 2004. *Kryštofe neblbni a slez dolů*. Praha: Albatros. ISBN 80-00-01326-6.



2) Skála. Přemýšlej, co symbolizuje. Jakou má souvislost s Kryštofem?

.....
.....

3) Dozvěděl jsi se z textu, proč Kryštof vylezl na skálu? Pokud ano, dolož konkrétní pasáží. Pokud ne, vymysli si vlastní verzi.

.....
.....

4) Napiš alespoň pět přídavných jmen, která charakterizují Kryštofa z ukázky.

.....

5) Chová se podle tvého názoru maminka přehnaně? Co bys jí poradil, aby udělala?

.....
.....

Co tomu předcházelo...

Neodpovím. Co bych taky říkal? Jasně že jsem Aleše shodil já! Přišlo to naráz. Ta potřeba. Ten vztek. Ta neodolatelná chuť.

Ještě ráno bylo všechno O. K. Ve škole jsme seděli jako vždycky vedle sebe. Měl s sebou křečka. Schovávali jsme ho před učitelem. Pak nám utekl. Prd'olil se na svých krátkých nožičkách pod lavicemi. Učitel psal zrovna na tabuli příklad.

„Kolik je osmkrát devět?“ povídal k tomu nahlas.

„Jitko?“

„Křeček,“ řekla Jitka.

„Osmkrát devět je křeček?“ užasl učitel a otočil se.

Křeček stál za ním a očíhával kousičky křídly, které se oddrolily z tabule.

„Čípak jsi?“ sklonil se k němu učitel.

„Alešův,“ odpověděl křeček. Ve skutečnosti to řekl Aleš, ale tak pisklavě, že celá třída zaječela smíchy.

Učitel křečka zvedl a křeček ho kousl do prstu.

„Za špatné chování se žák Křeček vylučuje ze školy,“ prohlásil učitel. „Kryštofe, běž a odnes ho k panu školníkovi!“

Šel jsem. Přece jsem nemohl říct, ať si ho tam odnese sám!

Když jsem se vrátil, Aleš se mnou nemluvil. Ani fotbal o přestávce nechtěl hrát. Hned po vyučování běžel ke školníkovi a křečka si vzal. Čekal jsem na něho.

„Odemknu ti kolo, chceš?“ nabídl jsem mu.

„Starej se o sebe!“

Strčil křečka do malého košíku s víkem, který měl přivázaný na řídítkách.

Pak kolo odemkl a stáhl ze stojanu.

„Co koukáš?“ houkl na mě. „Jed!“

Jezdíme vždycky spolu, protože jsem jediní, co bydlí za potokem. Teď jel Aleš velký kus za mnou. Mluvil s křečkem. Neslyšel jsem, co mu povídá; když jsem zpomalil, zpomalil taky. Nakonec jsem zastavil.

„Já za to nemůžu, že mě s ním učitel poslal ke školníkovi!“ křikl jsem.

Šlápl do pedálů a přesvištěl kolem mě.

„Slyšíš, Aleši? Kdyby to řekl tobě, šel bys taky!“

„To teda nešel!“ zakřičel zpátky.

„Nekecej, šel bys!“

„Já nejsem takový šprt jako někdo!“

„Chceš říct, že já jsem šprt?“

„Proč bys za učitelem jinak dolezal!“

„Nedoležám! Jenom jsem udělal, co mi řek, to je toho!“

„Jak to myslíš, to je toho? Je to můj křeček!“

Rozjel jsem se za ním.

„Já ti ho přece neberu, blázne!“

„Ale závidíš!“

„Nezávidím! Ani trochu!“

„Závidíš!“

„Můžu mít křečků, kolik chci!“

„Jenomže já ho dostal od táty!“

„Co má být? Můj táta mi taky něco přiveze, až se vrátí!“

„Tvůj táta se nevrátí!“

Už jsem nekřičel nic. Rozjel jsem se, jak jsem nejvíc mohl. A za mostem, tam, co je moře bláta od rozvodněného potoka, jsem do něj vši silou strčil. Málem jsem přitom sletěl taky. Ale nakonec se mi přece jen podařilo udržet rovnováhu a ujížděl jsem pryč. Ani jsem se neotočil.



6) Mezi Alešem a Kryštofem došlo ke sporu. Proč?

.....
.....

7) Nesou oba stejný podíl viny, nebo se jeden z nich podle tebe zachoval hůř?

.....
.....

8) Na čí stranu by ses postavil? Obhaj svůj názor.

.....
.....

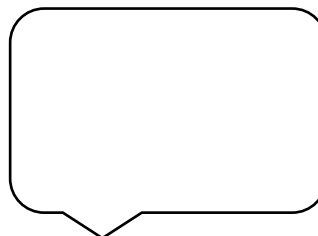
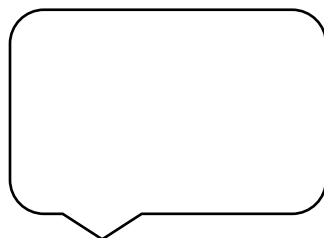
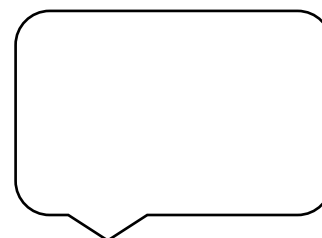
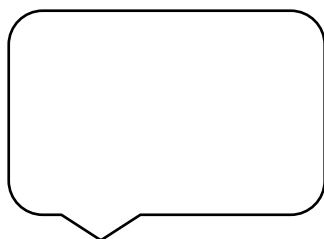
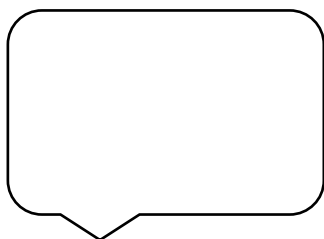
9) Teď už víš, proč Kryštof vylezl na skálu?

.....

10) Jak by se podle tebe dala celá situace vyřešit?

.....
.....

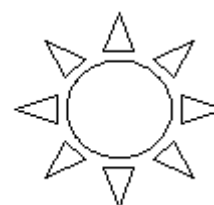
11) Do každé bubliny napiš jedno klíčové slovo, které vystihuje podstatu příběhu.



Jak se ti líbila ukázka?

Oznámkuj ji do sluníčka

(jako ve škole 1-5).



Příloha 10 – Pracovní list 4²⁴

PRACOVNÍ LIST Č. 4

Jméno:



1) Rčení? Přísloví?

Přiřaď věty (a–j) ke správnému sloupečku.

Nezapomeň vybrat i správnou definici (k-l).

Pokud ti zbydou některé řádky volné, dopiš k nim sám rčení/přísloví, která znáš.

• RČENÍ

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

• PŘÍSLOVÍ

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

- a) Ten měl ale kliku.
- b) Petr vzal roha.
- c) Kdo lže, ten krade.
- d) Tichá voda břehy mele.
- e) To jsi mi prokázal medvědí službu.
- f) Komu se nelení, tomu se zelení.
- g) Co je šeptem, to je s čertem.

- h) Pamatuj na zadní kolečka!
- i) Koupil jsem to za pět prstů.
- j) Když se dva perou, třetí se směje.
- k) Definice 1: Hlavním smyslem je morální poučení.
- l) Definice 2: Smyslem je pobavit, oživit jazykový projev.

2) Vyber jedno z uvedených přísloví, které se ti líbí nejvíce. Zdůvodni.

.....

²⁴ ŠRUT, Pavel, 2010. *Dva lelci ve skříni (O Karlikovi nemluvě)*. Praha: XYZ. ISBN 978-80-7388-314-0.

3) Jaké používáš nejčastěji přísloví/rčení ty?

.....

4) Co podle tebe znamená **chytat lelky**? Jedná se o rčení, nebo přísloví?

.....

Ukázka z knihy *Dva lelci ve skříni* (Pavel Šrut)

Těší mě, jsem lelek

Bylo takové divné líné ráno, kdy člověk neví, co by chtěl, a do ničeho se mu nechce. Slunce líně svítilo na paseku, ale nikde žádný pták. Jen takové velké šišaté vejce leželo v trávě.

A v tom vejci někdo zadumaně zívá. Zadumaně, ale tak hlasitě, že se skořápka rozpúlila.

A vykoukl divný mužíček s velkým nosem a malým bříškem. (Ten velký nos vypadal spíše jako ptačí zobák.) Ručičky měl docela krátké. Líně se rozhlížel po světě a ty jeho ručičky vypadaly spíše jako ptačí křídýlka. Potom se otočil, protože z druhé půlky skořápky toho divného šišatého vejce vykoukl mužíček s malým bříškem a s velkým nosem a také se líně rozhlížel po světě.

„Těší mě, jsem lelek,“ představil se ten první a dodal: „A ten, kdo rád lenoší, smí mi říkat Leoši.“

„Těší mě, jsem rovněž lelek,“ představil se ten druhý a dodal: „Ať už chcete, nebo ne, říkejte mi Leone.“

Slunce hřálo, mouchy předly a ten první, co si říkal Leoš, povídá: „Já jsem povstal z vejce.“

„Tak to jsme dva,“ povídá ten druhý, co si říkal Leon. „Ovšem vejce bylo jenom jedno.“

„V tom případě,“ zahloubal se Leoš, „musíme být bratři. A můžeme si tykat.“

A tak si podali ruce a slunce páliło a lelci seděli pod dubem a lelkovali. Lelkovali tak, že hleděli do trávy a do korun stromů a docela příjemně se nudili. (...)

„Co tu děláte?“ podivil se Karlík, ale ne zas tak moc. (Z televize byl už na ledacos zvyklý. Prostě někdo vypadá tak trochu jako pták a někdo tak trochu jako bernardýn. Co na tom?)

„My neděláme nikdy nic,“ odpověděl Leoš. „To bych si, kamaráde, vyprosil. My jsme totiž Leoši, kteří rádi lenoší.“

„Jinými slovy,“ dodal Leon, „my jsme totiž Leoni, kteří jenom okouní.“

„To máme stejné zájmy!“ potěšil se ten kluk. „Já jsem Karlík.“

„A jak dál?“ zeptal se Leoš?

„Taky Karlík.“

„Karlík Takykarlík?“ užasl Leoš.

Kluk se zamračil. „Jmenuju se Karel Karlík! Uznejte, že je to mnohem pohodlnější, než kdybych se jmenoval Karel Petrmichvít. To je jeden kluk z béčka, co na záchodě kouřil.“

„Co je to béčko?“ optal se Leon.

„Přece 3. B. Jste z Marsu nebo co?“

„Z vejce,“ řekl Leon.

„Lelci? Co to je – lelci?“

„To jsme my,“ prohlásil Leoš. „A ty bys nás měl znát. Když nás tak rád chytáš.“

„Já žádné lelky nechytám! Ani nevím, jak se to dělá!“ rozhořčil se Karlík.

„Ale víš,“ ušklíbl se Leon.

„Nevím!“ křikl Karlík a měl zlostí pláč na krajíčku. „Nikdo to neví! To se jen tak říká, že někdo chytá lelky. Třeba paní učitelka. Ta mi pořád říká – Karlíku, už zase chytáš lelky?“

„Tak vidíš, že nás chytáš!“ řekl Leon jako vítěz.

„A co děláš, když nás tedy, jak tvrdíš, nechytáš?“ zeptal se potutelně Leoš.

„Nic!“

„Teď jsme tě nachytali!“ uchichtl se Leoš. „Když neděláš nic, tak to právě chytáš lelky!“

„A umíš to moc dobře,“ pochválil ho Leon.



5) V čem se Leoš liší od Leona?

.....

6) Který z lelků je starší?

.....

7) Co mají Karlík a lelci společného?

.....

8) Co je hlavní příčinou sporu Karlíka s lelky?

.....

9) Do které třídy chodí Karlík? Proč si to myslíš?

.....



10) Nakresli Leoše a Leona tak, jak jsou popsáni v ukázce.

11) Podívej se na obrázek skutečného lelka. Stručně popiš, jak vypadá.

.....

Po škole před školou čekal kapitán mužstva, které včera prohrálo, a prohlásil, že chce odvetu. A kdo nepůjde, že je srab.

Běďa s Honzou řekli, že nejsou žádní srabi, a Karlík řekl, že taky není žádný srab.

„To se ví, Karlík je náš brankář!“ řekli oba kamarádi současně a šlo se na hřiště.

Karlík stál v brance a chytal. Chytal míč, kdepak lelky! (Chytat lelky, to brankáři nesmějí.)

A tak si na Leoše a na Leona celé odpoledne ani nevzpomněl.

Naštěstí Leošovi ani Leonovi se v kufru líbilo.

„Tak tomuhle říkám útulné hnízdečko,“ pochvaloval si Leon.

„Útulné, útulné, ale trochu těsné. Spíš pro sardinky než pro lelky,“ mínil Leoš.

„Teploučko tu je. Protáhnout se nemůžeš jako ve skříni, ale lelkovat se tu dá docela dobře,“ řekl Leon, který měl dnes laskavou náladu.

„Kvůli lelkování nás Karlík do kufru zavírat nemusel! Za chvíli mi zdřevění nohy,“ stěžoval si Leoš, který neměl tak laskavou náladu.

„Karlík je náhodou docela prima,“ zastal se ho Leon.

„Byl docela prima,“ opravil mladšího brášku Leoš. „Když ho ještě nic nebavilo. Ale teď? Teď se z něho stal docela normální kluk! Prosím tě, vždyť on se těší do školy! A vůbec už se nenudí! Dělá nám ostudu. Dokonce si chodí na hřiště!“

„To je fakt. Už s ním nic není. Už na nás nemá vůbec čas,“ přiznal Leon a chtěl se protáhnout. Jenomže to nešlo.

„Človče, bráško, já se nemůžu pohnout! Zdřevěněly mi nohy!“

„Buď rád. Proč by ses hýbal? To je zbytečná námaha,“ usklíbl se Leoš, protože na jeho slova došlo.

„Zkus to ty,“ řekl Leon.

Leon zkusil pohnout rukou, pak nohou a nakonec hlavou. Jenomže to nešlo.

„A je to,“ řekl Leoš. „Už se mnou nikdo nehne. Já jsem snad dočista zdřevěněl!“

„Já taky,“ lekl se Leon. „Co budeme dělat?“

„Nic!“ oznámil Leoš. „Budeme prostě ležet a spát jako s odpuštěním dřevo. Není to senzace?“

Leon chtěl něco namítnout, ale nemohl. Leonovi už zdřevěněl i jazyk!

A když se Leoš chtěl zeptat, proč bráška nic neříká, zjistil, že i jemu zdřevěněl jazyk.

A tak se na sebe jenom usmáli.

A ten úsměv jim na tváři úplně zdřevěněl.

Bylo to zvláštní, ale bylo to tak. Leoš s Leonem najednou vypadali jako dva úplně dřevění lelci.

Příloha 11 – Pracovní list 5²⁵

PRACOVNÍ LIST Č. 5

Jméno:

Ukázka z knihy *Šimsa* (Hana Doskočilová)

ŠIMSA je náš spolužák.
Bez ŠIMSY se v naší třídě nehne ani myš.
ŠIMSOVI nic nevadí, ničemu se nediví.
ŠIMSU všechno zajímá.
ŠIMSO! Co jsi vlastně zač?
O ŠIMSOVI toho moc nevíme.
S ŠIMSOU ale každý příběh končí překvapením.



1) O Šimsovi toho nevíme mnoho, přesto ale o něm již máme určitou představu. Napiš alespoň tři vlastnosti, které podle tebe má Šimsa z ukázky.

.....
.....

2) Převažují pozitivní, nebo negativní vlastnosti?

.....

3) Máš ve třídě spolužáka, kterého bys popsal stejně, jako autorka popsal Šimsu?

.....

4) Napiš o spolužákovi, se kterým sedíš v lavici, stejný příběh. (O sedmi řádcích, jméno Šimsa nahraď jménem tvého spolužáka, předložku na začátku věty zachovej.)

Např. PEŤA je moje spolužačka z 5. A. Bez PETI bych se o přestávkách tak nenasmála.

- a.
- b.
- c.
- d.
- e.
- f.
- g.

²⁵ DOSKOČILOVÁ, Hana, 2013. *Šimsa*. Praha: Albatros. ISBN 978-80-00-03092-0.

Dárek pro Bohouška

Prvňákovi Bohouškovi každý záviděl. On totiž vždycky dostal všechno, co si zamlul. Chtěl závodní kolečkové brusle? Tatínek mu je koupil. Chtěl televizi do kapsy? Maminka mu ji sehnala. A taky právě texasky z Texasu, kanady z Kanady, angličáky z Anglie, a papouška amazoňana mu prý objednali přímo z Amazonie.

Bohoušek si potom čas od času pozval domů spolužáky a všechny dárky jim předváděl. A spolužáci dělali júúú! a hele! A zelenali závistí, což Bohouška velice těšilo.

Po vánočních prázdninách se v I. A objevil nový žák. Jmenoval se Šimsa a Bohoušek ho samo sebou hned první den pozval na přehlídku dárků. „Tohle všechno je moje. Dostanu každý dárek, který mě napadne!“ řekl hrdě a čekal, kdy začne Šimsa závistí zelenat.

Jenomže tenhle kluk byl nějaký divný. Nedělal ani júúú, ani hele, jenom nechápavě kroutil hlavou: „Fakticky si musíš dárky sám vymýšlet? Ale to pak není žádný překvapení! No, nic si z toho nedělej. Já pro tebe do soboty jeden dárek vymyslím.“

Bohoušek měl nejdřív zlost, jenže čím víc se blížila sobota, pořád častěji ho napadalo, s čím se asi Šimsa přihrne? Bylo to docela napínavé.

Měli se sejít v devět ráno u Bohoušků před domem. A Šimsa přišel, nezapomněl, a v podpaží nesl obrovskou krabici, převázanou růžovou mašlí.

Když Bohoušek mašli rozvázal, zůstal s pusou dokořán. V krabici byla trochu sešmačchaná, zato náramně velká šněrovací bota.

„Koukáš, co?“ povídá Šimsa. „Dá se na ní i sáňkovat!“ A sjel na botě kopeček vyházeného sněhu.

„Já mám troje sánky, jedny s volantem,“ broukl Bohoušek.

„Nebo s ní taky můžeme házet, kdo dál dohodí!“

Jenomže Bohoušek ničím házet neuměl. Ani botou.

Šimsa se však nevzdával:

„Tak mám další nápad!“

Opatrně položil botu na vršíček závěje, kde byl kolem sněh úplně netknutý, a pak s Bohouškem zpoza rohu pozorovali, jak se tomu lidi budou divit.

A divili se. Většinou se rozhlíželi po okolních oknech, odkud bota vypadla, a jeden děda dokonce píchal do závěje holí, jestli tam k té jedné není ještě druhá, nebo třeba ten pán, co k botě patří.

Tohle pobavilo i Bohouška.



5) Napiš pět přídavných jmen, které vystihují Šimsu takového, jak je popsán v ukázce.

.....

6) Co se snažil Šimsa ukázat Bohouškovi?

.....

7) Podařilo se mu to?

.....

8) Která z postav je ti sympatičtější? Bohoušek nebo Šimsa? Zdůvodni.

.....

.....

9) Jaký originální dárek bys donesl v krabici Bohouškovi ty? Co by se s ním dalo dělat?

.....

.....

10) V textu se objevuje spojení **zezelenat závistí**. Člověk ale mění barvu i při jiných příležitostech. Spoj slova z levého sloupečku s odpovídajícími slovy z pravého.

zčervenat

zimou

zbělat

smutkem

zešednout

zlostí/vzteky

zmodrat

studem

11) **Přečti si celou ukázkou.** Všimneš si, že jsou v ní vynechána jména dvou žáků I. A. Šimsy a Romana. Protože už Šimsu znáš z předchozí ukázky, rozhodni, kdy je aktérem on a kdy Roman. **Správně doplň jejich jména na vytečkovaná místa v textu.**

Ošklivý nápis

Na klukovských záchodech v prvním patře se jednoho dne objevil nápis přes půl zdi: **CIKÁNI KRADOU!**

Pana školníka z toho div neranila mrtvice. Vždycky měl školu jako ze škatulky, a najednou tohle! Rozběhl se pro paní ředitelku, aby na vlastní oči viděla tu spoušť.

„Panebože, kde se to v těch dětech bere?“ vzdychla paní ředitelka.

A začalo velké vyšetřování...

Samo sebou že se nic nevyšetřilo. Kdo dokáže napsat na čistou zeď takovou špinavost, ten se přece nepřizná! A nápis na zdi strašil už třetí den.

„Nevěřím, že to psal někdo z naší třídy,“ řekla prvňákům paní učitelka. „Ale stalo se to u nás ve škole, dokonce na našem poschodí, takže na nás na každém zůstal kousek ostudy. Proto navrhuji, abychom se složili, každý dáme korunu, pan školník koupí barvu a tu zeď znovu vymaluje. Kdo je pro?“

Nastalo hrobové ticho.

„I holky? To není správný,“ jako první se ozvala Dáda. „Bylo to přece na klučičím záchodě!“

„Já též nezaplátím,“ prohlásil Ferko. „Však su cikán, teda Rom, tak bych o nás nepsal tyto sprostoty.“

„Copak my to psali? My to taky nepsali!“ volali kluci jeden přes druhého, a ve třídě to najednou vypadalo jako někde na trhu.

Jenom vstal a mlčky sáhl do kapsy. Z přesně odpočítaných peněz na mléko a rohlíky vzal korunu a odnesl ji paní učitelce.

„Tobě to připadá spravedlivý?“ podivil se

„Ne,“ broukl nevrle. „Ale co tady Ferko? Je cikán, a nekrade. Tak proč má na tu čmáranici koukat?“

„No jo, jenomže oni někteří z nich fakticky kradou!“ vyhrkl Zdenda.

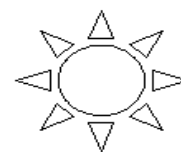
„My zase někteří píšeme na zdech sprostý nápisy!“ odsekl a šel si sednout zpátky do lavice.

Chvíli se nedělo vůbec nic.

Až potom se začala trousit koruna za korunou. Nakonec dali všichni, dokonce i holky! I Ferko dal.

Jak se ti líbila ukázka?

Oznámkuj ji do sluníčka
(jako ve škole 1-5).



12) PODVOJNÝ DENÍK



Vyber větu/pasáž z ukázky, která tě nejvíce zaujala. Přepiš ji do levého sloupce. Do pravého sloupce vysvětlí důvod svého výběru.

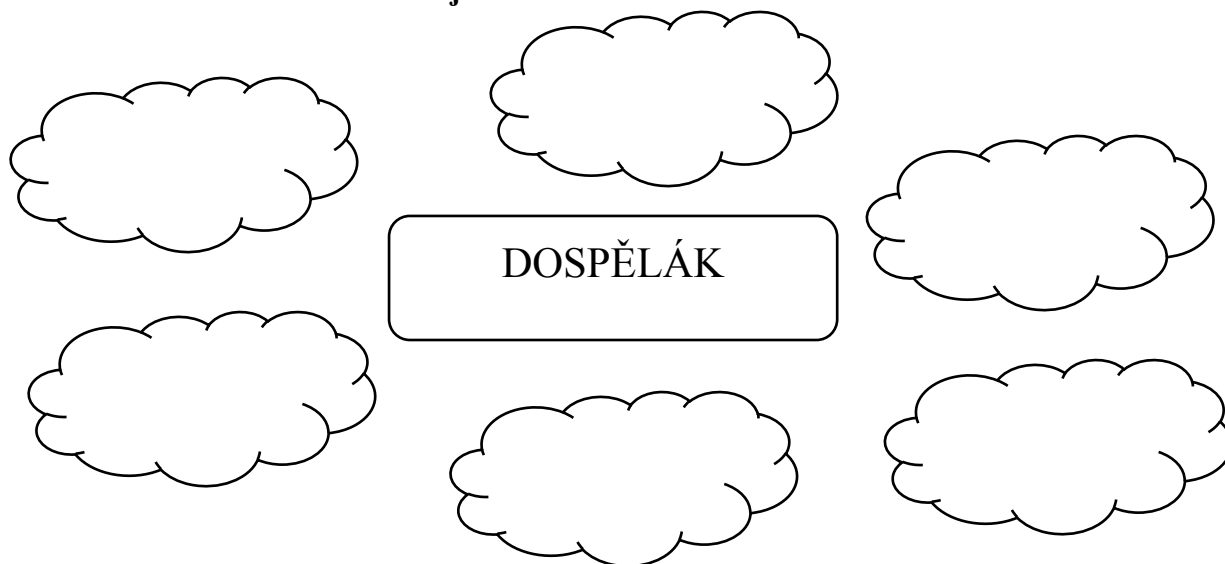
| | |
|--|--|
| | |
|--|--|

Příloha 12 – Pracovní list 6²⁶

PRACOVNÍ LIST Č. 6

Jméno:

- 1) Do prázdných bublin vepiš slova, která tě napadají v souvislosti s dospělostí.
Co v tobě toto slovo evokuje?



Ukázka z knihy *Julie mezi slovy* (Petra Dvořáková)

Dospělí

Dospěláka bezpečně poznáte podle toho, že používá spousty slov, kterým my děti nerozumíme. Tak třeba táta. Pořád mluví o pojistníkovi, likvidátorech, hypotékách a sankcích.

„Sankce... Je to had?“ vyzvídám. Ale táta mlčí a rozmrzele kouká do papírů. A jasné je, že dospěláci mají s těmi nesrozumitelnými slovy velké starosti. Možná proto, že jim také příliš nerozumějí. Nebo proto, že je obtěžují. Jako nenechaví komáři, kteří vás štípou a koušou a vy je nemůžete odehnat. Co kdybych měla obrovskou gumu a všechna ta protivná dospělácká slova vymazala? Ze všech slovníků, papírů, počítačů a knih?

„Jde sankce vymazat?“ zkusím podsunout tátovi svůj nápad.

„Nejde,“ odbývá mě a ani nezvedne hlavu.

Tak přece je to had. Jinak by se tátovi můj nápad s gumou líbil. Jenže na hada guma nepomůže. Ten ze světa nezmizne a bude se jím plazit, dokud se s ním táta doopravdy nepopere.

²⁶ DVOŘÁKOVÁ, Petra, 2013. *Julie mezi slovy*. Brno: Host. ISBN 978-80-7294-966-3.

Musím se ale pochlubit, že některým dospěláckým slovům už rozumím. Tak třeba tomu, že teta dělá zdravotní sestřičku na Áru. Áro je anesteziologicko-resuscitační oddělení v nemocnici. Leží tam pacienti, kteří málem umřeli. Třeba proto, že jsou moc staří. Nebo nemocní. Nebo se vybourali v autě. A na Áru je zachraňují. Teta někdy z legrace říká, že Áro znamená: Alou rychle operovat. To proto, že čas od času musí jet do nemocnice k operaci i v noci. S panem doktorem tam pro zraněného pacienta míchají sny, aby při operaci hezky spal a o ničem nevěděl.

„Umíš umíchat slovíčkový sen?“ loudím na ní. Směje se, že ona ne, ale pana doktora se na to prý určitě zeptá. A nechá namíchat takový, že v něm budou všechna písmenka pěkně poslušná.

Mám podezření, jestli se dospělák nestává i z Jakuba. Je mu čtrnáct a občas říká slova, kterým nerozumím. Tak třeba když jsem předevcířem brečela nad úkolem z matiky.

„Přestaň už hysterčit,“ okřikoval mě. Jenže to vůbec nepomáhalo. Jak mám přestat hysterčit, když ani nevím, co to slovo znamená? Rozbrečelo mě to ještě víc. A tak i Jakub nakonec pochopil, že nejlepší bude, když mi úkol spočítá sám. Naštěstí si ani táta ani teta ničeho nevšimli. To by byl průšvih!



2) Kolik je podle tebe vypravěčce let? Proč si to myslíš?

.....

3) Jak vypravěčka vnímá dospěláky? Popisuje je negativně, nebo pozitivně?

.....

.....

4) Vypravěčka by nejraději vymazala sankce gumou. Co nám to o ní prozrazuje?

.....

5) Zamysli se nad obsahem ukázky a názvem knihy *Julie mezi slovy*. Spatřuješ mezi nimi souvislost?

.....

6) Autorka nazvala tuto kapitolu Dospělí. Vymysli vlastní název, který podle tebe kapitolu vystihuje.

.....



7) Stává se ti někdy, že nerozumíš tomu, o čem si dospělí povídají? Jaké slovo tě zaskočilo naposledy? Prodiskutuj se spolužákem v lavici.

.....

.....

8) Představ si, že žiješ v cizině a neovládáš jazyk domorodců. Jak by ses cítil? Prožívá podle tebe Julie něco podobného?

.....

Vofuky

To, co teta skutečně nesnáší, jsou vofuky. Docela mě to mrzí, protože mně jdou vofuky náramně dobře. **Vofuky jsou všechny možné malé problémy, které člověk při troše šikovnosti vymyslí. A pomůžou vám ulít se z nějakých povinností.** Málokdo je má totiž trpělivost zkoumat. Tak třeba naše Ela dělá vofuky s jídlem:

„Knedlík nechci,“ hádá se s tetou a sedí u oběda tři čtvrtě hodiny. Jenže teta Eliny vofuky pozná i bez dlouhého zkoumání a pak to lítá:

„Nedělej vofuky, sníst to musíš.“

Na vofuky jsem já rozhodně mnohem lepší než Ela. Třeba když mám naskládat nádoby do myčky. Vysvětluji tetě, že nejdřív musím napsat domácí úkol. Nebo předvádím, že mi to s myčkou vůbec nejde. Že je tam nádoby zaseknuté a já ho doopravdy nemůžu vyndat. A třískám s talíři a hrnečky, co můžu. Dřív tetu nenapadlo, že jsou to vofuky. Ale jakmile jsem to párkrát zopakla, rychle můj nápad prokoukla. Od té doby říká, že na moje vofuky neskočí. Takže vám radím: Jestli chcete být dobří na vofuky, nikdy nezapomeňte, že musíte vymýšlet pořád nové a nové. Aby nikdo nepřišel na to, že jsou to jenom vofuky. Jinak v tu ránu přestanou účinkovat. A vy si s tím jenom zkomplikujete život. Vůbec nejhorší je, když už všechny vofuky vyplýváte a žádné nové nemůžete vymyslet. Všichni vás pak mají za vofukáře a to je mnohem horší než být posledňákem. Potom vám totiž nezbude nic jiného než na vofuky úplně zapomenout. A začít plnit povinnosti. Ať se vám to líbí, nebo ne. Ale když si jich pořídíte pěknou zásobičku, můžete si s nimi vystačit na docela dlouho. Já mám na ně celý sešitek – Vofukovník. A když mě žádný vofuk nenapadá, běžím se do něj mrknout. Zapisovala jsem si vofuky tak poctivě, že už byl úplně plný. Donedávna jsem ho schovávala naspodu v knihovničce, pod encyklopedií *Vesmír a člověk*. Jenže potom ho objevila Ela a od té doby začalo peklo. Pokaždé když jsem nějaký ze svých vofuků zkusila použít, okamžitě křičela:

„Nevěřte jí, je to z Vofukovníku!“

A taky že mi nevěřili. A tak se stávalo, že jsem musela loupat česnek i s příšernou záděrkou u nehtu nebo jít do školy, i když mě doopravdy bolelo v krku. Anebo zametat sníh s úplně promočenými botami.

Už se vážně těším, až budu dospělá, protože potom si budu moct dělat, co se mi zachce. A žádné vofuky už nebudu potřebovat.



9) Vypiš konkrétní vofuky, které Julie zkusila na tatínka a tetu.

.....
.....

10) Jaké hlavní rady dává Julie těm, kteří chtějí vofuky používat?

.....
.....

11) Kdy se mohou vofuky člověku vymstít?

.....

12) Vymysli vofuk, který bys použil, abys nemusel vyplňovat tento pracovní list.

.....
.....



13) VOFUKOVNÍK

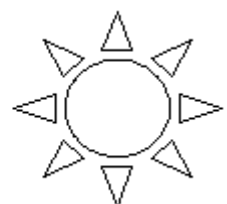
Namaluj otevřený sešit s prázdnými řádky.

Do něj napiš alespoň jeden vofuk, který jsi někdy použil doma ty, nebo tvůj sourozenec.

Jak se ti líbila ukázka?

Oznamkuj ji do sluníčka

(jako ve škole 1-5).



Příloha 13 – Pracovní list 7²⁷

PRACOVNÍ LIST Č. 7

Jméno:

Ukázka z knihy *Nazí* (Iva Procházková)



1) Piš všechno, co tě napadne na téma: **svoboda a dospívání**. (Pět minut, souvislý text, nevracej se zpět, nesoustřeď se na pravopis.)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Úvodní část ukázky

Evita se zastaví. Už nedokáže s únavou bojovat. Má pocit, že urazila hodně dlouhé kilometry, a věž se ani o kousek nepřiblížila. Je stále stejně daleko jako před devíti měsíci, kdy Evita na místo jednoty vstoupila poprvé. Došlo k tomu na sklonku sychravého listopadového dne, samozřejmě za pomoci Tilla. Galantní Till. Till plný porozumění, ochotný vytáhnout ji ze studené chatky, ke spolu s několika ztroskotanci přežívala. Bohatý Till. Till s útulným obývacím a koupelnou. Pára nad vanou plnou horké vody je po měsících syrového nepohodlí zázrak. Evita si ten nenadálý luxus užívá se zatajeným dechem. Uvažuje, jaká bude cena. K jejímu překvapení Till nic nechce. Nevyužívá její nouze. Naopak, je laskavý. Chápavý podnikatel.

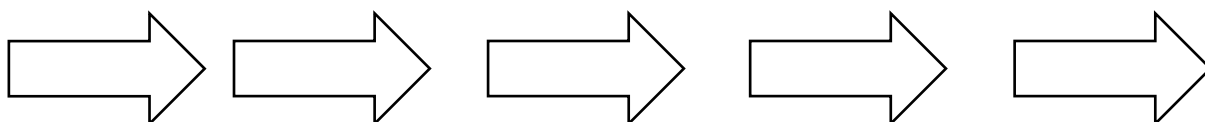
„Co to máš za šmejd, přelude?“ Bere jí jointa ubaleného ze zbytků vyžebrané trávy a laciného tabáku, štitivě ho utápí v záchodové míse. „Když už musíš kouřit, zkus tohle. Po tom ti aspoň nebude špatně.“

²⁷ PROCHÁZKOVÁ, Iva, 2013. *Nazí*. Vyd. 2. Praha: Paseka. ISBN 978-80-7432-275-4.



2) Pracuj ve dvojici. Přečti si všechny části textu (1-5). Společně se spolužákem se je pokus chronologicky poskládat tak, jak jdou za sebou v knize.

Správné pořadí textů označ do šipek. (začátek → konec)



TEXT 1

Zasměje se. Nespí a nespala – už dlouho ne. Jeho ruce. Oblékají ji. Nazouvají jí boty.

„Tak co, měla jsi hezkej trip?“

Zná Evitu deset měsíců, ale co o ní a jejích únicích za svobodou vlastně ví? Sám se za ničím nežene, nikam neutíká. Útěky jiných jsou jeho živností. Neumí si představit něhu vysoké trávy, která nabízí útočiště jako mateřská náruč, nezažil pocit jednoty, který *tam* vládne. Nikdy neviděl bílou věž na obzoru, nikdy se k ní nevělekl, nikdy nebažil po tajemství, které skrývá. Škoda, že každý krok je třeba zaplatit tak strašivou únavou! Evita by ráda věděla, odkud se bere. Má podezření, že za ni může právě Till. Předstírá štědrost, ale dává jí toho málo. Je stejný jako ostatní. Nutí ji otočit, vrátit se, nepokračovat v cestě. Zůstat zachycená v síti.

„Sbohem, přelude! A přibrzdi trochu, nerad bych o tebe přišel!“

TEXT 2

Staré známé kecy. Evita vyjde na chodbu a pomalu sestupuje dolů. Cítí, jak se jí třesou nohy. Vší silou svírá zábradlí a snaží se, aby jí nepoklesla kolena. Kdyby tu byl Niklas, vzal by ji do náručí. Ale je tu Till. Pozoruje ji – pozorný Till. Galantní Till. Hajzl Till. Řekla mu, že je o rok starší, aby ji vůbec bral vážně. I tak jí jehlu rozmlouval.

„Nebud' hloupá, kam se ženeš? Nestačí ti konopí?“

Ze začátku jí stačilo, časem potřebovala víc. Till se vzpíral, hrál si s ní jako kočka s myší. Nakonec dostala, co chtěla, musela jen zaplatit. A pak... Ten první vpich byl to nejlepší. Absolutně nedostižný. Nikdy už se mu nic nevyrovnalo. Každá další dávka přinesla jenom zklamání. Okamžiky strávené *tam* se proti její vůli zkracovaly, vzdálenost k vytoužené věži naopak pořád rostla. Stejně jako únava. Jestli to takhle půjde dál, Evita k ní nedojde. Nikdy na ni nevyleze. Nikdy se z ní nepodívá do dálky.

TEXT 3

Nejenže jí není špatně, cítí se velkolepě. Tohle je tedy svoboda – ten moment odpoutání se od všeho, moment proražení zátarasu! Oblázky na vybělené cestě, stromy s lahvově zelenými korunami, něžná vysoká tráva, kam oko dohlédne, lehkost a rychlost k zalknutí. Nikdo nemá šanci ji chytit. Nechává za sebou všechno známé a blíží se tam, kam vždycky směřovala: k bodu, kde začíná dálka. Určitě je za onou věží. Za ní leží svět, do kterého ji ani matka, ani řádové sestry nechtěly pustit. Teď jí nemůžou bránit. Nahlédne do něj bez jejich dovolení.

„Musíš se ztratit, prelude, někdo sem za chvíli přijde!“ Tillův hlas. Kdoví proč ji nabádá k probuzení. „Evito, slyšíš? Tak probud' se!“

TEXT 4

Pomalou si začíná uvědomovat vzdálený šum města. Pach zaprášeného plevele a zvratků. Vzepře se na ruku a zkusmo zamžourá. Překvapivě měkké večerní světlo ji potěší. Otevře oči. Neupravený plácek před Tillovým domem skrápějí paprsky zapadajícího slunce. Přistávací plocha letiště už svítí. Nablízku se ozývá teskný zpěv, který jako by vycházel z hrdla šelmy. Někde už ho slyšela. Kde? Kdy? Nechce se jí o tom přemýšlet. Musí se soustředit na důležitější věci. Jak se posadit. Jak se zvednout na nohy a udržet se na nich. Jak se dostat k Niklasovi. Pak bude všechno v pořádku. Niklas není Till. Niklas se o ni postará.

TEXT 5

Konečně nad hlavou slyší zaklapnutí Tillových dveří. Udělá ještě krok, dva, na další už se nezmůže. Zemská tíže si ji přitáhne a zároveň se jí zvedne žaludek. Klečí a zvrací. Mezi tyčkami zábradlí vidí nějakého muže stoupat vzhůru. Křičí na ni. Sprostě. Co se stalo? Už je u ní. Kope jí. Táhne ji dolů. Evita cítí, jak jí hlava brnká o schody. Nebolí to, jenom jí všechno skáče před očima. Radši je zavře. Muž ji vyhodí na chodník a s nadávkami zmizí v domě. Je slyšet otáčení klíče v zámku. Pak už nic.



3) Vypiš z textů všechna podstatná/přídavná jména popisující postavu Tilla.

.....
.....

4) Spoj si je dohromady. Jaký obrázek ti dávají o Tillovi. Charakterizuj jeho postavu.

.....
.....

5) Vnímáš Tilla jako kladnou, nebo zápornou postavu?

.....

6) V čem spočívá podle Evity svoboda?

.....

7) V textu se dvakrát objevuje slovo ***tam*** (kurzívou, tučně). Jak se tam dá dostat? Co tam je? Popiš.

.....
.....

8) Postavu Niklase známe jen z Evitina vyprávění. Jaký k němu má Evita asi vztah? Co Niklas pro Evitu znamená?

.....
.....

Setkání s Niklasem...

„Evito?“ povídám. Zvedla hlavu. Měla na očích brejle proti slunci.

„Co je?“

„Sundej si ty brejle.“

„Proč?“

„Aspoň na moment.“

Otočila se, aby jí slunce nepálilo přímo do obličeje, a opatrně brejle nadzvedla.

„Co je?“ opakovala.

„Koukni se na mě.“

Pokusila se o to, ale neuspěla. Zamžourala, párkrát mrkla a nakonec nechala oči schované pod řasama. Poslední dobou je měla skoro pořád uslzený nebo přinejmenším zarudlý. Tvrдила, že je to ze sluníčka, ale já si tím nebyl jistej.

„Co máš s očima?“ zeptal jsem se.

„Zánět spojivek asi.“

„Není ten zánět náhodou v přímým spojení s tvým předloktím?“

„Jak to myslíš?“

„Ty víš, jak to myslím.“

Zavrtěla hlavou.

„Perníkáři jsou světloplachý. Nevšimla sis?“

„Co to má společného se mnou?“

Nevěděl jsem, jestli do sebe rve perník nebo něco jiného, taky to bylo vedlejší. Vzal jsem ji za loket. Chtěla ucukout, ale nenechal jsem ji. Jednou rukou jsem ji držel a druhou jí vyhrnul rukáv. Měla předloktí zřízený hůř než minule.

„No a co!“ vyškubla se mi. „Chtěla jsem to vyzkoušet!“

„Kolikrát? A kdes to vzala?“

„Hele, pan Zhulenej si hraje na svatouška!“

Uraženě se obrátila a vykročila pryč ode mě.

„Myslel jsem, že před sebou nic neskrýváme,“ zavolal jsem. „Že děláme všecko spolu!“

Zastavila se.

„O co ti jde? Chceš to taky zkusit?“ Černý skla jejích brejlí mi civěly do obličej.

„Ani ne. Chci, abys přestala. Oba si na nějakej čas dáme pohov, co ty na to? Zašli jsme moc daleko.“

Poslední dobou jsem dostával vítr. Nejenom kvůli Evitě. Něco se mi dělo v mozku. Byl jsem ustavičně podrážděnej, vadily mi hlasitý zvuky a z rychlejších pohybů se mi zvedal žaludek. Taky mi čím dál častěji určitý věci a události vypadávaly z paměti. Ať jsem se snažil sebevíc, nemohl jsem si například vzpomenout, jestli jsem před odchodem z domu vypnul sporák, jestli jsem zamkl, namazal si chleba a snědl ho, anebo jestli jsem to všechno jenom chtěl udělat. Hranice mezi tím, co se fakt stalo a co se odehrálo akorát v mý hlavě, byla čím dál mizivější a to mě znervózňovalo. Aktivovalo to můj poplašnej systém.

„Hele, už nemáme sami sebe pod kontrolou, leze nám to na mozek. Nevidíš, že z toho začínáme blbnout?“

„Mluv laskavě za sebe! Já žádný kázání nepotřebuju, toho jsem si užila dost!“



9) V čem spatřuješ hlavní rozdíl mezi Tillem a Niklasem?

.....
.....

10) Kdo má podle tebe na Evitu větší vliv? Proč?

.....
.....

11) Proč si chce Niklas dát na chvíli pohov a být čistý?

.....
.....

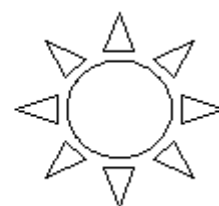
12) Podle zadání v levém sloupečku doplň pravý sloupeček.

| DROGA | |
|--|--|
| 1 podstatné jméno vystihující téma | |
| 2 přídavná jména popisující téma | |
| 3 slovesa vyjadřující děj tématu | |
| věta o 4 slovech shrnující znalosti o tématu | |
| 1 slovo rekapitulující podstatu tématu | |

Jak se ti líbila ukázka?

Oznamkuj ji do sluníčka

(jako ve škole 1-5).



Příloha 14 – Pracovní list 8²⁸

PRACOVNÍ LIST Č. 8

Jméno:

Long: „Škola je pro mě taková stínohra. Tam chodí Lád'a, já tam vlastně nejsem.“



1) Co ti citát prozradil o hlavním hrdinovi knihy?

.....
.....

2) Kolik odhaduješ, že je Longovi let? Odkud asi pochází?

.....

3) Odhadni, jak se jmenuje kniha, jejímž hlavním hrdinou je Long.

- a) Egyptský zázrak
- b) Dračí polévka
- c) Hovězí vývar

4) Podívej se na obal knihy. Teď už název znáš. Kdo je autorem knihy?

.....

Nářez

Doprovodil jsem Světlanu až domů. Dlouho jsme ještě stáli před domovními dveřmi a povídali si o všem možném, jak se nám ani nechtělo ty naše ruce rozplést.

Nakonec Světlana řekla: „Mně strašně líto, ale k nam už nejde jít.“

„Neboj, já se o sebe postarám,“ řekl jsem a taky jsem tomu v té chvíli věřil. Nechtěl jsem vypadat jako chudinka, o kterého se musí postarat *jeho holka*. Pustil jsem Světlaninu ruku a ve vteřině jsem se odhodlal a vlepil jí pusou. Ona to nečekala a zrovna se otočila, takže moje pusa jí sklouzla po uchu někam do těch jemných světlých vlasů.

Ale byla to *opravdická pusa!!!* Což bylo super.

Světlana nic neřekla, jen se strašně začervenala a byla pryč. Když za ní zabouchly domovní dveře, zůstal jsem stát před domem a koukal jsem nahoru. Pátral jsem, kde je její okno.

²⁸ JEŽKOVÁ, Alena, 2011. *Dračí polévka*. Praha: Albatros. ISBN 978-80-00-02757-9.

Co zrovna dělá? Sundává si kabát, ukrajinsky brebentí s mámou nebo s tátou... Je ve svém pokoji a třeba na mě taky pořád myslí... Na celý to *naše* odpoledne.

A jo, byl jsem *šťastný*. Mám holku. Navíc je to Světlana, která je úplně nejlepší a nejchytřejší ze všech holek, co znám.

Dost dlouho jsem ještě popocházel po chodníku a bloudil v těch růžových snových krajinách, než se do mě dala zima. Celý jsem se rozklepal a uvědomil jsem si, že ve skutečnosti jsem v průšvih. Absolutně jsem nevěděl, jak a kde se dá v Praze přežít noc. Na nádraží? V tramvaji? V metru? Metro se mi zdálo nejlepší, je tam nejvíc teplo a dá se jezdit sem a tam až do půlnoci. Potom... potom se uvidí.

Doklusal jsem k nejbližší stanici a spustil jsem se dolů. Ve vagonu bylo světlo a lidi. Vyndal jsem mobil a dokola jsem hrál hry, přitom jsem dychtivě čekal, jestli Světlana nenapiše. Třeba jako: *Bylo to bezva*. Nebo: *Dobrou noc, Longu*. Ale zatím nic.

Na konečné jsem vystoupil a počkal na vlak zpátky. Výstupní stanice, nástupní stanice. A tak pořád dokola. Když už mě hry a čekání přestaly bavit, pozoroval jsem lidi. Čas utíkal pomalu, zbývala spousta hodin. Občas jsem přestoupil z trasy A na trasu B a odtud zas na C, abych se nějak zabavil. K půlnoci lidí v metru ubývalo, někdy jsem měl i celý vagon sám pro sebe. Potom jsem asi usnul nebo co, protože když jsem zas otevřel oči...



5) Podívej se na obrázek z ukázky. Co/koho uviděl Long, když otevřel oči?

.....
.....

6) Jaké myšlenky se asi v ten moment honily Longovi hlavou? Co cítil?

.....
.....

7) Jak myslíš, že se bude děj dále vyvíjet? Sám pokračuj v příběhu. (Napiš min. 10 vět.)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Potom jsem asi usnul nebo co, protože když jsem zas otevřel oči, stálo nade mnou pět velkých starších kluků v kožených bundách a s oholenýma hlavama a sledovali mě.

Žaludek se mi sevřel hrůzou.

V téhle zemi ví každý, kdo jsou *skini*. Holé lebky. *Neonacisti*. Je úplně jedno, jestli si doopravdy myslí, že svět má být jen pro *bílý lidi*, nebo si jen tak hrajou. Vietnamci bílí nejsou. Takže jejich program je *nenávidět Vietnamce*.

V hlavě mi naskočilo asi tak tisíc historek z novin a televize, jak holé lebky zmlátily Vietnamce nebo cikány nebo černochoy. Jak některé lidi umlátily skoro k smrti. Jak hodili zápalnou láhev do baráku k nějaké malé cikánské holčičce, co málem uhořela. Vybavil jsem si její spálený obličej bez vlasů. Vybavil jsem si fotky těch kluků, co jí to udělali. Všechno jsem znal z internetu.

Jenže když jsem si to tenkrát prohlížel, nevěděl jsem, že se to může stát i *mně*.

„Tady ten blondátej smrad chce asi bejt bílej,“ řekl nejtlustší. „Koukněte na ty jeho vlasy!“
Ostatní se odporně zachechtali.

„Jenže to mu nepomůže,“ pokračoval tlust'och a zíral na mě rybíma očima. „To by mu nejdřív musel vyblednout ksicht.“

Zoufale jsem se rozhlédl, jestli tohle někdo vidí. Jestli mi někdo přijde na pomoc. Naproti mně dvě dospělé holky zkoumaly špičky svých bot. Plešatý chlap v rohu vagonu usilovně pozoroval ubíhající tmu za oknem.

Vlak zastavil. Popadli mě a vyvlekli ven.

Počkali, až se dveře zavřou a vlak odsviští. Pak se na mě vrhli. Už moc nevím, jak to bylo, jestli mě nejdřív mlátily nebo mi šacovali kapsy. Pamatuju si jen, jak ležím na studené zemi a kopou do mě těžkýma botama jako do míče na hraní.

„Táhni do svý džungle, hajzle žlutej.“

Pod obrovským kopancem mi vybuchla hlava a pak už nic nevím.

Probral mě obrovský smrad. Smrad nebo bolestivé pleskání do tváře, to si už nepamatuju přesně.

„Mladej, jukni na mě. Ták, pěkně se koukni...! Jak je ti? Můžeš vstát, chlapče?“

Nad sebou jsem viděl rozpitou tvář starého dědka, oteklou a s neholeným strništěm. Smrděl, ten dědek strašlivě smrděl.

„Jo... já vstanu... můžu,“ vypravil jsem ze sebe. Postavit se na nohy byl ale těžší úkol, než bych čekal. Přes obrovskou bolest jsem se dokázal akorát posadit.

Dědek mě chňapnul a odtáhnul mě ke stěně. Tam se na mě vrhlo něco měkkého a drsným jazykem mi to drhlo obličej. Chabě jsem mávl rukou, abych se bránil.

„To je Baruška, mladej! Ona ti to pěkně vydezinfikuje, jen ji nech, frajerku.“

Baruška byl pejsek. Chlupatý jezevčík. Taky smrděl, ale byl milý, skákal po mně a láskyplně mě olizoval. Hlavně na čele, kde to strašně pátilo. Když jsem si na to místo sáhl, ruku jsem měl od krve.

Dědek odněkud vytáhl špinavý hadr a flašku s vodou. „Lokni si, kamaráde, udělá ti to dobře.

Ve flašce nebyla voda, ale nějaký alkohol, protože když jsem se napil, pátilo mě to v krku tak, že jsem se rozkašlal. Dědek mi šmudlal špinavým hadrem po čele.

„Aspoň tě trochu utřu,“ říkal. „Tu máš deku, zahřej se. Bude ti líp.“

Zabalil mě do nějakého hadru. Líp mi nebylo. Místa, kam mě kopali, příšerně bolela a chtělo se mi zvracet.

„No nekoukej, kamaráde. To víš, moc toho nemám, život je těžkej. Ale aspoň něco. Je smutný nemít nic a nikoho... Ty přece někoho máš, ne?“

„Jo...“ Hlava se mi točila jako na kolotoči. „Máš rodiče, ne?“

„Mámu.“

„Jenom mámu? Tátu nemáš?“

„Ne,“ řekl jsem divným vysokým hlasem. „Budu muset jít.“ Sebral jsem všechny síly, vystrachal jsem se z těch hadrů a postavil jsem se.

„Tak běž. Rovnou domů, milánku. My s Baruškou to tady už vohlídáme. Vid'...?“

Pozorný pejsek zaslechl svoje jméno, skočil dědkovi do klína a zuřivě mu olizoval obličej. Jasně, miloval ho. Nikoho jiného neměl.

Odlepil jsem se od stěny a vrávoravě jsem odcházel. Ještě jsem se po nich otočil. Viděl jsem, jak dědek Barušce láskyplně drbe kožich a něco jí mumlá do ucha.



8) Očekával jsi podobný vývoj situace? Co tě nejvíc překvapilo?

.....
.....

9) Jak se zachovali spolucestující z vagonu? Podrobně komentuj. (Proč nezasáhli? Jak mohli pomoci? Funguje to podle tebe stejně i v reálném světě?)

.....
.....
.....
.....

10) Jak by ses na jejich místě zachoval ty?

.....
.....

11) Kdo je podle tebe horší? Kluci, kteří Longa napadli, nebo lidé z vagonu, kteří jim to vlastně dovolili tím, že nic neudělali?

.....
.....

12) Charakterizuj postavu dědy, který Longovi pomohl.

.....
.....

13) PODVOJNÝ DENÍK

Vyber větu/pasáž z ukázky, která tě nejvíce zaujala. Přepiš ji do levého sloupce.

Do pravého sloupce vysvětli důvod svého výběru.

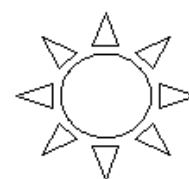
| | |
|--|--|
| | |
|--|--|

14) Napiš pět klíčových slov, která podle tebe vystihují podstatu ukázky.

-
-
-
-
-

Jak se ti líbila ukázka?

Oznamkuj ji do sluníčka
(jako ve škole 1-5).



ANOTACE

| | |
|--------------------------|-------------------------------------|
| Jméno a příjmení: | Bc. Kristýna Křenková |
| Katedra: | Katedra českého jazyka a literatury |
| Vedoucí práce: | Mgr. Jana Sladová, Ph.D. |
| Rok obhajoby: | 2017 |

| | |
|------------------------------------|--|
| Název práce: | Didaktické využití vybraných textů současné příběhové prózy s dětským hrdinou |
| Název v angličtině: | The didactical use of selected contemporary literary texts with adolescent protagonist |
| Anotace práce: | První část diplomové práce se zabývá teoretickým vymezením žánru příběhová próza s dětským hrdinou, seznamuje čtenáře s konkrétními současnými autory žánru a výukovými metodami, s nimiž bylo pracováno v následující části diplomové práce. Druhá část se věnuje didaktickému využití vybraných textů současné příběhové prózy s dětským hrdinou na 2. stupni základních škol a popisu jednotlivých metodických návrhů. |
| Klíčová slova: | příběhová próza s dětským hrdinou, současní autoři příběhové prózy s dětským hrdinou, pracovní listy, výukové metody |
| Anotace v angličtině: | The first part of the thesis deals with theoretical definition of prose with adolescent protagonist, introduces its readers to contemporary authors of this genre and to teaching methods used in the practical part. The second part deals with the didactical use of selected contemporary literary texts with adolescent protagonist for pupils at lower secondary school and describes all the methodological suggestions in detail. |
| Klíčová slova v angličtině: | prose with adolescent protagonist, contemporary authors of prose with adolescent protagonist, worksheets, teaching methods |
| Přílohy vázané v práci: | 14 příloh: Ukázkový domácí úkol 1 k pracovnímu listu č. 2 Ukázkový domácí úkol 2 k pracovnímu listu č. 2 Ukázkový domácí úkol 3 k pracovnímu listu č. 2 Obrázek lelka lesního |

| | |
|----------------------|---|
| | Obálka knihy <i>Dračí polévka</i> Obrázek z knihy <i>Dračí polévka</i> Pracovní list 1 Pracovní list 2 Pracovní list 3 Pracovní list 4 Pracovní list 5 Pracovní list 6 Pracovní list 7 Pracovní list 8 |
| Rozsah práce: | 79 stran |
| Jazyk práce: | Čeština |